

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ - ΤΜΗΜΑ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΟΚΑΝΑ

Δ.Π.Μ.Σ. «Κλινικές Παρεμβάσεις στις Εξαρτήσεις»

«Φύλο, Ταυτότητα και Κοινωνική Επανάταξη: αφηγήσεις ζωής ανθρώπων

στη φάση της κοινωνικής επανάταξης»

Διπλωματική εργασία:

Αικατερίνης Κατρατζή

(Α.Μ. 219)

Σύμβουλος διπλωματικής εργασίας:

Τριλίβα Σοφία

Μέλη τριμελούς επιτροπής:

Τριλίβα Σοφία

Μπάκα Αφροδίτη

Αθανασιάδου Χριστίνα

Ρέθυμνο, 2021

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη	4
Abstract.....	6
Εισαγωγή	8
A' ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	11
Κεφάλαιο 1^ο : Έννοια της ανάκαμψης	11
1.1.Ορισμοί της ανάκαμψης	11
1.2.Έννοια της ταυτότητας στην ανάκαμψη	13
Κεφάλαιο 2^ο : Έννοια της αρρενωπότητας.....	17
2.1.Ορισμός της αρρενωπότητας.....	17
2.2.Χαρακτηριστικά αρρενωπότητας	19
2.3.Θεωρίες αρρενωπότητας	20
2.3.1 Ηγεμονική αρρενωπότητα.....	20
2.3.2. Συμπεριληπτική αρρενωπότητα	22
2.3.3. Ποικιλόμορφη αρρενωπότητα.....	23
2.3.4. Υβριδική αρρενωπότητα	23
2.3.5. Επίμονη αρρενωπότητα	23
2.3.6. Επισφαλής αρρενωπότητα	24
2.4. Κατασκευή της αρρενωπότητας στο λόγο.....	25
2.5. Άνδρες και εξάρτηση.....	26
2.5.1. Ρόλος της αρρενωπότητας στην εξάρτηση.....	26
2.5.2. Ρόλος της αρρενωπότητας στην ανάκαμψη	31
Κεφάλαιο 3^ο : Αρχές Διαλογικής Αφηγηματικής Ανάλυσης.....	34
B' ΜΕΡΟΣ: Η ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	39
Κεφάλαιο 4^ο : Η μέθοδος της έρευνας.....	39
4.1. Στόχος της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα.....	39
4.2. Μεθοδολογία της έρευνας.....	39

4.3. Διαλογική Αφηγηματική Ανάλυση	40
4.4. Συμμετέχοντες.....	40
4.5. Ζητήματα Δεοντολογίας	43
4.6. Παραγωγή δεδομένων	44
4.7. Διαδικασία παραγωγής δεδομένων.....	45
4.8. Διαδικασία ανάλυσης: Διαλογική Αφηγηματική Ανάλυση.....	46
Κεφάλαιο 5^ο : Αποτελέσματα και Συζήτηση.....	50
5.1. Ιστορίες ως προς την ανδρική ταυτότητα στη χρήση/εξάρτηση.....	50
5.1.1. Κύριες αφηγήσεις ως προς την ανδρική ταυτότητα στην χρήση/εξάρτηση.....	74
5.2. Σημεία καμπής στη χρήση.....	77
5.3. Ιστορίες σε σχέση με την ανδρική ταυτότητα στην ανάκαμψη.....	82
5.3.1. Κύριες αφηγήσεις σε σχέση με την ανδρική ταυτότητα στην ανάκαμψη.....	102
5.4. Διαθέσιμοι αφηγηματικοί πόροι.....	104
5.4.1. Ο λόγος των θεραπευτικών προγραμμάτων.....	104
5.4.2. Κοινωνικά προσφερόμενες αντιλήψεις αρρενωπότητας.....	109
Κεφάλαιο 6^ο : Συμπεράσματα.....	113
6.1. Σύνοψη και συμπεράσματα.....	113
6.2. Προσωπική αναστοχαστικότητα – ο ρόλος μου ως ερευνήτρια.....	119
6.3. Περιορισμοί της έρευνας και προτάσεις για μελλοντική έρευνα.....	120
Βιβλιογραφία.....	124
Παράρτημα: I. Έντυπο ενημέρωσης.....	143
II. Έντυπο συγκατάθεσης.....	146
III. Ενδεικτικές ερωτήσεις οδηγού συνέντευξης.....	147

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη εξετάζει τις αφηγήσεις ζωής ανδρών-μελών ενός θεραπευτικού προγράμματος στη φάση της κοινωνικής επανένταξης. Στόχος της μελέτης αποτέλεσε η διερεύνηση των βιωμάτων και η ανάδειξη του τρόπου κατασκευής της ανδρικής ταυτότητας στις ιστορίες των ατόμων σε σχέση με την πορεία τους από την εξάρτηση στην ανάκαμψη. Η ανάκαμψη συνιστά μια περίπλοκη και πολυδιάστατη διαδικασία καθώς συμβάλλουν διάφοροι παράγοντες τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Μια καίρια παράμετρος της διαδικασίας ανάκαμψης συνιστά η ανακατασκευή της ταυτότητας του εαυτού. Υπό αυτό το πρίσμα προσεγγίζεται η συμβολή της αρρενωπότητας σε αυτήν την διαδικασία ανακατασκευής της ανδρικής ταυτότητας του ατόμου στην πορεία ανάκαμψης. Στην εν λόγω μελέτη εφαρμόστηκαν οι αρχές της Διαλογικής Αφηγηματικής Ανάλυσης (Dialogical Narrative Analysis-DNA) διεξάγοντας ημι-δομημένες συνεντεύξεις με έξι άνδρες-μέλη ενός προγράμματος υποκατάστασης του ΟΚΑΝΑ στη φάση της επανένταξης. Καίρια συνιστώσα της διαδικασίας ανάλυσης αποτέλεσε η αξιοποίηση των τριών ειδών διαλογικών ερωτήσεων σχετικά με την ταυτότητα, τους διαθέσιμους αφηγηματικούς πόρους και την σύνδεση με άλλες ομάδες ατόμων. Τρία διαλογικά θέματα αναδείχθηκαν στις αφηγούμενες ιστορίες των συμμετεχόντων μέσω της αναλυτικής διαδικασίας. Το πρώτο θέμα συνιστά την ανδρική ταυτότητα στη χρήση, το δεύτερο πραγματεύεται τα σημεία καμψής που λειτούργησαν ως κίνητρο για την εκκίνηση της ανάκαμψης και το τρίτο αφορά στην ανδρική ταυτότητα στην ανάκαμψη. Τα παραπάνω θέματα ομαδοποιήθηκαν στις κύριες αφηγήσεις που αναδείχθηκαν μέσα από τις ιστορίες των συμμετεχόντων. Τέλος, στις αφηγήσεις των συμμετεχόντων αναδείχθηκε ο λόγος των θεραπευτικών προγραμμάτων και οι πολιτισμικά κυρίαρχες αφηγήσεις σε σχέση με την αρρενωπότητα ως βασικοί

παράγοντες οι οποίοι συνέβαλαν στη διαμόρφωση των ιστοριών τους για την εξάρτηση και την ανάκαμψη. Συμπερασματικά, αναδείχθηκε ο τρόπος κατασκευής της αρρενωπής ταυτότητας καθώς και εκείνες οι παράμετροι του φύλου που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών, στην μετέπειτα εδραίωση της εξάρτησης καθώς και στην ανάκαμψη. Όσον αφορά στις πιθανές κλινικές προεκτάσεις της παρούσας έρευνας θα μπορούσε να προταθεί η συμπερίληψη εντός της θεραπευτικής διαδικασίας στρατηγικών ανακατασκευής εκείνων των ηγεμονικών χαρακτηριστικών αρρενωπότητας που αποτελούν τροχοπέδη για την πορεία ανάκαμψης των εξυπηρετούμενων.

Λέξεις κλειδιά: ουσιοεξάρτηση, ανάκαμψη, φύλο, άνδρες, αρρενωπότητα, ταυτότητα, διαλογική αφηγηματική ανάλυση, ιστορίες, αφηγήσεις

Abstract

This study examines the life-narratives of men, who are in the social reintegration phase of a rehabilitation program. The study aims to explore their experiences and the construction of their gender identity through the stories they relate as they traversed life from addiction to recovery. Recovery is an intricate and complex process and various personal and social factors contribute to it. One essential element of the recovery process is the reconstruction of the one's identity. Masculinity was used as a prism and an approach to the study of the course and processes of male identity reconstruction of the men's recovery journey. The principles of Dialogical Narrative Analysis–DNA were applied and semi-structured interviews were conducted with six male members of a substitution treatment unit. A vital component of the analytical process was the employment of three open-ended sets of dialogical questions concerning identity, the available narrative resources and affiliations to other groups of people. Three dialogical themes were derived from the participants' narratives as a result of the analytical process. The first theme is related to the masculine identity during substance use and addiction, the second captured the turning points that motivated and led towards recovery, and the third concentrated on masculine identity during recovery. The above-stated themes were culled in the core narratives which were highlighted in the participants' stories. Finally, based on the participants' narratives, discourses of therapeutic programs and culturally dominant narratives regarding masculinity framed the participants' stories of addiction and recovery. In conclusion, the above results demonstrated the ways in which masculine identity is constructed and the significant role of social constructs of gender in substance use, addiction and recovery. Suggested clinical implications of this study could be the inclusion of strategies on the therapeutic process related to the

reconstruction of the problematic hegemonic masculinity characteristics which serve as a barrier in recovery.

Key words: addiction, addiction recovery, gender, men, masculinity, identity, dialogical narrative analysis, stories, narratives

Εισαγωγή

Η παρούσα έρευνα πραγματεύεται τις αφηγήσεις ζωής ατόμων που βρίσκονται στη φάση της κοινωνικής επανένταξης θεραπευτικού προγράμματος του ΟΚΑΝΑ υπό το πρίσμα του φύλου και της ταυτότητας σχέση με την πορεία ανάκαμψης τους από την εξάρτηση από ψυχοτρόπους ουσίες.

Ο ορισμός που δίνεται στην κοινωνική επανένταξη από το ΕΚΠΙΝΤ (Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας), είναι η *«κάθε κοινωνική παρέμβαση με στόχο την ένταξη πρώην ή νυν προβληματικών χρηστών ναρκωτικών στην κοινότητα»* (Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής (ΕΠΨΥ), 2020 σελ. 138). Ως βασικοί άξονες της κοινωνικής επανένταξης ορίζονται η εκπαίδευση, η στέγαση και η επαγγελματική αποκατάσταση καθώς συνιστούν ζωτικές ανθρώπινες ανάγκες (ΟΚΑΝΑ, 2012). Σύμφωνα με το πλαίσιο λειτουργίας των θεραπευτικών δομών του ΟΚΑΝΑ είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί κοινωνική επανένταξη ακόμη και σε άτομα που συνεχίζουν να λαμβάνουν φαρμακευτική αγωγή για μια χρόνια υποτροπιάζουσα διαταραχή, η οποία αποτελεί την κυρίαρχη θέαση του φαινομένου της εξάρτησης, λαμβάνοντας υπόψη τους κανόνες ορθής ιατρικής πρακτικής μέσα από τη διενέργεια διαδικασιών τόσο σωματικής όσο και ψυχικής αποκατάστασης (ΟΚΑΝΑ, 2012).

Στην Ελλάδα, η θεραπευτική διαδικασία της απεξάρτησης από ψυχοτρόπους ουσίες επιτυγχάνεται μέσα από την ολοκλήρωση και του τελευταίου στάδιου των σχετικών υπηρεσιών, οι οποίες παρέχονται είτε εντός μιας ενιαίας θεραπευτικής μονάδας είτε σε εξειδικευμένες δομές κοινωνικής επανένταξης των διαθέσιμων θεραπευτικών προγραμμάτων. Προγράμματα κοινωνικής επανένταξης λειτουργούν από τον Οργανισμό Κατά των Ναρκωτικών (ΟΚΑΝΑ), το Κέντρο Θεραπείας

Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕΘΕΑ), το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής (ΨΝΑ), το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης (ΨΝΘ) και το Υπουργείο Δικαιοσύνης. Παράλληλα, παρατηρείται η διασύνδεση των παραπάνω φορέων με άλλους αρμόδιους φορείς (ΟΑΕΔ, Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας, ΚΕΚ, κτλ.) προκειμένου να διευκολυνθεί η σταδιακή και ομαλή επανένταξη των χρηστών στο κοινωνικό σύνολο (Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά (ΕΚΤΕΠΝ), 2020).

Ειδικότερα, στο πλαίσιο των παρεχόμενων υπηρεσιών κοινωνικής επανένταξης του ΟΚΑΝΑ λειτουργούν δυο ανεξάρτητες θεραπευτικές δομές αμιγώς κοινωνικής επανένταξης, στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη αντίστοιχα. Ενώ στις υπόλοιπες πόλεις της Ελλάδας η κοινωνική επανένταξη λαμβάνει χώρα εντός των Μονάδων Ολοκληρωμένης Θεραπείας (ΜΟΘΕ).

Στην Αθήνα συγκεκριμένα η Μονάδα Κοινωνικής Επανένταξης ξεκίνησε επίσημα τη λειτουργία της έχοντας οργανωμένο θεραπευτικό και διοικητικό πλαίσιο το 2000. Η διάρκεια του προγράμματος κυμαίνεται από 12 έως 24 μήνες. Οι παρεχόμενες υπηρεσίες που προσφέρονται στα μέλη της Μονάδας Κοινωνικής Επανένταξης της Αθήνας αφορούν την ατομική, ομαδική και οικογενειακή ψυχοθεραπεία καθώς και τη συνεχή παρακολούθηση της σωματικής και της ψυχικής υγείας τους. Επιπρόσθετα, προσεγγίζονται και αντιμετωπίζονται τυχόν ιατρικά προβλήματα των μελών είτε με την παροχή φαρμακευτικής αγωγής ή ακόμη και με την παραπομπή σε άλλα νοσηλευτικά πλαίσια, αν κρίνεται απαραίτητο. Τέλος, τα μέλη παροτρύνονται να συμμετέχουν σε διάφορες πολιτιστικές αλλά και αθλητικές δραστηριότητες, καθώς και σε προγράμματα που υλοποιούν τα Εξειδικευμένα Κέντρα Κοινωνικής και Επαγγελματικής Ένταξης (ΕΚΚΕΕ) του ΟΚΑΝΑ (ΟΚΑΝΑ, 2012). Επιπρόσθετα, σε ορισμένες περιοχές της Ελλάδας, όπως η Αττική και η Αχαΐα,

έχουν δημιουργηθεί Μονάδες Εντατικής Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης (ΜΕΨΥ) προκειμένου να υποστηριχτούν εξυπηρετούμενοι που βρίσκονται σταθερά σε χαμηλή δοσολογία υποκαταστάτου και διατηρούν μια ικανοποιητική θεραπευτική πορεία με τελικό στόχο την ένταξή τους στην κοινωνική επανένταξη (ΟΚΑΝΑ, 2015).

Αντίστοιχα, η Συνδυασμένη Μονάδα Εντατικής Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης (ΜΕΨΥ) & Μονάδα Κοινωνικής Επανένταξης (ΜΚΕ) του ΟΚΑΝΑ λειτουργεί στη Θεσσαλονίκη περίπου από το 2018. Η προγενέστερη Μονάδα Ολοκληρωμένης Θεραπείας (ΜΟΘΕ) του ΑΧΕΠΑ Θεσσαλονίκης μετατράπηκε σε Μονάδα Κοινωνικής Επανένταξης η οποία στην παρούσα φάση παρέχει ολοκληρωμένες υπηρεσίες κοινωνικής επανένταξης προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες των μελών της Βόρειας Ελλάδας.

Οι παρεχόμενες υπηρεσίες της συγκεκριμένης μονάδας περιλαμβάνουν υποστήριξη τόσο σε ατομικό όσο και σε ομαδικό επίπεδο παράλληλα με τη διεξαγωγή ομάδας καλλιτεχνικού περιεχομένου με τη συνεργασία στελέχους του αντίστοιχου παραρτήματος ΕΚΚΕΕ Θεσσαλονίκης. Η Μονάδα ΜΕΨΥ και ΜΚΕ Θεσσαλονίκης χωρίζεται σε δυο φάσεις, στη φάση της προ-επανένταξης που απαρτίζεται από μέλη που βρίσκονται σε χαμηλή δόση υποκαταστάτου (από 8mg βουπρενορφίνης και κάτω) ή κάνουν περιστασιακή χρήση κάνναβης και στη φάση της κοινωνικής επανένταξης που βρίσκονται μέλη τα οποία έχουν μηδενίσει τη λήψη υποκαταστάτου και δε λαμβάνουν καμία ουσία.

Α' ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Κεφάλαιο 1ο : Έννοια της ανάκαμψης

1.1. Ορισμοί της ανάκαμψης

Διαπιστώνεται ότι κατά τη φάση της κοινωνικής επανένταξης σε ένα θεραπευτικό πρόγραμμα διακυβεύονται ζητήματα ανάκαμψης (“recovery”) των μελών που αντιμετωπίζουν προβλήματα εξάρτησης από ψυχοτρόπους ουσίες.

Η έννοια της ανάκαμψης στο πεδίο των εξαρτήσεων έχει λάβει διάφορους ορισμούς χωρίς να έχει καθιερωθεί με ομοφωνία ένας συγκεκριμένος (Best, Beckwith, Haslam, Haslam, Jetten, Mawson et al., 2016). Τα βασικά χαρακτηριστικά της ανάκαμψης συνιστούν η αποχή από ψυχοτρόπους ουσίες, η ανάπτυξη μιας ζωής με ποιοτικά χαρακτηριστικά σε συνδυασμό με στοιχεία ισορροπίας, ελέγχου και συνειδητότητας αλλά και ευ ζην (Stokes, Schultz & Alpaslan, 2018).

Η διαδικασία ανάκαμψης από την εξάρτηση μπορεί να χαρακτηριστεί ως περίπλοκη και πολυδιάστατη με διάφορους εμπλεκόμενους παράγοντες να διαδραματίζουν καίριο ρόλο τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο. Μερικοί εξ αυτών αποτελούν η κοινωνική υποστήριξη, η αυτό-αποτελεσματικότητα, το κίνητρο αλλά και το ίδιο περιβάλλον του ατόμου που βρίσκεται σε ανάκαμψη (Mackintosh & Knight, 2012).

Μια ακόμη σημαντική συνιστώσα κατά τη διαδικασία ανάκαμψης είναι η εκ νέου κατασκευή ταυτότητας εαυτού η οποία θα έχει απεκδυθεί της ταυτότητας του «χρήστη ουσιών» (Hughes, 2007). Σύμφωνα με το μοντέλο ανάκαμψης του Waldorf (1983), η ανάκαμψη ως διαδικασία ενέχει μια εξελισσόμενη ανακατασκευή τόσο της ζωής τους εξαρτημένου ατόμου όσο και της ταυτότητας του σε συνδυασμό με την αναδιαμόρφωση των σχέσεων του (όπως αναφέρεται στην Hughes, 2007). Έχει

υποστηριχτεί από τους Doukas και Cullen (2009) ότι η διαδικασία της ανάκαμψης βρίσκεται σε μια διαρκή εξέλιξη παράλληλα με την ενσωμάτωση της ταυτότητας του εξαρτημένου στην αναδιαμορφωμένη ταυτότητα (όπως αναφέρεται στην Hughes, 2007).

Ένα κοινό χαρακτηριστικό που έχει διατυπωθεί από την πλειονότητα των ερευνητών στο πεδίο των εξαρτήσεων συγκριτικά με τα στάδια από τα οποία περνάει ένα άτομο κατά την πορεία από την εξάρτηση στην ανάκαμψη αποτελεί η ύπαρξη ενός σημείου καμπής στην «καριέρα του εξαρτημένου» ενός ατόμου (McIntosh & McKeganey, 2000).

Ως σημείο καμπής (“turning point”) ορίζεται *«ένα σημείο κατά το οποίο λαμβάνεται ή αποκρυσταλλώνεται η απόφαση διακοπής των ναρκωτικών»* (Simpson, Joe, Lehman & Sells, 1986· Shaffer and Jones, 1989· Prins, 1994 όπως αναφέρονται στους McIntosh και McKeganey, 2000 σελ. 1502). Άλλοι όροι που έχουν χρησιμοποιηθεί από ερευνητές για να αποδώσουν το περιεχόμενο της έννοιας των σημείων καμπής είναι ως εμπειρία ενός ατόμου *«που έχει πιάσει πάτο»* (“rock bottom experience”) (Maddux and Desmond, 1980· Shaffer and Jones, 1989 όπως αναφέρονται στους McIntosh & McKeganey, 2000) καθώς και ως *«υπαρξιακή κρίση»* ή *«εσωτερική κρίση»* κατά την οποία η χρήση ψυχοτρόπων ουσιών καθίσταται δυσλειτουργική οδηγώντας στην συνειδητοποίηση των αρνητικών και τραυματικών γεγονότων από την πλευρά των εξαρτημένων ατόμων είτε σε προσωπικό είτε σε διαπροσωπικό επίπεδο (Coleman 1978· Brill, 1972 όπως αναφέρονται στον Waldorf, 1983· Mackintosh & Knight, 2012). Συνεπώς, τέτοια σημεία καμπής έχουν παρατηρηθεί να συνυπάρχουν με μια εμπειρία ή ένα γεγονός που λειτουργεί ως ερέθισμα, είτε με θετικό είτε με αρνητικό πρόσημο, για να παρθεί η απόφαση διακοπής της λήψης ουσιών (McIntosh & McKeganey, 2000).

Όσον αφορά τη διαδικασία ανάκαμψης ατόμων με προβλήματα εξάρτησης ένα ακόμη καίριο σημείο μελέτης συνιστά η παρεχόμενη υποστήριξη των ατόμων. Η έννοια του κεφαλαίου ανάκαμψης (“recovery capital”), όπως αρχικά διατυπώθηκε από τους Granfield και Cloud (1999), προσδιορίζεται ως «η διαθεσιμότητα και η πρόσβαση σε πηγές που στηρίζουν την διαδικασία ανάκαμψης» (όπως αναφέρεται στην Kewley, 2019 σελ. 1). Μέσα την πρόσβαση σε κοινωνικούς μηχανισμούς δύναται να αποκτηθούν αυτές οι πηγές.

Υπάρχουν τρία αλληλένδετα επίπεδα που συμβάλλουν στην ενίσχυση του κεφαλαίου ανάκαμψης που βρίσκονται σε συνεχή αλληλεπίδραση προκειμένου να υπάρξει επιτυχής ανάκαμψη. Αυτά τα επίπεδα είναι το ατομικό επίπεδο, το μικρο-επίπεδο και το μεσο-επίπεδο. Στο ατομικό επίπεδο συμπεριλαμβάνεται η προσωπική ανάκαμψη, ανάπτυξη παράλληλα με την φυσική και ανθρώπινη. Στο μικρο-επίπεδο ανήκουν η κοινωνική, οικογενειακή και κοινωνική ανάκαμψη. Τέλος, στο μεσο-επίπεδο βρίσκονται η πολιτιστική και κοινοτική ανάκαμψη (Hennessy, 2017· Kewley, 2019).

1.2. Έννοια της ταυτότητας στην ανάκαμψη

Στο επιστημονικό και ερευνητικό πεδίο για τη μελέτη της ανάκαμψης από την εξάρτηση ψυχοτρόπων ουσιών έχει δοθεί ιδιαίτερη σημασία στο ρόλο της ταυτότητας (Fomiatti, Moore & Fraser 2017).

Επιπρόσθετα, σε αυτό το ερευνητικό πλαίσιο έχει ανακύψει η σημασία του ρόλου της φθαρμένης ταυτότητας (“spoiled identity”) στην πορεία ανάκαμψης ενός ατόμου με προβλήματα εξάρτησης (Waldorf & Biernacki, 1981). Όπως έχει σημειώσει ο Biernacki (1986) η πορεία προς την ανάκαμψη που ξεκινά με την απόφαση διακοπής της χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών συνδέεται με τη σύγκρουση των

διαφορετικών ρόλων που διατηρούν τα άτομα με προβλήματα εξάρτησης (όπως αναφέρεται στους McIntosh & McKeganey, 2000). Αυτοί οι ρόλοι του ατόμου, παραδείγματος χάρη είτε ως σύντροφος είτε ως γονέας, φαίνεται αδύνατο να εναρμονιστούν με συνέπεια τη δημιουργία προβλημάτων και προστριβών. Το άτομο καλείται να ανακατασκευάσει την αίσθηση του εαυτού που έχει καταστραφεί παράλληλα με την αναδιαμόρφωση μιας παλαιότερης ή θέτοντας τις βάσεις για τη διαμόρφωση μιας καινούργιας (McIntosh & McKeganey, 2000).

Σύμφωνα με τις Neale, Nettleton και Pickering (2011), η θέση που αφορά στην έννοια της φθαρμένης ταυτότητας τίθεται υπό αμφισβήτηση καθώς εμπερικλείει υποτιμητικά στοιχεία, αγνοώντας την συνύπαρξη εναλλακτικών ταυτοτήτων των ατόμων που συνδέονται με τα διαφορετικά κοινωνικά πλαίσια στα οποία ανήκουν όπως λόγου χάρη η ταυτότητα του πατέρα, του γιου. Υπό αυτό το πρίσμα παραβλέπονται όλες οι υπόλοιπες διαθέσιμες ταυτότητες και υπερτονίζεται η πρωτοκαθεδρία της ταυτότητας του εξαρτημένου (όπως αναφέρεται στους Best et al., 2016).

Ένα προτεινόμενο μοντέλο ανάκαμψης με έμφαση στην κοινωνική ταυτότητα (SIMOR- Social Identity Model of Recovery) από τους Best και συνεργάτες (2016) υιοθετεί μια οπτική της κοινωνικής ταυτότητας στην ανάκαμψη χωρίς να συσχετίζει την έννοια της ανάκαμψης με ηθικολογικούς όρους. Μέσα από αυτή τη θεώρηση στην έννοια της ανάκαμψης αποδίδονται χαρακτηριστικά εξελισσόμενων αλλαγών στον κοινωνικό κόσμο του ατόμου παράλληλα με την αλλαγή στην αίσθηση του εαυτού εντός αυτού του κοινωνικού πλαισίου.

Το μοντέλο SIMOR ορίζει τους μηχανισμούς της διαδικασίας της ανάκαμψης με όρους αλλαγής ταυτότητας. Κατά τη διαδικασία της αλλαγής της κοινωνικής

ταυτότητας παρατηρείται μεταβολή της ταυτότητας του ατόμου που έχει εξέχουσα θέση στον αυτό-προσδιορισμό του, μεταβαίνοντας από την ταύτισή του με την κοινωνική ομάδα που σχετίζεται με την κατάχρηση και την εξάρτηση από ψυχοτρόπους ουσίες σε εκείνη την ομάδα που ενθαρρύνει μέσα από τις αξίες και τους κανόνες της την ανάκαμψη. Η εγκαθίδρυση της νέας αίσθησης του εαυτού ισχυροποιείται μέσα από το μοίρασμα με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας που βρίσκονται σε ανάκαμψη. Το άτομο εσωτερικεύει αυτές τις αλλαγές της κοινωνικής ταυτότητας καθώς ενσωματώνει στην καθημερινότητά του τις αξίες, τους κανόνες αλλά και το λόγο των ομάδων σχετικών με την ανάκαμψη από τις ψυχοτρόπους ουσίες. Μέσα από αυτή τη διαδικασία καθίσταται εφικτή η απόδοση νοήματος και σκοπού στις αλλαγές που πραγματοποιούνται στο επίπεδο των συμπεριφορών που αφορούν τη χρήση παράλληλα με την ενδυνάμωση της νέας κοινωνικής ταυτότητας (Best et al., 2016).

Κατά τη διάρκεια, λοιπόν, της πορείας ανάκαμψης ατόμων με προβλήματα εξάρτησης έχει αναδειχθεί ως κεντρικό ζήτημα η καλλιέργεια μιας νέας αίσθησης εαυτού εντός της οποίας βρίσκονται ενσωματωμένες πτυχές του παρελθοντικού, του παροντικού και του μελλοντικού εαυτού των ατόμων όπως αναδεικνύονται μέσα από τις βιογραφικές αφηγήσεις (Denzin, 1987· Shohet, 2007 όπως αναφέρονται στην Lindblom, 2015). Η έννοια της ταυτότητας και ο ανασχηματισμός μιας νέας ταυτότητας εντός της πορείας ανάκαμψης έχει γίνει αντικείμενο μελέτης στο πεδίο των εξαρτήσεων (Best et al., 2016).

Όπως αρχικά διατύπωσε ο Biernacki (1986) η έννοια της αλλαγής ταυτότητας είναι καίριας σημασίας κατά την ανάκαμψη των εξαρτημένων ατόμων. Εντός αυτής της διαδικασίας τα άτομα καλούνται να αποβάλουν την ταυτότητα του εξαρτημένου παράλληλα με την αναδιαμόρφωση καινούργιων ταυτοτήτων, οπτικών αλλά και της

συμβολής τους στο κοινωνικό πλαίσιο. Η ίδια η διαδικασία της ανάκαμψης ενέχει χαρακτηριστικά μιας «διαδρομής» κατά την οποία διενεργούνται σημαντικές διεργασίες αλλαγής της ταυτότητας των ατόμων (όπως αναφέρεται στους Best et al., 2016). Κατά τη φάση της κοινωνικής επανένταξης τα άτομα μαθαίνουν να διαχειρίζονται την πρότερη ταυτότητά τους που ενέχει στοιχεία «στιγματισμένης ταυτότητας» κατευθυνόμενοι προς τη σταδιακή αναδόμηση μιας νέας ταυτότητας που θα εμπεριέχει ένα περισσότερο θετικό πρόσημο (Dingle, Cruwys, Frings, 2015).

Κεφάλαιο 2^ο : Έννοια της αρρενωπότητας

2.1. Ορισμός της αρρενωπότητας

Έχει σημειωθεί τις τελευταίες δεκαετίες μια στροφή στη μελέτη του φύλου με εστίαση την κοινωνική και όχι την βιολογική του διάσταση. Βάσει των αρχών του κοινωνικού κονστρουξιονισμού και των φεμινιστικών θεωριών, το φύλο γίνεται αντιληπτό υπό το πρίσμα διεργασίας και θεσμού (Κασσέρη & Αυδή, 2008). Μέσα από τον ερευνητικό φακό των Κριτικών Μελετών πάνω στους Άνδρες και τις Αρρενωπότητες [Critical Studies on Men and Masculinities (CSMM)] που έχει ανακύψει κατά τα τελευταία χρόνια η ανδρική ταυτότητα έχει προσεγγιστεί περισσότερο ως μια κοινωνική παρά βιολογική κατηγορία (Hall, 2017).

Η έμφυλη ταυτότητα μπορεί να οριστεί στο κατά πόσο ένα άτομο έχει εσωτερικεύσει και δρα βάσει κοινωνικά αποδεκτών χαρακτηριστικών για το κοινωνικό φύλο που του αποδίδεται (Peralta, Steele, Nofziger & Rickles, 2010). Το φύλο ως μια «μικρο-πολιτική κοινωνική αλληλεπίδραση» ενέχει δυναμικά στοιχεία (Sanders, 2011). Μέσα από το κοινωνικό φύλο διαμορφώνεται η έννοια του τι συνίσταται ως «θηλυκό» και τι ως «αρσενικό» αλλά και τι ως «θηλυκότητα» και ως «αρρενωπότητα» αντίστοιχα (Κασσέρη & Αυδή, 2008).

Η έννοια της αρρενωπότητας μπορεί να ιδωθεί μέσα από τη μελέτη των έμφυλων και σεξουαλικών σχέσεων, τη δέσμευση στους κοινωνικούς φορείς, τις συστημικές ανισότητες, την εξουσία και την ανδρική υποκειμενικότητα (Waling, 2018). Έχει προταθεί από τους ερευνητές του πεδίου η χρήση του όρου αρρενωπότητα στον πληθυντικό αριθμό, ήτοι «αρρενωπότητες», προκειμένου να αποτυπωθεί η ποικιλομορφία των διαφορετικών νοημάτων, των ρόλων και των

συμπεριφορών που συνδέονται με αυτόν τον όρο (DeVisser, Smith & McDonnell, 2009· Bridges, 2014· Quintero & Estrada, 1998· Lindblom, 2015).

Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των πιστεύω και των στάσεων που σχετίζονται με τους ανδρικούς ρόλους και την αρρενωπότητα διαδραματίζουν το πολιτισμικό πλαίσιο και η κοινωνική θέση του ατόμου σε συνδυασμό με τη φυλή, την κοινωνική τάξη και τον σεξουαλικό προσανατολισμό (Brittan, 2001· Connell, 2005 όπως αναφέρονται στους Wells, Flynn, Tremblay, Dumas, Miller & Graham, 2014). Το πεδίο των ερευνών σχετικά με την αρρενωπότητα έχει διαμορφωθεί χάρις στην συμβολή των φεμινιστικών προσεγγίσεων. Ως εκ τούτου παρατηρείται μια ανακατασκευή των αφηγήσεων που αφορούν στην εξουσία, τον έλεγχο, την ύπαρξη ιεραρχιών και τις έμφυλες δυναμικές που είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τα άκαμπτα εσωτερικευμένα σχήματα (Gray, 2018). Η έννοια των αρρενωποτήτων έχει προσεγγιστεί ερευνητικά περισσότερο μέσα από την ματιά στο τι δεν είναι ένας άνδρας, δηλαδή ότι δεν είναι γυναίκα, παρά στο τι πράγματι συνιστά η ανδρική ταυτότητα (Lindblom, 2015).

Βάσει των μελετών φύλου σημειώνεται σύνδεση ανάμεσα στην κατασκευή της αρρενωπότητας, εντός της οποίας εμπερικλείονται οι έννοιες της ταυτότητας, των χαρακτηριστικών και των ρόλων, και σε έναν ξεκάθαρο «άξονα εξουσίας» (Ramírez, 2005 όπως αναφέρεται στους Lozano-Verduzco et al., 2015). Στον όρο αρρενωπότητα έχουν αποδοθεί χαρακτηριστικά μιας κοινωνικο-πολιτισμικής κατασκευής που αποτελείται από πιστεύω, γνωρίσματα και συμπεριφορές. Αυτά τα χαρακτηριστικά συνθέτουν την εικόνα του να είναι κάποιος άνδρας και συμβάλλουν στο να συντηρείται η κυριαρχία και η δύναμη στους άλλους. Αυτά τα γνωρίσματα εσωτερικεύονται από τους ανθρώπους κατά τη διάρκεια της ζωής τους μέσω της κοινωνικοποίησης (O'Brien, Forrest, Greenlees, Rhind, Jowett, Pinsky et al., 2018).

Ένα σημαντικό στοιχείο της ανδρικής ταυτότητας υποστηρίζεται ότι είναι η εξουσία και η διαχείριση αυτής της εξουσίας γεγονός που έχει αποτελέσει σημαντικό αντικείμενο διερεύνησης (Kiesling, 1997, 2006· Whitehead, 2002 όπως αναφέρονται στην Lindblom, 2015).

2.2. Χαρακτηριστικά αρρενωπότητας

Σύμφωνα με τους Mahalik, Locke, Ludlow, Diemer, Scott, Gottfried et al. (2003) έχουν παρατηρηθεί και έχουν αναγνωριστεί ως εξέχουσες ορισμένες από τις αρρενωπές νόρμες στην αμερικανική κοινωνία των προηγούμενων δεκαετιών. Σε αυτές συγκαταλέγονται «η νίκη με κάθε κόστος», «η σεξουαλική υπεροχή», «ο έλεγχος των συναισθημάτων», «η ριψοκίνδυνη συμπεριφορά», «η βία», «η κυριαρχία σε διάφορες καταστάσεις», «η αυτάρκεια», «η εργασία ως προτεραιότητα ζωής», «η δύναμη πάνω στις γυναίκες», «η προβολή του εαυτού ως ετεροφυλόφιλου και η επικέντρωση μιας υψηλής θέσης κύρους» (Mahalik et al., 2003 όπως αναφέρονται στους Iwamoto, Cheng, Lee, Takamatsu & Gordon, 2011 σελ. 2).

Συμπληρωματικά χαρακτηριστικά που έχουν αποδοθεί στον όρο της αρρενωπότητας κυρίως από πιο σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής αποτελούν η αποφασιστικότητα, η ανάληψη ρίσκων, η ανταγωνιστικότητα, η επιθετικότητα και η επαγγελματική επιτυχία καθώς και η διαρκής πάλη επικύρωσης της προσωπικής αξίας στους (Vandello, Bosson, Cohen, Burnaford & Weaver, 2008· Bosson, Vandello, Burnaford & Weaver, 2009).

Στο πεδίο μελέτης των αρρενωποτήτων έχουν αποδοθεί πληθώρα χαρακτηριστικών σε σχέση με τις κυρίαρχες αρρενωπές νόρμες οι οποίες φαίνεται να ανταποκρίνονται ευρύτερα στο κοινωνικό πλαίσιο των σύγχρονων δυτικών

κοινωνιών παρά τις όποιες πιθανές αποκλίσεις μεταξύ των πολιτισμών (Lampropoulou & Arxchakis, 2015).

Μερικά από αυτά περιλαμβάνουν τη συναισθηματική απάθεια, τα συναισθηματικά προβλήματα που απορρέουν από τα δυτικά έμφυλα πρότυπα (Reeser & Gottzen, 2018). Επιπρόσθετα, στοιχεία αρρενωπότητας έχουν συνδεθεί με τον τρόπο κοινωνικοποίησης των ανδρών με το να δείχνουν έλλειψη συναισθηματικής έκφρασης καθώς η έκφραση και το μοίρασμα τρυφερών συναισθημάτων υποδηλώνουν αδυναμία και ευαλωτότητα (Patulny, Smith & Soh, 2017· Jansz, 2000· McCarty, Kelly & Williams, 2014). Μέσα από την κοινωνικοποίηση των ανδρών ενισχύεται η αποφυγή συμπεριφορών οι οποίες ενέχουν θηλυπρεπή στοιχεία. Αντ' αυτού οι άνδρες ενθαρρύνονται να συμπεριφέρονται με πιο σκληρό, επιθετικό και ανταγωνιστικό τρόπο (Murnen, Wright & Kaluzny, 2002· Smith, Parrott, Swartout & Tharp, 2015· Coates, 2007 όπως αναφέρεται στους Lampropoulou & Arxchakis, 2015).

Επιπρόσθετα, η εκδήλωση συναισθημάτων θυμού και βίας από τους άνδρες αποτελεί μια αποδεκτή μορφή έκφρασης της ψυχικής τους δυσφορίας (Verona & Kilmer, 2007· Patulny et al., 2017). Οι κυρίαρχοι διάλογοι που αφορούν στις αρρενωπότητες κάνουν λόγο για άνδρες που επιδίδονται σε συμπεριφορές φυσικής και συναισθηματικής σκληρότητας ενώ ταυτόχρονα ενσαρκώνουν έναν ρόλο «κουβαλητή» (“breadwinner”) (deVisser & Smith, 2007). Επιπλέον, στοιχεία που προσιδιάζουν στις αρρενωπότητες αποτελούν η ικανότητα του να είναι κάποιος σκληρός, ανεξάρτητος, αποφασιστικός και φιλόδοξος (Peralta et al., 2010).

2.3. Θεωρίες αρρενωπότητας

2.3.1. Ηγεμονική αρρενωπότητα

Κατά τις προηγούμενες δεκαετίες στον κλάδο έρευνας των ανδρών και της αρρενωπότητας σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η έννοια της «ηγεμονικής αρρενωπότητας». Η έννοια αυτή αρχικά προτάθηκε από την Connell κατά τη δεκαετία του 1980. Ο ορισμός που αποδόθηκε από την Connell (2000) σηματοδοτεί την ηγεμονική αρρενωπότητα ως την «*πιο αξιολογική ή επιθυμητή μορφή αρρενωπότητας*» (όπως αναφέρεται στην Lindblom, 2015 σελ. 7). Υπό αυτό το πρίσμα, η ηγεμονική αρρενωπότητα ως έννοια αποτελεί μια κανονιστική νόρμα που κατευθύνει τη συμπεριφορά ορισμένων ανδρών (Lindblom, 2015). Ως νόρμα συνιστά ένα μέτρο σύγκρισης και αναφοράς για τη θέση και τη συμπεριφορά των ανδρών.

Στον ορισμό της ηγεμονικής αρρενωπότητας δόθηκε έμφαση στα μοτίβα εφαρμογής της ανδρικής συμπεριφοράς που δημιουργούν γόνιμο έδαφος για την συνέχιση της κυριαρχίας των ανδρών επί των γυναικών. Ο χαρακτηρισμός της αρρενωπότητας με όρους «ηγεμονίας» χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να αποδώσει την έννοια της δύναμης και της υπεροχής των ανδρών που επιτυγχάνεται μέσα από την κουλτούρα και τους θεσμούς (Connell & Messerschmidt, 2005). Επιπρόσθετα, η κυριαρχική θέση των ανδρών κάτω από την ομπρέλα του όρου «ηγεμονική» επεκτείνεται και στην περιθωριοποίηση και την υποταγή και των άλλων μορφών αρρενωποτήτων (Emiliussen & Morrison, 2017).

Κεντρικής σημασίας στην ηγεμονική αρρενωπότητα αποτελούν η επιθυμία για κυριαρχία και εξουσία. Πιο συγκεκριμένα, σχετίζεται με την ανάγκη των ανδρών να ελέγχουν τους άλλους παράλληλα με το να διατηρούν την υπόληψή τους τόσο ως προς τους ίδιους όσο και προς την ίδια την κοινωνία (Levant, Rankin, Williams, Hasan & Smalley, 2010). Μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο η κοινωνικοποίηση των ανδρών τείνει προς το να υιοθετούν οι άνδρες μια πιο κυρίαρχη μορφή αρρενωπότητας (Messerschmidt, 1997 όπως αναφέρεται στον Peralta, 2007).

Υποστηρίζεται η θέση ότι η έννοια της ηγεμονικής αρρενωπότητας χρειάζεται να αναλύεται ως μια διαρκώς εξελισσόμενη έννοια των οποίων τα χαρακτηριστικά της εξελίσσονται και αναδιαμορφώνονται σε σχέση με την ιστορική και πολιτισμική συνθήκη (Lampropoulou & Archakis, 2015). Παράλληλα, σε πιο πρόσφατες μελέτες έχουν διατυπωθεί και πλήθος κριτικών στον όρο της ηγεμονικής αρρενωπότητας (Moller, 2007).

2.3.2. Συμπεριληπτική αρρενωπότητα

Αφετέρου, έχουν αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια σύγχρονες θεωρήσεις της έννοιας της αρρενωπότητας οι οποίες κινούνται πέραν της εστίασης στην ηγεμονική αρρενωπότητα. Μια από αυτές τις θεωρήσεις που έχουν διατυπωθεί αφορά στην συμπεριληπτική αρρενωπότητα (“inclusive masculinity”) όπως διατυπώθηκε από τον Anderson (2009) (όπως αναφέρεται στην Waling, 2018). Βάσει αυτής της θεωρίας εντοπίζονται δυο δεσπόζουσες μορφές αρρενωποτήτων σε κοινωνίες με χαμηλά επίπεδα «ομοϋστερίας» (“homophobia”), δηλαδή σε πολιτισμικά πλαίσια που δεν παρατηρείται έντονα η κατάσταση φόβου ταύτισης με την ταυτότητα του ομοφυλόφιλου.

Αυτές οι δυο μορφές συνιστούν η παραδοσιακή και η συμπεριληπτική αρρενωπότητα. Από την μια πλευρά, εκείνοι οι άνδρες που επιτελούν συμπεριφορές συμβατές με την παραδοσιακή αρρενωπότητα εκφέρουν ομοφοβικό λόγο και αποστασιοποιούνται μεταξύ τους συναισθηματικά. Ενώ από την άλλη πλευρά, μέσα από συμπεριφορές που χαρακτηρίζονται ως περισσότερο ταιριαστές με την έννοια της συμπεριληπτικής αρρενωπότητας παρατηρείται μια μείωση της υποτίμησης και της άρνησης του «Άλλου» ο οποίος σηματοδοτεί είτε τους ομοφυλόφιλους άνδρες είτε

και τις γυναίκες (Anderson & McCormack, 2016· Χουντάλας, 2018· Anderson, 2009 όπως αναφέρεται στον Χουντάλας, 2018).

2.3.3. Ποικιλότητα αρρενωπότητα

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον Coles (2008) η έννοια της αρρενωπότητας παίρνει στοιχεία ενός μωσαϊκού (“mosaic masculinity”) κατά το οποίο όταν δεν καθίσταται δυνατή η αναπαραγωγή της ηγεμονικής αρρενωπότητας οι άνδρες είναι σε θέση να αξιοποιήσουν εναλλακτικούς και ποικίλους πόρους από άλλους τομείς προκειμένου να στηρίξουν άλλες μορφές ηγεμονίας (όπως αναφέρεται στην Waling, 2018).

2.3.4. Υβριδική αρρενωπότητα

Μια τρίτη κατηγορία συνιστά η έννοια των υβριδικών αρρενωποτήτων (“hybrid masculinity”) όπως ανέπτυξαν οι Bridges και Pascoe (2014). Σύμφωνα με την εν λόγω θεωρία, η αρρενωπότητα διαμορφώνεται από την ενσωμάτωση διαφόρων στοιχείων ταυτότητας στις έμφυλες συμπεριφορές των προνομιούχων ανδρών που απορρέουν από διάφορες περιθωριοποιημένες και υφιστάμενες αρρενωπότητες αλλά και θηλυκότητες. Μέσω αυτών των θεωριών επιχειρείται η κατηγοριοποίηση των συμπεριφορών και εμπειριών των ανδρών σε ένα συγκεκριμένο «τύπο» αρρενωπότητας ή σε μια τυπολογία αρρενωποτήτων.

2.3.5. Επίμονη αρρενωπότητα

Στη λίστα με τις προτεινόμενες κατηγορίες αρρενωπότητας προστίθεται και μια πιο σύγχρονη από τις παραπάνω η οποία περικλείει στοιχεία μεταδομικής προσέγγισης και η οποία διατυπώθηκε από τον Berggren (2014). Πρόκειται για την «επίμονη» αρρενωπότητα (“sticky masculinity”) και πραγματεύεται το ρόλο του λόγου στον τρόπο με τον οποίο κατασκευάζονται, εμπλέκονται και γίνονται

αντικείμενο διαπραγμάτευσης οι θέσεις των υποκειμένων. Προτείνεται μέσω αυτής της θεωρίας η εστίαση τόσο στις δομικές ανισότητες σε επίπεδο εξουσίας όσο και στις εμπειρίες αρρενωπότητας που βιώνουν οι άνδρες (Waling, 2018). Αναπτύσσεται η έννοια της επίμονης αρρενωπότητας με όρους αντιφατικών διαδικασιών μέσω των οποίων εδραιώνονται οι συμπεριφορές των ανδρών καθώς όσο περισσότερο επιδίδονται οι άνδρες σε μια μορφή αρρενωπότητας τόσο περισσότερο αυτή εδραιώνεται (Berggren, 2014).

2.3.6. *Επισφαλής αρρενωπότητα*

Η θεωρία της επισφαλούς αρρενωπότητας (Precarious Masculinity Theory) υποστηρίζει τη θέση σε σχέση με την αρρενωπότητα ως μια ρευστή και ασταθή κατάσταση. Υπό αυτό το πρίσμα, η αρρενωπότητα δεν χαρακτηρίζεται από σταθερούς αναπτυξιακούς σταθμούς-ορόσημα αλλά απαιτείται να επικυρώνεται διαρκώς έμπρακτα με αποτέλεσμα να καθίσταται επισφαλής. Με αυτόν τον τρόπο στην περίπτωση που ένας άνδρας δεν συμπεριφερθεί με τρόπο που συνάδει με τα κυρίαρχα πρότυπα της ηγεμονικής αρρενωπότητας είναι δυνατό να απεκδυθεί της αρρενωπής ιδιότητας (Vandello et al., 2008· Himmelstein, Kramer & Springer, 2019). Κατά τις τελευταίες δεκαετίες έχει διερευνηθεί η έννοια της αρρενωπότητας με όρους επισφάλειας μέσα από έναν διεπιστημονικό φακό συμπεριλαμβανομένων των επιστημονικών πεδίων της ανθρωπολογίας και της ψυχολογίας.

Όπως έχει διατυπώσει ο Gilmore (1990) η αρρενωπότητα μπορεί να ιδωθεί περισσότερο ως ένας επιδιωκόμενος στόχος παρά μια σταθερή οντότητα καθώς στην πλειονότητα των πολιτισμών επιτυγχάνεται μέσα από πράξεις ως μια μορφή κοινωνικής απόδειξης παρά ως μια εγγενής ιδιότητα που αποδίδεται εφάπαξ στους άνδρες (όπως αναφέρεται στους Vandello et al., 2008· Kim, 2017).

Ερευνητές στον τομέα της σύγχρονης ψυχολογικής έρευνας αντίστοιχα έχουν υποστηρίξει την καθολικότητα της έννοιας της επισφαλούς αρρενωπότητας. Υποστηρίζεται ότι δημιουργείται στους άνδρες μια ακατάπαυστη ανάγκη δημόσιας επικύρωσης της αρρενωπότητας τους μέσα από συμπεριφορές που λαμβάνοντας ως αρρενωπές (Vandello & Bosson, 2012· DiMuccio, Yost & Helweg-Larsen, 2016). Αντιθέτως, η έννοια της θηλυκότητας γίνεται αντιληπτή με βιολογικούς όρους και αναπτυξιακά ορόσημα των γυναικών (Vandello & Cohen, 2008· Kim, 2017).

2.4. Κατασκευή της αρρενωπότητας στο λόγο

Στη μελέτη των Lampropoulou & Archakis (2015) με θέμα την κατασκευή των ηγεμονικών αρρενωποτήτων μέσα από αφηγήσεις ελλήνων νεαρών εφήβων αναδύθηκε ο αξιοσημείωτος ρόλος της ηγεμονικής αρρενωπότητας στον τρόπο με τον οποίο κατασκευάζεται ο αυτοβιογραφικός εαυτός των νεαρών εφήβων σε συζητήσεις τους. Οι άνδρες φαίνεται να προσδιορίζουν τη θέση τους σε συμφωνία ή σε αντίθεση με τις εκδηλώσεις της ηγεμονικής αρρενωπότητας (Lampropoulou & Archakis, 2015).

Στην έρευνα της Ιωαννίδου (2017), διερευνώντας την επιτέλεση του έμφυλου σεξουαλικού εαυτού στις συζητήσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών, υπογραμμίστηκε ο ρόλος τόσο της γλώσσας όσο και των ετεροκανονικών ιδεολογιών της σύγχρονης ελληνικής πραγματικότητας στην κατασκευή της ταυτότητάς των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών. Η ηγεμονική αρρενωπότητα εμπερικλείει την επιτέλεση της ετεροσεξουαλικότητας υπό το πρίσμα της κοινωνικής κατασκευής. Η συνολική ταυτότητα των ατόμων δομείται μέσα από την εφαρμογή στρατηγικών επιτέλεσης του έμφυλου και σεξουαλικού εαυτού.

Επιπρόσθετα, η ερευνητική εργασία της Χριστουλάκη (2017) πραγματεύεται τον τρόπο με τον οποίο αναδύονται στο λόγο οι διατυπώσεις σε σχέση με το φύλο, τη σεξουαλικότητα αλλά και τις κυρίαρχες νόρμες αυτών. Προτείνεται ότι τόσο το φύλο όσο και η σεξουαλικότητα μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο κατασκευής και διαπραγμάτευσης στις συζητήσεις των ατόμων σε καθημερινό επίπεδο με τρόπο είτε συμβατό με τις κυρίαρχες νόρμες είτε όχι. Η ετεροκανονικότητα στις υπό εξέταση συζητήσεις αποτέλεσε κομβική έννοια στη συγκρότηση της διαμόρφωσης τόσο των θηλυκοτήτων όσον και των αρρενωποτήτων (Χριστουλάκη, 2017).

2.5. Άνδρες και εξάρτηση

2.5.1. Ρόλος της αρρενωπότητας στην εξάρτηση

Παρά την υπεραντιπροσώπευση των ανδρών τόσο στο επίπεδο των παρατηρούμενων ποσοστών χρήσης, κατάχρησης και εξάρτησης από ψυχοτρόπους ουσίες όσο και στο επίπεδο της συμμετοχής στα θεραπευτικά προγράμματα (ΕΚΠΙΝΤ, 2020), μερικές μόνο μελέτες έχουν εμβαθύνει κυρίως υπό το φακό σύνδεσης της κατάχρησης αλκοόλ και του φύλου (Peralta et al., 2010· Peralta, 2007· Emslie, Hunt, & Lyons, 2013). Οι έρευνες που μελετούν τη σχέση ανάμεσα στην χρήση παράνομων ψυχοτρόπων ουσιών και στο φύλο είναι ακόμη πιο περιορισμένες (Wilton, DeVerteuil, & Evans, 2013). Το φύλο ως κοινωνική κατηγορία αποτελεί αντικείμενο συνεχούς διαπραγμάτευσης που διαμορφώνεται από το εκάστοτε κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο. Έτσι, λοιπόν, το ενδιαφέρον των μελετών στο πεδίο έχει στραφεί προς το βίωμα και τις κοινωνικές σχέσεις των εξαρτημένων, φέρνοντας στο επίκεντρο του ερευνητικού πεδίου των εξαρτήσεων και τον παράγοντα του φύλου (Κασσέρη & Αυδή, 2008).

Όσον αφορά στη σχέση ανάμεσα στις αρρενωπότητες και στην υγεία έχει υποστηριχθεί από ερευνητικά δεδομένα η θέση ότι το να εκφράζουν και να συζητούν οι άνδρες ζητήματα υγείας και ασθένειας συνδέεται με στοιχεία αδυναμίας (Fleiz, Ito, Medina-Mora, & Ramos, 2008· Kimmel, 2008· Sabo, 2005 όπως αναφέρονται στους Lozano-Verduzco, Marín-Navarrete, Romero-Mendoza & Tena-Suck, 2016). Η ισχυρή δέσμευση με περισσότερο παραδοσιακούς αρρενωπούς ρόλους έχει υποστηριχθεί ότι συμβάλλει στο να γίνονται αντιληπτά σημαντικά ψυχολογικά προβλήματα που βιώνουν οι άνδρες ως σημάδια αδυναμίας ή και θηλυπρέπειας (Magoncevic & Addis, 2005· Emiliussen and Morrison 2017).

Υπό αυτό το πρίσμα, υπάρχει άμεση συσχέτιση της υγείας των ανδρών και ειδικότερα της εξάρτησης με αρρενωπούς ρόλους. Συνεπώς, οι έμφυλες νόρμες φαίνεται να επιδρούν άμεσα στην κατανάλωση αλκοόλ (Kulis, Marsiglia & Hurdle, 2003). Επιπρόσθετα, έχει βρεθεί ερευνητικά ότι όσοι άνδρες ακολουθούν πιστά παραδοσιακές αρρενωπές νόρμες, όπως ο έλεγχος των συναισθημάτων και η αυτάρκεια, αξιοποιούν αποφευκτικές στρατηγικές διαχείρισης των αρνητικών τους συναισθημάτων, λόγω χάρη την κατάχρηση ουσιών, ενσαρκώνοντας έμπρακτα την εικόνα του «σωστού» άνδρα (Iwamoto et al., 2011). Η χρήση ψυχοτρόπων ουσιών μπορεί να θεωρηθεί ως ένας περισσότερο αρρενωπός τρόπος διαχείρισης των προβλημάτων υγείας των ανδρών (Dwyer, 2014).

Ειδικότερα, η σχέση της κατανάλωσης αλκοόλ έχει συνδεθεί με μια πιο παραδοσιακή αντίληψη αρρενωπότητας (Klingerman & Gomez 2010). Στις δυτικές κοινωνίες των τελευταίων δεκαετιών έχει καθιερωθεί ως ένδειξη ανδρισμού η υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ σε κοινωνικά πλαίσια μαζί με άλλους άνδρες (Willott & Lyons, 2012). Οι αρρενωπές νόρμες που σχετίζονται με την προθυμία λήψης ρίσκων και τις αξίες της δύναμης συμβάλλουν στην αύξηση του κινδύνου

τοξίκωσης από το αλκοόλ, καθώς ενυπάρχει η αντίληψη της αντοχής μεγάλων ποσοτήτων αλκοόλ από την πλευρά των ανδρών (Iwamoto et al., 2011). Έχει περιγραφεί βιβλιογραφικά η κατανάλωση αλκοόλ ενός αγοριού με όρους μιας τελετουργικής πράξης, καθώς ερμηνεύεται ως μετάβαση από την παιδική στην εφηβική ή και ενήλικη ζωή. Το αγόρι μαθαίνει τόσο να αντέχει το αλκοόλ όσο και το να πίνει «σαν άνδρας» εντός των κοινωνικών ομάδων στις οποίες ανήκει (Sanders, 2011· Lemle & Mishkind, 1989).

Σύμφωνα με τους Sparkes, Partington, David (2007) έχει διατυπωθεί ο ρόλος της ηγεμονικής αρρενωπότητας στη συχνή και βαριά κατανάλωση αλκοόλ (όπως αναφέρεται στους Lebreton, Peralta, Allen-Collinson, Wiley & Routier, 2016). Έχει παρατηρηθεί η ύπαρξη αυξημένων έμφυλων αναπαραστάσεων κατανάλωσης αλκοόλ. Ως εκ τούτου, έχει άμεσα συνδεθεί η κατανάλωση αλκοόλ με τα αρρενωπά χαρακτηριστικά της δύναμης, του θάρρους και της επίδοσης (Lebreton et al., 2016). Σύμφωνα με τους Agrawal & Lynskey (2007), τα παρατηρούμενα ποσοστά ριψοκίνδυνης χρήσης και νομικών προβλημάτων είναι ιδιαίτερα αυξημένα στους άνδρες σε σχέση με τις γυναίκες (όπως αναφέρεται στους Delforterie, Creemers, Agrawal, Lynskey, Jak & Huizink, 2015).

Στην έρευνα του Peralta (2007) διατυπώθηκε η θέση ότι το αλκοόλ μπορεί να αποτελέσει το μέσο προκειμένου να εκφραστεί μια μορφή αρρενωπής συμπεριφοράς σε δείγμα φοιτητικού πληθυσμού. Μέσω της κατανάλωσης αλκοόλ επιτυγχάνεται η επιτελεσματικότητα του φύλου καθώς και η συμμόρφωση των ατόμων με τα ιδεώδη της αρρενωπότητας. Επιπλέον, το αλκοόλ φαίνεται να συνιστά σημαντικό μέρος της κατασκευής της ηγεμονικής αρρενωπότητας με κύρια έμφαση στην αντίδραση ενάντια στους θεσμούς εξουσίας και κυρίως εκείνων που λειτουργούν με περιοριστικό τρόπο (Peralta, 2007).

Στο πλαίσιο της κουλτούρας κατανάλωσης ψυχοτρόπων ουσιών διαμορφώνονται δυο ομάδες, η αρρενωπή «ενδο-ομάδα» και η «εξω-ομάδα». Από τη μια πλευρά, μέσω της αρρενωπής «ενδο-ομάδας» καθίσταται εφικτός ο καθορισμός του νοήματος των κυρίαρχων αρρενωποτήτων εντός της κοινωνίας. Ενώ από την άλλη πλευρά, η «εξω-ομάδα» περιλαμβάνει εκείνα τα άτομα που αποκλείονται από την ομάδα των ομοτίμων που καταναλώνουν ψυχοτρόπους ουσίες, παραδείγματος χάρη όσους δεν είναι άνδρες ή δεν είναι ετεροφυλόφιλοι. Υπό αυτό το πρίσμα το αλκοόλ δρα ως συνδετικός κρίκος μεταξύ των ανδρών και συμβάλλει στην συνεκτικότητα των μελών της ομάδας των ανδρών (West, 2001).

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με την αντίστοιχη βιβλιογραφία σε σχέση με τη θεωρία της επισφαλούς αρρενωπότητας, έχει σημειωθεί ότι η αίσθηση απειλής της αρρενωπότητας ενός άνδρα μπορεί να συμβάλλει στην αύξηση συμπεριφορών που ανταποκρίνονται σε μια περισσότερο παραδοσιακή και στερεοτυπική αντίληψη της αρρενωπότητας. Οι αποκρίσεις των ανδρών σε αυτή την αισθανόμενη απειλή της αρρενωπότητάς τους δύνανται να χαρακτηριστούν από άγχος, περισσότερη επιθετικότητα, σκέψη για σωματική βία και ανάληψη συμπεριφορών αυξημένου ρίσκου, κατάχρηση ψυχοτρόπων ουσιών παράλληλα με τις συνεπαγόμενες επιπτώσεις στην υγεία τους (DiMuccio et al., 2016· Weaver, Vandello, & Bosson, 2013· Himmelstein et al., 2019). Το αλκοόλ δύναται να λειτουργήσει ως συμβολικό έρεισμα απέναντι σε μια ενδεχόμενη απειλή της αρρενωπότητας ενός άνδρα (Emiliussen & Morrison, 2017).

Συμπληρωματικά, έχει υποστηριχθεί βιβλιογραφικά η συσχέτιση της υιοθέτησης στερεοτυπικών αντιλήψεων για την αρρενωπότητα με την αύξηση ριψοκίνδυνων συμπεριφορών που σχετίζονται με την υγεία, όπως λόγου χάρη η κατανάλωση αλκοόλ, η χρήση ψυχοτρόπων ουσιών και το κάπνισμα, αλλά και με τη

μείωση συμπεριφορών που προάγουν την υγεία. Αντιθέτως, όσοι άνδρες δεν υιοθετούν στον ίδιο βαθμό τέτοιες παραδοσιακές αντιλήψεις είναι περισσότερο πιθανό να μην εμπλακούν σε αντίστοιχες συμπεριφορές (Courtenay, 2000· Levant, Parent, McCurdy & Bradstreet, 2015· Mahalik, Lagan, & Morrison, 2006· Miller, 2008· Himmelstein et al., 2019).

Σύμφωνα με τον Ramírez (2005), ο συνδετικός κρίκος ανάμεσα στην κατασκευή της αρρενωπότητας και της χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών αποτελεί η επίδειξη εξουσίας προς τους άλλους (όπως αναφέρεται στους Lozano-Verduzco et al., 2016). Μέσω της κατάχρησης ψυχοτρόπων ουσιών κατορθώνουν οι άνδρες να διατηρήσουν και να αναπαράγουν μορφές εξουσίας (Wilsnack, Wilsnack & Obot, 2005· Lozano-Verduzco et al., 2016). Η έννοια της αρρενωπότητας έχει συνδεθεί ερευνητικά τόσο με την κατάχρηση αλκοόλ όσο και με τη βία και την αντικοινωνική συμπεριφορά ανδρών αλλά και γυναικών (O'Brien et al., 2018).

Η πρακτική της ανταγωνιστικής λήψης ουσιών εντός κοινωνικών πλαισίων μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου συνιστά μια ακόμη παράμετρο σε σχέση με το ρόλο της αρρενωπότητας στην εξάρτηση (O'Brien, Hunt & Hart, 2009). Η χρήση ψυχοτρόπων ουσιών λαμβάνει τη μορφή πρόκλησης ή παιχνιδιού προκειμένου να αποδειχθεί έμπρακτα η αρρενωπότητα των εμπλεκόμενων ανδρών με την παράλληλη εκδήλωση αντοχής και ελέγχου στο σώμα τους. Ως εκ τούτου, η λήψη ουσιών δρα διαμεσολαβητικά προκειμένου να ενισχυθεί η συνεκτικότητα των σχέσεων μεταξύ των ανδρών και να επιτευχθεί η μεταξύ τους εγγύτητα, καθώς διαφορετικά υπάρχει το ενδεχόμενο να αποκλειστούν από το πλαίσιο της ομάδας (Darcy, 2019). Υπό αυτό το πρίσμα, η λήψη ψυχοτρόπων ουσιών μπορεί να θεωρηθεί ως ένα κοινωνικό συμβάν κατά το οποίο τα άτομα κοινωνικοποιούνται μέσα από πρακτικές λήψης ουσιών οι

οποίες λαμβάνονται ως ένας αποδεκτός τρόπος προκειμένου να αναπαραχθούν στην πράξη οι διάφορες εκφάνσεις της αρρενωπότητας (Darcy, 2017).

2.5.2. Ρόλος της αρρενωπότητας στην ανάκαμψη

Στο πεδίο έρευνας της σχέσης της αρρενωπότητας με την εξάρτηση αναδύεται ως καίριο ζήτημα ο ρόλος των αντιλήψεων που αφορούν στην αρρενωπότητα κατά τη διάρκεια της θεραπείας και ειδικότερα κατά την ανάκαμψη. Οι άνδρες εντός του θεραπευτικού πλαισίου της ανάκαμψης καλούνται να επικοινωνήσουν με νέους διαφορετικούς τρόπους με αποτέλεσμα να ανακύπτουν συναισθήματα αμηχανίας (Griffin, 2009 όπως αναφέρεται στον Dwyer, 2014).

Έχει υποστηριχθεί ότι κατά την διαδικασία της ανάκαμψης διακυβεύονται τόσο ζητήματα αναδόμησης της προσωπικής ταυτότητας του ατόμου και της σχέσης του με τον κόσμο όσο και ζητήματα ανάπλασης των κοινωνικών κατασκευών της αρρενωπότητας. Η απώλεια ελέγχου σε σχέση με την χρήση ουσιών μπορεί να αποτελέσει μια μορφή απειλής της αίσθησης αρρενωπότητας ενός άνδρα (Ezzell, 2012· Wilton et al., 2013). Συνεπώς, σημαντικό κίνητρο για την εκκίνηση της διαδικασίας ανάκαμψης είναι δυνατό να αποτελέσει η απώλεια ηγεμονικών χαρακτηριστικών όπως είναι ο έλεγχος και η δύναμη όσον αφορά στη χρήση. Οι νόρμες της κυρίαρχης παραδοσιακής αρρενωπότητας μπορούν να συμβάλουν στην δημιουργία σύγκρουσης στους άνδρες που βρίσκονται στη φάση ανάκαμψης, καθώς συγκρούεται η παλιά με τη νέα ταυτότητα εαυτού (Dwyer, 2014).

Στη μελέτη των Gueta, Gamliel & Ronel (2019) με δείγμα άνδρες κρατούμενους οι οποίοι συμμετείχαν σε ομάδα αυτοβοήθειας αναδύθηκαν ως τροχοπέδη στην θεραπεία οι παραδοσιακές αντιλήψεις αρρενωπότητας. Η διαδικασία της ανάκαμψης η οποία μεταξύ άλλων περιλαμβάνει την έκφραση των

συναισθημάτων και το μοίρασμα της προσωπικής ιστορίας των ατόμων σηματοδοτούσε για τους ίδιους «αποτυχία» σε σχέση με την ταυτότητα τους ως άνδρες. Αντίστοιχα, κατά τη διαδικασία της ανάκαμψης επαναπροσδιορίστηκαν τα στοιχεία που συνθέτουν την έννοια της αρρενωπής συμπεριφοράς συμπεριλαμβάνοντας την εξωτερίκευση της ευαλωτότητας των ανδρών όχι με όρους αδυναμίας αλλά με όρους θάρρους και δύναμης (Gueta et al., 2019).

Σύμφωνα με τον Ferkul (2018), η εστίαση στην κοινωνική κατασκευή της αρρενωπότητας μπορεί να σταθεί βοηθητική στην αναδιαμόρφωση της ταυτότητας ενός ατόμου κατά τη διαδικασία της ανάκαμψης από την εξάρτηση από ψυχοτρόπους ουσίες. Μέσα από τέτοιες διαδικασίες οι άνδρες καλούνται να αναλογιστούν τους διαφορετικούς τρόπους επίδρασης της αρρενωπότητας στη σχέση τους με τις ψυχοτρόπους ουσίες (Ferkul, 2018). Έχει αποδειχθεί ότι οι άνδρες που υιοθετούν περισσότερο παραδοσιακά έμφυλα πρότυπα δεν θεωρούν ότι τα θέματα αρρενωπότητας σχετίζονται με την θεραπευτική διαδικασία της ανάκαμψης σε αντιδιαστολή με εκείνους τους άνδρες σε θεραπεία οι οποίοι παρατηρούν την ύπαρξη μιας συσχέτισης μεταξύ των δυο (Klingemann & Gomez, 2010).

Κατά τη θεραπεία οι συμμετέχοντες ενθαρρύνονται να επαναξιολογήσουν τις αρρενωπές τους συμπεριφορές που ενδέχεται να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία τους υιοθετώντας παράλληλα εναλλακτικές μορφές αρρενωπότητας. Σημαντική παράμετρο της ευρύτερης διαδικασίας ανάκαμψης συνιστά η αναδόμηση εκείνων των στοιχείων της αρρενωπότητας που δρουν ανασταλτικά στη θεραπεία με την παράλληλη υιοθέτηση νέων μοντέλων αρρενωπότητας από πλευράς των θεραπευόμενων ανδρών (Wilton et al., 2013). Ενώ οι κύριες παραδοσιακές αρρενωπές αντιλήψεις ενδέχεται να προσεγγίζονται κατά ένα μέρος εντός των

θεραπευτικών πλαισίων, παρόλα αυτά υποστηρίζεται βιβλιογραφικά ότι δεν γίνονται αντικείμενο εις βάθος συζήτησης και επεξεργασίας (Hansen, 2012· Ferkul, 2018).

Έχει διατυπωθεί η συμβολή της μελέτης των αφηγήσεων στην αποτύπωση του τρόπου με τον οποίο επιδρά το φύλο στο βίωμα της εμπειρίας της εξάρτησης και της ανάκαμψης των ανδρών (Hamilton & Grella, 2009 και Gilligan, 1982 όπως αναφέρεται στην Lindblom, 2015). Παρόλα αυτά, έχουν πραγματοποιηθεί περιορισμένες μελέτες οι οποίες να εστιάζουν στη σχέση του φύλου και πιο συγκεκριμένα της αρρενωπότητας με την κατανάλωση ψυχοτρόπων ουσιών αλλά και του τι συνιστά να είναι κάποιος άνδρας σε θεραπευτικά πλαίσια απεξάρτησης (Ezzell, 2012· Wilton et al., 2013). Παράλληλα στην Ελλάδα παρατηρείται ένα βιβλιογραφικό χάσμα όσον αφορά στη διερεύνηση του ρόλου των πτυχών του κοινωνικού φύλου, όπως είναι η αρρενωπότητα, στη διαμόρφωση της ταυτότητας των ανδρών με προβλήματα εξάρτησης.

Κεφάλαιο 3^ο : Αρχές της Διαλογικής Αφηγηματικής Ανάλυσης (DNA)

Μια μορφή αφηγηματικής ανάλυσης συνιστά η Διαλογική Αφηγηματική Ανάλυση (Dialogical Narrative Analysis - DNA) με κύριο εκφραστή τον A. W. Frank η οποία αποτέλεσε και τον πυρήνα της μεθόδου ανάλυσης της παρούσας έρευνας. Σύμφωνα με τον Frank (2012), οι ιστορίες σηματοδοτούν αναπαραστάσεις της ζωής των ατόμων που τις εξιστορούν. Η συγκεκριμένη μέθοδος ανάλυσης έχει επηρεαστεί από τις αρχές και κυρίως τη σημασία του διαλόγου στο έργο του Ρώσου κριτή λογοτεχνίας και φιλοσόφου Mikhail Bakhtin. Ο ίδιος είχε διατυπώσει ότι *«δύο φωνές συνιστούν το ελάχιστο για τη ζωή, το ελάχιστο για την ύπαρξη»* (Bakhtin, 1984 όπως αναφέρεται στην Mangan, 2017 σελ. 45 και στον Frank, 2012 σελ. 34). Μέσα από τις ιστορίες οι άνθρωποι δύνανται να επαναπροσδιορίσουν την αίσθηση του εαυτού τους ενώ παράλληλα τοποθετούνται σε ομάδες (Frank, 2006).

Μια καίρια παράμετρος της Διαλογικής Αφηγηματικής Ανάλυσης αποτελεί η αναγνώριση της ύπαρξης διαλόγου μεταξύ πολλαπλών φωνών στη φωνή ενός μοναδικού ατόμου. Συνεπώς, ο διάλογος δεν περιορίζεται μόνο στις συνομιλίες μεταξύ δύο ή περισσότερων ατόμων αλλά στο γεγονός ότι σε κάθε άτομο εμπεριέχονται πολλαπλές φωνές οι οποίες βρίσκονται σε συνεχή διάλογο μεταξύ τους (Frank, 2012).

Ένας από τους βασικούς στόχους της Διαλογικής Αφηγηματικής Ανάλυσης αποτελεί η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο οι πολλαπλές φωνές εκφράζονται μέσα από τη φωνή ενός ατόμου (Frank, 2012). Έτσι, λοιπόν, ο κόσμος γίνεται αντιληπτός με όρους σχεσιακούς, καθώς τα νοήματα κατασκευάζονται μέσω των ιστοριών σε συνεργασία με τον «άλλον» είτε σε ρεαλιστικό είτε σε φανταστικό επίπεδο, παρά με όρους μιας αποκομμένης ατομικής πράξης (Caddick, Phoenix &

Smith, 2015). Επιπρόσθετα, η Διαλογική Αφηγηματική Ανάλυση εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο συντίθεται μια ιστορία μέσα από τη χρήση των διαθέσιμων αφηγηματικών πόρων (Smith & Monforte, 2020).

Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του έργου των εκφραστών της διαλογικής αφηγηματικής ανάλυσης έχει διαδραματίσει η ανάλυση λόγου και ο αφηγηματικός κονστρουξιονισμός (Frank, 2012· Smith, 2016). Υπό αυτό το θεωρητικό πρίσμα τα ψυχοκοινωνικά φαινόμενα εννοιολογούνται ως πολλαπλά καθώς δημιουργούνται και εξαρτώνται από τους ανθρώπους. Ταυτόχρονα, η γνώση δεν αποτελεί μια μοναδική και αντικειμενικά αληθής οντότητα αλλά λαμβάνεται ως μια κοινωνική κατασκευή.

Πιο συγκεκριμένα, μέσα από τον αφηγηματικό κονστρουξιονισμό οι αφηγήσεις μπορούν να ιδωθούν ως πηγές μέσα από τις οποίες οι άνθρωποι όχι μόνο κατασκευάζουν τις προσωπικές τους ιστορίες αλλά παράλληλα τις αξιοποιούν ως εργαλείο κατανόησης των ιστοριών που ακούνε (Smith, 2016). Υπό το πρίσμα των παραπάνω προσεγγίσεων η γλώσσα εννοιολογείται όχι ως απλός φορέας πληροφοριών αλλά ως εμποτισμένη με ιδεολογικές προεκτάσεις και νοήματα που έχουν διαμορφωθεί από προηγούμενη χρήση τους. Ως εκ τούτου, όπως έχει σημειώσει η Riessman (2008), *«η γλώσσα δεν είναι ποτέ ουδέτερη»* αλλά αντιθέτως φέρει μια ιστορία πίσω της (όπως αναφέρεται στην Mangan, 2017 σελ. 45-46).

Έχει υποστηριχθεί ο διαχωρισμός των εννοιών της ιστορίας και της αφήγησης. Ως ιστορία θα μπορούσε να οριστεί μια συγκεκριμένη ιστορία που εξιστορείται από κάποιο άτομο ενώ ως αφήγηση ορίζονται οι διαθέσιμοι πόροι που απορρέουν από την κουλτούρα και τις κοινωνικές σχέσεις που διατίθενται και λειτουργούν ως βάση για την δημιουργία των προσωπικών ιστοριών των ατόμων.

Το μέγεθος των ιστοριών είναι δυνατό να ποικίλλει, άλλοτε γίνεται λόγος για μεγάλες ιστορίες οι οποίες συμπεριλαμβάνουν μια αξιολογική και αναστοχαστική στάση σε σχέση με ένα γεγονός, ένα βίωμα ή ολόκληρη τη ζωή ενός ατόμου και άλλοτε εντοπίζονται περισσότερο συνοπτικές ιστορίες (Smith & Monforte, 2020· Freeman, 2011· Phoenix & Sparkes, 2009). Οι ιστορίες δεν συνιστούν μια ακριβή αποτύπωση των εμπειριών του εσωτερικού κόσμου ενός ατόμου. Μέσω των αφηγήσεων παρέχεται ένας σκελετός προκειμένου να δομηθούν οι προσωπικές ιστορίες των ανθρώπων αλλά και να γίνουν αντιληπτές όλες όσες λέγονται στην πράξη (Smith, 2016· Smith & Monforte, 2020).

Ως εκ τούτου, καμιά ιστορία δεν συνιστά εξ' ολοκλήρου ιδιοκτησία του ατόμου που την εξιστορεί παρόλο που αποτελείται από προσωπικά του στοιχεία, καθώς κατασκευάζεται από τις κυρίαρχες αφηγήσεις που περιβάλλουν τον αφηγητή (Frank, 2012· Smith & Monforte, 2020). Έχει υποστηριχθεί από τον Frank (2010) ότι μια αφήγηση *«δεν συνιστά από μόνη της μια ιστορία, και οι ιστορίες μπορούν να συλλεχθούν σε τύπους αφήγησης»* (όπως αναφέρεται στους Smith & Monforte, 2020 σελ. 2).

Μια ακόμη από τις καίριες παραμέτρους της Διαλογικής Αφηγηματικής Ανάλυσης συνιστά η θέση ότι οι αφηγήσεις δεν περιορίζονται μόνο στο ρόλο ως προσφερόμενοι διαθέσιμοι πόροι αλλά λειτουργούν και ως ενεργοί δρώντες. Οι αφηγήσεις έχουν την δυνατότητα να κάνουν πράγματα, δηλαδή χαρακτηρίζονται από εγγενή επιτελεστικότητα (Gadsby, 2016). Με άλλα λόγια, οι αφηγήσεις επιδρούν στους ανθρώπους, δρουν για τους ανθρώπους και δρουν προς όφελος των ανθρώπων. Αυτή η ενεργητική τους λειτουργία διαφαίνεται στον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνουν τις αντιλήψεις, τα συναισθήματα αλλά και τις πράξεις των ατόμων που τις φέρουν, επιδρώντας στις ζωές των ατόμων τόσο με θετικό όσο και με

επιβλαβή τρόπο (Frank, 2010 όπως αναφέρεται στον Smith, 2016· Smith & Monforte, 2020). Οι ιστορίες αποτελούν παρουσίες με συμβολική ύπαρξη για εμάς οι οποίες μας περιβάλλουν, μας επιστούν την προσοχή και διατίθενται προκειμένου να υιοθετηθούν από εμάς (Frank, 2012).

Επιπλέον, εντός των αρχών της Διαλογικής Αφηγηματικής Ανάλυσης ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στην διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο αντικατοπτρίζεται το περιεχόμενο της ιστορίας, δηλαδή αυτό το οποίο λέγεται, και οι συνέπειες, δηλαδή αυτό το οποίο συμβαίνει ως απόρροια της εξιστόρησης της ιστορίας (Frank, 2012).

Οι ιστορίες αποτελούν προαπαιτούμενο της ύπαρξης αλλά δεν είναι ποτέ ολοκληρωμένες και οριστικοποιημένες (Gadsby, 2016). Η έννοια της μη οριστικοποίησης (“unfinalisability”) αποτελεί μια βασική έννοια που αρχικά εισήχθη από τον Bakhtin (1984) σε σχέση με την καλύτερη κατανόηση του διαλόγου και η οποία αποτελεί κεντρικό πυρήνα της διαλογικής αφηγηματικής προσέγγισης (Frank, 2012· Mangan, 2017). Σύμφωνα με αυτό τον όρο *«όσο οι άνθρωποι είναι εν ζωή δεν δύναται να οριστικοποιηθούν καθώς δεν έχουν εκφέρει τον τελευταίο τους λόγο»* (Bakhtin, 1984 όπως διατυπώνεται στον Frank, 2012 σελ. 37). Οι άνθρωποι όσο ζουν είναι ικανοί για αλλαγή και μπορούν να επαναπροσδιορίσουν το ποιοι είναι (Mangan, 2017).

Μέσα από την αποδοχή της ικανότητας για συνεχή αλλαγή από τα άτομα καθίσταται δυνατή η κατανόηση της έρευνας ως διάλογο. Ως απόρροια των παραπάνω ανακύπτει «μια ένταση» στο ερευνητικό πεδίο καθώς μια έρευνα απαιτεί την καταγραφή οριστικοποιημένων θέσεων που καταγράφονται με ένα συγκεκριμένο τρόπο. Προς επίλυση αυτής της έντασης δημιουργείται η ισορροπία μέσα από την

οποία η έρευνα καθίσταται διερεύνηση και συζήτηση και άρα διάλογος (Frank, 2012).

Συνεπώς, παρόλο που το παράγωγο της Διαλογικής Αφηγηματικής Ανάλυσης, που συνιστά η ίδια η μελέτη, φαίνεται να διατυπώνει τον τελευταίο λόγο σχετικά με το υπό εξέταση φαινόμενο δεν υφίσταται πραγματικό τέλος στον διαλογικό κύκλο. Σκοπός μιας μελέτης αποτελεί το να φέρνει στην επιφάνεια νέες ερωτήσεις και να αναδεικνύει νέους διαλόγους (Frank, 2012· Mangan, 2017· Smith & Monforte, 2020).

B' ΜΕΡΟΣ: Η ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Κεφάλαιο 4ο : Η μέθοδος της έρευνας

4.1. Στόχος της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Η παρούσα μελέτη στοχεύει στην διερεύνηση των βιωμάτων και του τρόπου με τον οποίο μέλη στη φάση της κοινωνικής επανένταξης ενός θεραπευτικού προγράμματος απεξάρτησης του ΟΚΑΝΑ στην Ελλάδα κατασκευάζουν την ταυτότητά τους ως άνδρες μέσα από την αφήγηση της πορείας ανάκαμψής τους.

Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα που καλείται να απαντήσει η παρούσα μελέτη συνιστούν τα παρακάτω:

- Πώς μιλούν τα άτομα σε θεραπεία για τη μετάβασή τους στη φάση της κοινωνικής επανένταξης;
- Ποιες είναι οι κυριότερες ανάγκες τους στην παρούσα φάση;
- Πώς κατανοούν και με ποιο τρόπο μιλούν για την πορεία της ζωής τους μέχρι σήμερα;
- Πως κατασκευάζεται στο λόγο των ατόμων ο ρόλος τους / η αναπαράστασή τους ως «άνδρες» κατά την πορεία ανάκαμψής;

4.2. Μεθοδολογία της έρευνας

Στην παρούσα μελέτη αξιοποιήθηκαν οι αρχές της ποιοτικής μεθοδολογίας. Η ποιοτική έρευνα έχει ως στόχο να περιγράψει, να αναλύσει, να ερμηνεύσει και να κατανοήσει τα αναδυόμενα κοινωνικά φαινόμενα, δίνοντας απάντηση σε ερωτήματα «πως» και «γιατί» (Ιωσηφίδης, 2008). Ως στόχος τίθεται η εις βάθος διερεύνηση των βιωμάτων και των υποκειμενικών νοημάτων που αποδίδουν τα άτομα εντός του ευρύτερου κοινωνικο-πολιτισμικού πλαισίου στο οποίο εγγράφονται.

Μέσω της ποιοτικής μεθοδολογίας καθίσταται κατανοητή η εμπειρία της χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών αλλά και της εξάρτησης καθώς συμβάλλει στην καλύτερη διερεύνηση και κατανόηση της βιωμένης εμπειρίας βάσει των διαφορετικών κοινωνικών πλαισίων (Rhodes & Coomber, 2010).

4.3. Διαλογική Αφηγηματική Ανάλυση (Dialogical Narrative Analysis - DNA)

Πιο συγκεκριμένα, η αφηγηματική ανάλυση λειτουργεί ως όρος «ομπρέλα» για εκείνες τις ποιοτικές μεθόδους που έχουν ως κοινό παρονομαστή την εστίασή τους στις ιστορίες (Riessman, 2008 όπως αναφέρεται στους Smith & Monforte, 2020). Μια εξ αυτών αποτελεί και η Διαλογική Αφηγηματική Ανάλυση (DNA) η οποία έχει επιλεγεί στην παρούσα μελέτη. Καθίσταται ιδιαίτερα χρήσιμη ως μέθοδος προκειμένου να κατανοηθεί ο τρόπος με τον οποίο επηρεάζουν οι συνιστώσες του φύλου και ειδικότερα των αρρενωποτήτων, που απορρέουν από τα προσφερόμενα αφηγηματικά αποθέματα, στην διαμόρφωση της ανδρικής ταυτότητας των ατόμων που βρίσκονται στην ανάκαμψη ως μέλη ενός θεραπευτικού προγράμματος κατά τη φάση της κοινωνικής επανένταξης του OKANA.

4.4. Συμμετέχοντες

Η επιλογή των συμμετεχόντων προέκυψε κατόπιν σκόπιμης δειγματοληψίας σε ομοιογενή δείγματα με έξι άνδρες-μέλη της μονάδας υποκατάστασης του OKANA που πραγματοποιήθηκε η έρευνα. Σε ένα πρώτο επίπεδο, ο τρόπος εύρεσης των ατόμων προέκυψε με τη συμβολή μιας εκ των θεραπειών/τριών της μονάδας προσεγγίζοντας τους εξυπηρετούμενους της μονάδας και ρωτώντας τους, είτε δια ζώσης είτε τηλεφωνικά, αν θα επιθυμούσαν να λάβουν μέρος σε μια έρευνα που αφορά στην πορεία τους από τη χρήση στην επανένταξη ως άνδρες. Δόθηκε από πλευράς μου σε όσους έδειξαν ενδιαφέρον συμμετοχής περαιτέρω ενημέρωση

αναφορικά με το θέμα και τον σκοπό της έρευνας καθώς και πληροφορίες σχετικά με την διεξαγωγή των συνεντεύξεων. Τονίστηκε, επίσης, ότι η συμμετοχή τους είναι καθαρά εθελοντική και δεν εμπίπτει στις υποχρεώσεις τους στις δράσεις της δομής.

Ωστόσο, ανέκυψαν μερικές δυσκολίες αρχικά ως προς την εύρεση ενός ικανοποιητικού αριθμού συμμετεχόντων καθώς ο αριθμός των μελών της μονάδας κατά την περίοδο διεξαγωγής των συνεντεύξεων ήταν σχετικά περιορισμένος και μετέπειτα ως προς τις ιδιάζουσες συνθήκες λόγω της επιβολής υποχρεωτικής καραντίνας εξαιτίας της πανδημίας του πρώτου κύματος κορονοϊού (covid-19) κατά την περίοδο του Μαρτίου-Μαΐου καθώς είχαν περιοριστεί οι επαφές των εξυπηρετούμενων με την μονάδα.

Παρόλα αυτά, έξι από τους εξυπηρετούμενους της συγκεκριμένης μονάδας συμφώνησαν εκφράζοντας μεγάλη προθυμία να συμμετάσχουν στην έρευνα και να μοιραστούν τη δική τους ιστορία. Ιδιαίτερα βοηθητικό στάθηκε το γεγονός ότι υλοποίησα μέρος της πρακτικής μου άσκησης στη συγκεκριμένη δομή, συνεπώς είχα την ευκαιρία να έχω άμεση επαφή με τους εξυπηρετούμενους και να είμαι μια οικεία φυσιογνωμία για εκείνους.

Ο Αναστάσης είναι ένας άνδρας 43 ετών ο οποίος είναι ομογενής, γεννήθηκε σε μια άλλη ευρωπαϊκή χώρα από Έλληνες γονείς. Οι γονείς του στην παρούσα φάση βρίσκονται σε διάσταση ενώ γνωρίστηκαν σε εκείνη την χώρα καθώς ήταν και οι δυο μετανάστες εκεί. Έχει δυο μεγαλύτερες αδερφές 47 και 49 χρονών αντίστοιχα. Στην ηλικία των 26 χρονών τον «απελάσανε» χωρίς να αναφέρεται στο τι μεσολάβησε και ήρθε στην Ελλάδα. Στο παρόν διαμένει με την μητέρα του και δεν εργάζεται. Ξεκίνησε τη χρήση κάνναβης στην εφηβεία, στην ηλικία των 14 ετών, ενώ στη συνέχεια ξεκίνησε την παράλληλη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών συμπεριλαμβανομένης

και της ηρωίνης. Εδώ και μερικούς μήνες είναι μέλος της μονάδας κοινωνικής επανένταξης, βρισκόμενος στη φάση της προ-επανένταξης καθώς λαμβάνει χαμηλά επίπεδα μεθαδόνης και κάνει περιστασιακή χρήση κάνναβης την οποία επιδιώκει να «μηδενίσει».

Ο Άλκης είναι 38 χρονών και τα τελευταία χρόνια είναι άνεργος μετά από ένα ατύχημα που είχε με αποτέλεσμα να κινείται με πατερίτσες. Έχει εργαστεί από μικρή ηλικία σε εργασίες βαρέα και ανθυγιεινά ενώ έχει συμμετάσχει ως μισθοφόρος εθελοντής στρατιώτης σε εμπόλεμη κατάσταση. Παράλληλα, αναφέρει στις ιστορίες που διατυπώνει την ενασχόλησή του με την πυγμαχία σε επίπεδο πρωταθλητισμού, που ωστόσο χρειάστηκε να διακόψει λόγω της χρήσης, και τα γρήγορα αυτοκίνητα. Ξεκίνησε τη χρήση με χασίς στην ηλικία των 14 ετών ενώ συνέχισε κάνοντας παράλληλα και άλλες ψυχοτρόπους ουσίες. Τα τελευταία χρόνια είναι μέλος σε πρόγραμμα υποκατάστασης και τους τελευταίους μήνες είναι μέλος στη φάση της προ-επανένταξης της μονάδας επανένταξης λαμβάνοντας μικρή δόση βουπρενορφίνης και κάνοντας περιστασιακή χρήση χασίς.

Ο Περικλής είναι 41 ετών, έχει μεγαλώσει και ζει τα τελευταία χρόνια σε χωριό κοντά στη Θεσσαλονίκη. Στην παρούσα φάση είναι άνεργος. Έχει τελειώσει νυχτερινό γυμνάσιο ενώ στο παρόν παρακολουθεί μαθήματα του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας. Στην ηλικία των 11,5 ετών παράλληλα με το νυχτερινό σχολείο ξεκίνησε να εργάζεται στην οικογενειακή επιχείρηση των γονιών του. Στην εφηβεία ξεκίνησε τη χρήση χασίς και αλκοόλ και συνέχισε κάνοντας παράλληλα και χρήση ηρωίνης και χαπιών. Ο πατέρας του έχει πεθάνει εδώ και κάποια χρόνια ενώ στο παρόν μένει με την μητέρα και τον κατά τρία χρόνια μεγαλύτερο αδερφό του ο οποίος αντιμετωπίζει ψυχιατρικά ζητήματα. Ο ίδιος αναφέρει ότι το οικογενειακό του περιβάλλον ήταν κακοποιητικό. Τον τελευταίο ενάμιση χρόνο βρίσκεται σε πλήρη αποχή από κάθε

ψυχοτρόπο ουσία. Συγχρόνως τους τελευταίους μήνες είναι μέλος της μονάδας κοινωνικής επανένταξης παράλληλα με την συμμετοχή του σε ομάδες αυτοβοήθειας.

Ο Τάσος είναι 50 χρονών και εργάζεται ως υπάλληλος σωφρονιστικού καταστήματος. Ξεκίνησε τη χρήση χασίς στο στρατό και μετά την λήξη της θητείας του έκανε συστηματική χρήση ενδοφλέβιας ηρωίνης. Είναι ανύπαντρος και μένει μαζί με τους γονείς του. Τα τελευταία 7 χρόνια είναι μέλος προγράμματος υποκατάστασης ενώ τους τελευταίους μήνες είναι μέλος της μονάδας κοινωνικής επανένταξης καθώς βρίσκεται σε πολύ χαμηλή δόση υποκαταστάτου με περιστασιακή χρήση χασίς.

Ο Σάκης είναι 49 χρονών και είναι άνεργος τα τελευταία χρόνια. Στην εφηβεία ξεκίνησε τη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών και για πολλά χρόνια ήταν πολυχρήστης. Για περίπου μια δεκαετία ασχολήθηκε με το ποδόσφαιρο ενώ λόγω χρήσης διέκοψε. Εδώ και 7 χρόνια είναι μέλος σε πρόγραμμα υποκατάστασης ενώ τους τελευταίους μήνες συμμετέχει στη φάση της προ-επανένταξης βρισκόμενος σε χαμηλά επίπεδα λήψης του suboxone. Φροντίζει τους υπερήλικες γονείς του και τον αδερφό του που αντιμετωπίζει ψυχιατρικά ζητήματα.

Ο Δημοσθένης είναι 38 χρονών και έχει μεγαλώσει και ζει στη Θεσσαλονίκη. Ασχολείται με τη μαγειρική ενώ εργάζεται από την ηλικία των 14 ετών σε διάφορα εργασιακά πόστα. Στο παρόν μένει με τη σύντροφό του και η εργασία του έχει ανασταλεί εξαιτίας της πανδημίας του κορονοϊού (covid-19). Ξεκίνησε με τη χρήση αλκοόλ και στη συνέχεια κάνναβης, ηρωίνης και άλλων ψυχοτρόπων ουσιών. Τα τελευταία 6 χρόνια είναι μέλος προγράμματος υποκατάστασης, ενώ τους τελευταίους μήνες βρίσκεται στην κοινωνική επανένταξη στη φάση της προ-επανένταξης με παράλληλη χρήση χασίς.

4.5. Ζητήματα Δεοντολογίας

Όσον αφορά στα δεοντολογικά ζητήματα, η παρούσα μελέτη έχει εγκριθεί και έχει λάβει αριθμούς πρωτοκόλλου τόσο από την Επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας του Πανεπιστημίου Κρήτης (Ε.Η.Δ.Ε.) με Αρ. Πρωτ. 113/20.06.2019 όσο και από τον Οργανισμό κατά των Ναρκωτικών (ΟΚΑΝΑ) με Αρ. Πρωτ. 48496 - 12/12/2019.

Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν εκτενώς και προφορικά αλλά και μέσω του ειδικά διαμορφωμένου έντυπου ενημέρωσης (βλ. Παράρτημα) για το σκοπό της έρευνας, τη διαδικασία υλοποίησης καθώς και τα δικαιώματά τους. Κατέστη σαφές σε όλους τους συμμετέχοντες ότι η συμμετοχή τους είναι εθελοντική και ανά πάσα στιγμή είχαν την δυνατότητα να διακόψουν χωρίς να υπάρξει οποιαδήποτε συνέπεια. Στο έντυπο συμπεριελήφθησαν τα στοιχεία επικοινωνίας (ηλεκτρονική διεύθυνση και τηλέφωνο) της επιστημονικά υπεύθυνης της παρούσας μελέτης προκειμένου να απευθυνθούν οι ίδιοι αν επιθυμούσαν να επιλύσουν οποιαδήποτε απορία, να παραθέσουν παράπονα ή καταγγελίες. Τέλος, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να συμμετάσχουν στην μελέτη υπογράφοντας το έντυπο συγκατάθεσης (βλ. Παράρτημα) λαμβάνοντας στο τέλος πλήρες αντίγραφο του. Δόθηκε στο τέλος της διεξαγωγής της συνέντευξης χρόνος για ερωτήσεις σχετικά με την αξιολόγηση της ερευνητικής διαδικασίας από τους ίδιους.

Επιπρόσθετα, έχουν χρησιμοποιηθεί ψευδώνυμα και έχουν τροποποιηθεί τυχόν προσωπικές πληροφορίες που μπορούν να ταυτοποιήσουν τα πρόσωπα των συμμετεχόντων προκειμένου να διασφαλιστεί η ανωνυμοποίηση των παραγόμενων δεδομένων της έρευνας. Καταληκτικά, τα ψηφιακά αρχεία των συνεντεύξεων θα διαγραφούν μετά το τέλος της έρευνας.

4.6. Παραγωγή δεδομένων

Η παραγωγή των ερευνητικών δεδομένων υλοποιήθηκε χρησιμοποιώντας ημι-δομημένες συνεντεύξεις. Στην αρχή της κάθε συνέντευξης δόθηκε ένα αφηγηματικό έναυσμα ώστε να αναδειχθεί η προσωπική ιστορία του κάθε συμμετέχοντα σε σχέση με την χρήση και την ανάκαμψη του απερίσπαστα και με τον τρόπο που ο ίδιος επιθυμούσε να αναπτύξει. Παράλληλα, όπου κατέστη απαραίτητο αξιοποιήθηκαν επεξηγηματικές και αντανakλαστικές ερωτήσεις προκειμένου να ενισχυθεί περαιτέρω η αφήγηση από την πλευρά των συμμετεχόντων. Στη συνέχεια, διατυπώθηκαν ορισμένες ερωτήσεις ακολουθώντας τον οδηγό συνέντευξης σε εκείνα τα σημεία που δεν είχαν καλυφθεί από την εξιστόρηση της προσωπικής ιστορίας των συμμετεχόντων. Η συγκεκριμένη μορφή συνεντεύξεων προσφέρει την ευκαιρία να υπάρξει ευελιξία τόσο ως προς τη διατύπωση όσο και τη διάταξη των προκαθορισμένων ανοιχτών ερωτήσεων του οδηγού συνέντευξης προκειμένου να απαντηθούν οι βασικές παράμετροι των ερευνητικών ερωτημάτων της μελέτης.

Όπως έχει υποστηρίξει η Morrow (2005), όσο πιο περιορισμένες οι ερωτήσεις που διατυπώνονται από την συνεντεύκτρια τόσο οι παραγόμενες ιστορίες των συμμετεχόντων αποκτούν βαθύτερα νοήματα γεγονός το οποίο παρατηρήθηκε και στην παρούσα έρευνα. Στο τέλος, διατυπώθηκαν και ερωτήσεις που αφορούσαν στο πως βίωσαν οι συμμετέχοντες την εμπειρία της συνέντευξης προσθέτοντας αναστοχαστικά σχόλια και παρατηρήσεις (βλ. Παράρτημα).

4.7. Διαδικασία παραγωγής δεδομένων

Οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα στις εγκαταστάσεις της μονάδας υποκατάστασης στη φάση της κοινωνικής επανένταξης στη Θεσσαλονίκη σε ημέρες και ώρες συμφωνημένες από κοινού μαζί με τους συμμετέχοντες.

Όλες οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν σε ένα σχετικά απομονωμένο γραφείο της μονάδας κοινωνικής επανένταξης του OKANA εξασφαλίζοντας όσο το δυνατόν περισσότερη ησυχία. Προτού διεξαχθεί η συνέντευξη δόθηκε στους συμμετέχοντες ένα έντυπο ενημέρωσης το οποίο περιελάμβανε τα βασικά ενημερωτικά στοιχεία σχετικά με την έρευνα, ήτοι τις λεπτομέρειες της διαδικασίας καθώς και σε σχέση με τη διασφάλιση της ανωνυμίας και του απορρήτου. Στη συνέχεια προσφέρθηκε ένα έντυπο συγκατάθεσης στο οποίο οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να υπογράψουν ότι συμφωνούν να λάβουν μέρος στην έρευνα διατηρώντας παράλληλα το δικαίωμά τους να αποσύρουν τη συμμετοχή τους όποια στιγμή το επιθυμούσαν. Αντίγραφο του συγκεκριμένου εντύπου δόθηκε και στους συμμετέχοντες.

Η διάρκεια των συνεντεύξεων κινήθηκε μεταξύ 23 και 80 λεπτών με μέσο όρο διάρκειας περίπου 58 λεπτά. Ο χρόνος διεξαγωγής των συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκε τους μήνες Νοέμβριο και Δεκέμβριο του 2019 αλλά και κατά τους μήνες του Φεβρουαρίου και του Ιουνίου του 2020. Οι συνεντεύξεις μαγνητοφωνήθηκαν κατόπιν της συναίνεσης των συμμετεχόντων και στη συνέχεια απομαγνητοφωνήθηκαν κατά γράμμα προκειμένου να αξιοποιηθούν για την ανάλυση.

4.8. Διαδικασία ανάλυσης: Διαλογική Αφηγηματική Ανάλυση

Στην παρούσα έρευνα ακολουθήθηκαν αναλυτικές στρατηγικές προκειμένου να γίνουν αντικείμενο επεξεργασίας οι ιστορίες των συμμετεχόντων υπό τον φακό της Διαλογικής Αφηγηματικής Ανάλυσης. Η αφηγηματική ανάλυση απαρτιώνει τόσο τις προσωπικές όσο και τις κυρίαρχες κοινωνικές ιστορίες προσφέροντας τα απαραίτητα εφόδια προκειμένου να κατανοηθεί η επιρροή της κοινωνικής ζωής και της ταυτότητας στις εμπειρίες των ανθρώπων που συνδέονται με την εξάρτηση και την

ανάκαμψή τους από ψυχοτρόπους ουσίες. Παράλληλα, ο πυρήνας του ερευνητικού ενδιαφέροντος της εν λόγω έρευνας αποτέλεσε το να ακουστούν οι φωνές των άμεσα ενδιαφερομένων δηλαδή των ίδιων των ανθρώπων που βρίσκονται στη φάση της κοινωνικής επανένταξης σε σχέση με την κατασκευή της ανδρικής τους ταυτότητας.

Σύμφωνα με τον Frank (2010), ο τρόπος με τον οποίο εννοιολογείται η έννοια της μεθόδου ανάλυσης δεν περιορίζεται σε κανονιστικά κατευθυντήρια στάδια, όπως αξιοποιούν άλλες ποιοτικές μέθοδοι, αλλά μπορεί να κατανοηθεί ως ένας διερευνητικός οδηγός, με άλλα λόγια ένας οδηγός για τη δημιουργία ερμηνειών. Ενθαρρύνεται με αυτό τον τρόπο μια ερευνητική προσέγγιση που στοχεύει στην «κίνηση της σκέψης» καθώς δεν περιορίζεται από μια σειρά αυστηρών βημάτων και κανόνων (όπως αναφέρεται στους Smith & Monforte, 2020).

Σε ένα πρώτο επίπεδο ανάλυσης, αφότου ολοκληρώθηκε η κατά γράμμα απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων, πραγματοποιήθηκε εκτενής ανάγνωση της κάθε μιας συνέντευξης ξεχωριστά προκειμένου να υπάρξει εξοικείωση με το παραγόμενο υλικό. Η κάθε συνέντευξη αναλύθηκε αρχικά στο σύνολο της προκειμένου να αναγνωριστούν οι αναδύμενες ιστορίες οι οποίες ανταποκρίνονται στα ερευνητικά ερωτήματα. Στη συνέχεια, εφαρμόζοντας τις αρχές της αφηγηματικής ανάλυσης, η κάθε ιστορία αντιμετωπίστηκε στην ολότητά της (Frank, 2012).

Το επόμενο επίπεδο ανάλυσης περιελάμβανε την αναγνώριση των αφηγηματικών θεμάτων και θεματικών σχέσεων που αναδύθηκαν μέσα από το περιεχόμενο των ιστοριών των συμμετεχόντων. Πρόκειται για μια διαδικασία μέσα από την οποία «θεματοποιούνται» (διαδικασία “theme-ing”) τα παραγόμενα δεδομένα (Smith, 2016). Τα αναδύμενα θέματα αναγνωρίστηκαν σε σχέση με το τι ειπώθηκε και τι αναδείχθηκε ως ουσιώδες στις αφηγούμενες ιστορίες των συμμετεχόντων

καθώς ως προς τον τρόπο με τον οποίο οι συμμετέχοντες επικοινωνήσαν και διαμόρφωσαν τις ταυτότητές τους. Ως επιπρόσθετο κριτήριο στην ανεύρεση αυτών των θεμάτων αξιοποιήθηκε και ο τρόπος δόμησης των ιστοριών.

Στη συνέχεια, προκειμένου να διευρυνθεί η αναλυτική διαδικασία και να εμπλουτιστεί η κατανόηση σε σχέση με τα αναδυόμενα θέματα των ιστοριών αξιοποιήθηκαν τρεις κατηγορίες των διαλογικών ερωτήσεων που έχουν διατυπωθεί στο πλαίσιο της μεθόδου της Διαλογικής Αφηγηματικής Ανάλυσης (Frank, 2012· Smith & Monforte, 2020).

Η πρώτη ομάδα ερωτήσεων που εφαρμόστηκε στην ανάλυση της παρούσας μελέτης αφορούν στις ερωτήσεις ταυτότητας (“identity questions”). Πιο συγκεκριμένα, πως η ιστορία διδάσκει τα άτομα ποιοι είναι, και πως οι άνθρωποι λένε ιστορίες προκειμένου να αναζητήσουν ποιοι θα μπορούσαν να γίνουν; Μέσα από αυτές τις ερωτήσεις αναδεικνύεται ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι νοηματοδοτούν το ποιοι μέσα από τις ιστορίες που λένε (Caddick, 2016).

Επιπλέον, συμπεριλήφθηκαν και ερωτήσεις που σχετίζονται με την σύνδεση ή την αποστασιοποίηση των ατόμων που λένε μια ιστορία με μια συγκεκριμένη ομάδα (“affiliation questions”). Με ποιον ο αφηγητής συνδέεται ή απομακρύνεται μέσω της εξιστόρησης των συγκεκριμένων ιστοριών;

Η τρίτη κατηγορία διαλογικών ερωτήσεων αφορά στις ερωτήσεις των αφηγηματικών πόρων/αποθεμάτων (“resource questions”). Παραδείγματα τέτοιων ερωτήσεων αποτελούν οι εξής: ποιοι είναι οι αφηγηματικοί πόροι που διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο λέγεται η ιστορία; Πως διανέμονται οι αφηγηματικοί πόροι μεταξύ των διαφορετικών ομάδων (ομάδα εξαρτημένων, ομάδα εξυπηρετούμενων θεραπευτικών προγραμμάτων, ομάδα ατόμων σε ανάκαμψη);

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω ερωτήσεις κατά την αναλυτική διαδικασία, προέκυψαν τα εξής διαλογικά θέματα γύρω από τα οποία κινήθηκαν οι ιστορίες που διατύπωσαν οι συμμετέχοντες. Το πρώτο θέμα συντέλεσε η ανδρική ταυτότητα στη χρήση και εξάρτηση, το δεύτερο θέμα που ανέκυψε ήταν εκείνο της ανδρικής ταυτότητας στην ανάκαμψη, συμπεριλαμβανομένων των στοιχείων των ιστοριών στα οποία αποτυπώθηκε η σύνδεση των ατόμων με άλλες ομάδες. Ως συνδετικός κρίκος μεταξύ των δυο παραπάνω θεμάτων φάνηκε να λειτούργησε το θέμα των σημείων καμπής (“turning points”) που έδρασαν ως κινητήριοι δυνάμεις για την ανάκαμψη των ατόμων. Στη συνέχεια, ομαδοποιήθηκαν τα αποτελέσματα των τριών αναδυόμενων θεμάτων στις κύριες αφηγήσεις (“core narratives”) για τον κάθε τύπο ιστορίας, σκιαγραφώντας με αυτόν τον τρόπο τα βασικά σημεία των επιλεγμένων ιστοριών των συμμετεχόντων (Smith & Monforte, 2020).

Καταληκτικά, ανέκυψαν ως εξέχουσες δύο παράμετροι οι οποίες διαδραμάτισαν καίριο ρόλο στην κατασκευή των ιστοριών των συμμετεχόντων. Αυτές αποτέλεσαν ο λόγος των θεραπευτικών προγραμμάτων και οι κοινωνικά προσφερόμενες αντιλήψεις της αρρενωπότητας.

Κεφάλαιο 5^ο : Αποτελέσματα και Συζήτηση

5.1. Ιστορίες ως προς την ανδρική ταυτότητα στη χρήση/εξάρτηση

Μέσα από την εξιστόρηση της ιστορίας του Αναστάση που αφορά στην εμπλοκή του με τη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών αναδεικνύεται η ταυτότητά του ως πολυχρήστη ουσιών. Η κατασκευή αυτής της ταυτότητας πλαισιώνεται από τους λόγους εκείνους που τον οδήγησαν στη χρήση και μετέπειτα εδραίωσαν την εξάρτηση.

«Αναστάσης: Ναι, θα ξεκινήσω από την ηλικία που ξεκίνησα τη χρήση. 14 χρονών ξεκίνησα με κάνναβη. Ντάξει σίγουρα δε ξυπνάει ένας έφηβος ένα πρωί και λέει σήμερα θα ξεκινήσω τη χρήση. Υπήρχε ένα, μια ιστορία πίσω από αυτό. Στο σπίτι τα πράγματα ήταν λίγο κάπως. Εε αυστηρός πατέρας, λίγο έτσι ένιωθα και εγώ πίεση και ήταν έτσι ένα μέσο απόδρασης για μένα. 14 κάνναβη, 15 αμφεταμίνη, έκσταση, 16 ηρωίνη, 17 κοκαΐνη. Και από κει και πέρα (παύση) κόλλησα με την ηρωίνη μέχρι τα 41. Αυτά τα 25 χρόνια από 16 μέχρι 41 που έκανα χρήση ηρωίνης έκανα διάφορες προσπάθειες. Σε ηλικία 19 χρονών μπήκα στη μεθαδόνη. 23 χρονών μπήκα πρώτη φορά...20 χρονών μπήκα σε detox, ντετόξ τέλος πάντων, και 23 χρονών στην πρώτη στεγνή κοινότητα για να απεξαρτητο.. να απεξαρτοποιηθώ τέλος πάντων.»

Σύμφωνα με την ιστορία του Αναστάση, η χρήση δεν έρχεται ως μια τυχαία παράμετρος στη ζωή του αλλά ως ένα «μέσον απόδρασης» από την πίεση που βίωνε κατά την εφηβική του ηλικία από τον «αυστηρό πατέρα» του. Η παραπάνω θεώρηση ότι η χρήση ψυχοτρόπων ουσιών δεν προκύπτει με τυχαίο τρόπο έχει υποστηριχθεί από ερευνητικά δεδομένα των Williams & Latkin (2007) (όπως αναφέρεται στους Wilton et al., 2013). Σε αυτό το επίπεδο, η ιστορία του Αναστάση αναδεικνύει την εξάρτηση ως τρόπο αυτοθεραπείας, «ως αυτοχορηγούμενο φάρμακο», προκειμένου το άτομο να αναστείλει την εσωτερική και ψυχική ένταση προκειμένου να

ανακουφίσει τα συναισθήματα πόνου και άγχους (Μάτσα, 2006· Kooyman,1986 όπως αναφέρεται στην Πανταζή, 2012).

Αποδίδει στην ταυτότητά του ως χρήστη και εξαρτημένου αρνητικά χαρακτηριστικά τα οποία συνιστούν τις αρνητικές συνέπειες που είχε η χρήση τόσο στον ίδιο όσο και στους σημαντικούς άλλους στη ζωή του.

«Αναστάσης: Ντάξει εννοείται γινόμωνα χειριστικός, πως θα βρω λεφτά, πως θα κλέψω, πως θα ..βουλευτώ εγώ. Αδιαφορούσα στην ουσία για τα συναισθήματα των άλλων. Πολλές φορές γινόμωνα και εκβιαστικός σε, συναισθηματικός εκβιασμός έτσι προσπαθούσα, έριχνα τις ευθύνες στους άλλους για τα, στο δικό μου, για τη δικιά μου κατάντια και προσπαθούσα έτσι να τους χειριστώ ώστε να αποκομίσω λεφτά ξέρω γω τέλος πάντων.»

Ο εαυτός στη χρήση περιγράφεται ως εγωιστής, χειριστικός, αδιάφορος για τους άλλους, εκβιαστικός προκειμένου να αποκομίσει χρήματα. Σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα, η συνειδητοποίηση αυτών των αρνητικών πτυχών του εξαρτημένου εαυτού έχει περιγραφεί από άτομα που συμμετέχουν σε θεραπευτικά προγράμματα ως το έναυσμα της πορείας ανάκαμψης τους (Stokes et al., 2018). Επιπρόσθετα, έχει υποστηριχθεί ότι στις αρνητικές συνέπειες της χρήσης σύννηθες φαινόμενο αποτελεί η πλήρης διάρρηξη των σχέσεων των εξαρτημένων με άτομα του φιλικού και συγγενικού τους κύκλου. Αυτές οι στενές σχέσεις αντικαθίστανται με «χρησιμοθηρικές» σχέσεις, οι οποίες περιστρέφονται γύρω από την εκμετάλλευση των γνωστών και συγγενικών τους προσώπων και μπορούν να ιδωθούν ως άμεσα συνδεδεμένες με την παράνομη φύση της εξάρτησης από ψυχοτρόπους ουσίες (Λαϊνάς, 2013).

Μέσα από αυτή την ιστορία του Αναστάση παρατηρείται ένας αξιολογικός τόνος όσον αφορά στον παρελθοντικό του εαυτό διαχωρίζοντας τον από τον εαυτό

του στο σήμερα. Ο εαυτός στη χρήση αντιπαραβάλλεται με τον εαυτό στο παρόν ως «καθαρό» κατά τον τελευταίο χρόνο. Σύμφωνα με τους Stokes και συνεργάτες (2018), οι αρνητικές συνέπειες της ζωής στην εξάρτηση δύνανται να λειτουργήσουν στη φάση της επανένταξης ως μια στρατηγική «υπενθύμισης» προκειμένου να ενισχυθεί η ανάκαμψη.

Η ταυτότητα του Αναστάση ως άνδρα κατασκευάζεται με όρους σύγκρισης με τις γυναίκες και πιο συγκεκριμένα με τις αδερφές του. Επιχειρεί το άτομο να προσδιορίσει τα χαρακτηριστικά αρρενωπότητας με το τι δεν συνιστά αρρενωπό ή τι αποδίδεται ως αντίθετο των στοιχείων θηλυκότητας.

«Αναστάσης: Ναι, ναι εντάξει να σου πω την αλήθεια; Ε σκεφτόμουνα πολλές φορές ότι γιατί εγώ; (παύση/ η φωνή του είναι ελαφρώς σπασμένη λόγω συγκίνησης) πχ έλεγα ότι οι καταστάσεις του σπιτιού ήτανε που με ώθησαν αλλά (παύση ενώ παράλληλα δακρύζει) σκέφτομαι μετά ότι και οι αδελφές μου περάσανε τα ίδια, ίδιες καταστάσεις αλλά αυτές δε φτάσανε στη χρήση και πόσο ακόμα να μην είναι και τόσα χρόνια στη χρήση, δηλαδή έκανα που έκανα το λάθος εε ξεε υπάρχει μια ατάκα που λέει δεν φέρεις ευθύνη για την αρρώστια σου, φέρεις ευθύνη για την ανάκαμψη. Εγώ πιστεύω ότι άμα δεν .. το ότι είμαι άνδρας έπαιξε ένα ρόλο γιατί εντάξει είσαι πιο θαρραλέος, πιο..όχι θαρραλέος εμ (παύση) μια γυναίκα πιστεύω ότι ο χαρακτήρας σας είναι λίγο διαφορετικός, πιο προσεκτικές, έχετε το ένστικτο της αυτοσυντήρησης πιο πιο τέτοιο πιο έντονα από εμάς. Ήμουνα αφελής σε πολλά πράγματα ενώ έβλεπα ρε παιδί μου ανθρώπους που είχανε βαριές συνέπειες από τη χρήση εγώ έλεγα ότι σαν αυτούς ποτέ δεν πρόκειται εγώ να γίνω και τσι ε.. και όμως (παύση)»

Αυτή η θεώρηση του Αναστάση συναντάται και βιβλιογραφικά με την εννοιολόγηση των στοιχείων της ηγεμονικής αρρενωπότητας ως το αντίθετο της θηλυκότητας (deVisser et al., 2009). Τα έμφυλα χαρακτηριστικά που αποδίδει το άτομο τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες διαπνέονται από μια ουσιοκρατική

αντίληψη του φύλου που στηρίζεται στην ανδρική και γυναικεία φύση αντίστοιχα. Η αναπαράσταση του άνδρα περιλαμβάνει την έννοια του θάρρους παράλληλα με την αισθανόμενη δύναμη και υπεροχή του ατόμου ενόσω βρισκόταν στη χρήση συγκριτικά με τις αρνητικές συνέπειες που βίωναν οι άλλοι χρήστες.

Ιδιαίτερη έκταση κατά την εξιστόρηση των ιστοριών του Άλκη λαμβάνει η ταυτότητά του ως εργαζόμενου αναφέροντας τις διάφορες θέσεις από τις οποίες έχει εργαστεί. Η ιδιότητά του ως εργαζόμενος σε θέσεις που θεωρούνται βαρέα και ανθυγιεινά μέσω των λεπτομερειακών περιγραφών των επικίνδυνων εργασιακών συνθηκών κατασκευάζουν με έμμεσο τρόπο τον εαυτό του ως δυνατό, εργατικό και ικανό να ανταπεξέλθει ακόμη σε πόστα με κίνδυνο της ζωής του.

«Άλκης: συνεχίζουμε μετά.. (παύση) σε αυτό το διάστημα μόλις είχα απολυθεί, κατευθείαν μπήκα στο τρυπάκι, όχι στο τρυπάκι, το θελα να πάω να βγάλω το δίπλωμα των φορτηγών για να πάω να βρω μια δουλειά, να πιάσω μια δουλειά, να εργαστώ. Πήγα έβγαλα το δίπλωμα, το πέρασα κατευθείαν με την πρώτη εε το Γ' δηλαδή για φορτηγά πάνω από τρεισήμισι τόνους, για μεγάλα φορτηγά. Κατευθείαν βρήκα δουλειά μες τη (Χ εταιρεία), στη τέφρα. Δύσκολη δουλειά πολύ ανθυγιεινή δουλειά, γνωρίζετε τι είναι η τέφρα; Στάχτη..

E: α ναι ναι..

Άλκης: ότι καιγόταν από το εργοστάσιο με λίγα λόγια το..

E: το μετέφερες με το φορτηγό;

Άλκης: με το φορτηγό ναι. Μας φόρτωνε ο φορτωτής και εμείς τα κουβαλούσαμε. Τα λεφτά ήταν πάρα πολύ καλά, ωραία; Ήταν όμως λίγο αλήτες οι τέτοιοι οι εργολάβοι. Εγώ έφτανα να πιάνω και 1.800 ευρώ και 2.000 ευρώ και 2.200 ευρώ. Γιατί έπαιρνα 7.40 ευρώ την ώρα σαν οδηγός τότε γιατί τώρα αυτή τη στιγμή είναι 3.20 ευρώ. Καταλαβαίνετε τη διαφορά, πως αλλάζανε τα πράγματα. Αρχισα δούλευα στα φορτηγά

στη (X εταιρεία). Εν τω μεταξύ όμως έκανα και χρήση. Δε σταμάτησε η χρήση γιατί είχα δουλειά. Γιατί είχα τα λεφτά μου, είχα τα αυτά, μπορούσα να πάω να πάρω, είχα το αυτοκίνητό μου. Αρχισα να γνωρίζω και εγώ τις άκρες που λένε για να πάω να πάρω με λίγα λόγια. Ε και μπορούσα άνετα με λίγα λόγια να πάρω το αυτοκινητάκι μου μετά τη δουλειά μου και να ρθω Θεσσαλονίκη που δε με φαινόταν τίποτα και τώρα λέω ωχ! Πως πρέπει να πάω Θεσσαλονίκη και έχουμε ένα δρόμο Εγνατία που παλιά κατεβαίναμε από Καστανιά 3 ώρες δρόμο, χιόνια βροχές, όλα τα.. είπαμε και πριν τέλος πάντων. Κατέβαινα, έπαιρνα για να έχω να μπορώ να δουλέψω. Καταλαβαίνετε σε τι στάδιο φτάνεις μετά γιατί η χρήση αυτό σε κάνει. Πρώτον μπορεί να νιώθεις ότι είσαι εσύ και κανένας άλλος, να σε ανεβάζει στο θεό στα σύννεφα αλλά μετά όταν πέφτεις δεν έχεις, πας κάτω από το μηδέν που λέμε. Και αναγκαστικά έπρεπε να έχω τη δόση μου για να πάω για δουλειά, για να εργαστώ και όχι για να είμαι μαστουρωμένος ή φτιαγμένος να στο πω κάπως έτσι, για να μπορώ να δουλέψω, να σηκωθώ από το κρεβάτι. Να μην πονάνε τα κόκαλα, να μην κρυώνω, να μην ιδρώνω, να μην χλωμιάζω..

Ε: για να είσαι λειτουργικός στην ουσία στην καθημερινότητά σου..

Άλκης: αυτό (με έμφαση) ναι, δηλαδή με λίγα λόγια ίσα ίσα να με κρατάει για να είμαι ο εαυτός μου και ο οργανισμός με λίγα λόγια. Γιατί χρειαζόταν, το είχε ανάγκη ο οργανισμός. Είχε εθιστεί από μικρός όπως προείπα πριν. Και δόξα το θεό είχα δουλειά. Δούλευα όλα τα χρόνια. Έφυγα μετά από αυτό τον εργολάβο διότι με έλεγε πάρε 500 ευρώ, πάρε 200 ευρώ ζες κάτι τέτοια. Ε άλλαξα εργολάβο, πήγα σε ένα σωστό εργολάβο που κολλούσε και τα ένσημα, τα βαρέα και ανθυγιεινά μες τη (X εταιρεία). Βέβαια εντάζει κουβαλούσαμε κάρβουνο, λιγνίτη, και το πηγαίναμε μες τη μονάδα για να καίει το εργοστάσιο τέλος πάντων. Μετά από αυτές τις δουλειές από 7 χρόνια στο ορυχείο που ήμουνα μιας πόλη και σε μια άλλη έχω πάει για δουλειά άλλα δυο χρόνια, πάλι ίδια δουλειά για εξόρυξη λιγνίτη και όλα αυτά. Εε (παύση) ήρθα, άρχισε ο δρόμος η Εγνατία οδό. Η Εγνατία οδό περνούσε και από τα χωριά, το χωριό το δικό μου.

Έκανα την αίτηση και μόλις αυτοί είδαν ότι εγώ γνωρίζω από το ορυχείο, όλα αυτά σου λέει ωπ! Αυτός είναι καλός γιατί το ορυχείο φημίζεται ότι είναι μια δύσκολη δουλειά, δεν είναι μια εύκολη δουλειά για ένα φορτηγό. Δεν είναι για παράδειγμα ότι παίρνουμε ένα φορτηγό, το οδηγούμε, κάνουμε εδώ μεταφορές έξω. Είναι πολύ πιο εύκολο το έξω παρά να μπεις μέσα στο..

E: παρά μέσα στο..

Άλκης: μέσα στο ορυχείο. Υπάρχουν πάρα πολύ κίνδυνοι, δηλαδή εγώ μέχρι που κόπηκε το έδαφος εκεί που πήγα να αδειάσω έφερε τούμπα το φορτηγό και ήμουν και τυχερός γιατί γνώριζα πέντε πράγματα και πιο πριν είχα ανοίξει την πόρτα και είχε φύγει το υλικό το πιο πολύ και με κράτησε πάνω, με κράτησε πάνω γιατί πηγαίναμε στην άκρη να αδειάσουμε. Και εδώ υπήρχε ένα μέρος που ήταν 500 μέτρα ένα χάος. Αν έφευγες κάτω τελειώνες. Φύγαν πολλά άτομα και σκοτωθήκαν πολλά άτομα. Ο άλλος πήγε κόπηκε γιατί τα μπάζα που λέμε, το μπάζωμα δεν μπορεί να κρατήσει. Μπορεί να ξεκοπεί όλο μαζί από το βάρος. Και ειδικά όταν τώρα στη σειρά κάθονται δέκα φορτηγά να αδειάσουν παίρνει βάρος και κάθεται το υπέδαφος, δεν είναι..

E: σταθερό;

Άλκης: σταθερό ναι με λίγα λόγια. Ήταν δύσκολη δουλειά αυτή εδώ.»

Ήδη από μικρή ηλικία η ταυτότητα του εργαζόμενου φαίνεται να είναι μια κεντρική συνιστώσα του πως αντιλαμβάνεται τον εαυτό του. Ωστόσο, η ταυτότητα του ως χρήστη διαπλέκεται στο λόγο του με την ταυτότητά του ως εργαζόμενου. Η χρήση, εφόσον έχει εδραιωθεί η εξάρτηση, αποτυπώνεται στην παρακάτω ιστορία του Άλκη ως αναγκαιότητα προκειμένου να διατηρήσει σταθερή και λειτουργική την καθημερινότητά του τόσο στην εργασιακή του απόδοση όσο και σωματικά. Σε αυτό το επίπεδο με την κατασκευή της εικόνας του εαυτού ως εργαζόμενου άνδρα στη χρήση επιχειρείται η ανάδειξη του ως ικανού και έμπειρου άνδρα σε σχέση με την

επιτυχημένη διαχείριση των εξαιρετικά επικινδύνων εργασιακών κινδύνων έχοντας παράλληλα ως επιπλέον επιβαρυντικό παράγοντα δηλαδή τον εθισμό. Προς επικύρωση αυτού του επιχειρήματος αξιοποιούνται τα παραδείγματα συναδέλφων του που έχασαν τη ζωή τους κάτω από παρόμοιες συνθήκες. Η εξιστόρηση του Άλκη της επιτυχημένης εκπλήρωσης των εργασιακών του καθηκόντων μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια προσπάθεια δημόσιας απόδειξης της αρρενωπότητάς του (Vandello et al., 2008· DiMuccio et al., 2016).

Οι πολλαπλές ταυτότητες που φέρει ο Άλκης, είτε ως χρήστης ουσιών είτε ως εργαζόμενος, διαπλέκονται η μια με την άλλη. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να σημειωθεί ότι άλλοτε συνδέεται με καθεμία εξ αυτών των ομάδων και άλλες φορές ότι απομακρύνεται από αυτές. Ο τρόπος με τον οποίο κατασκευάζεται η σύνδεση του με αυτές τις ομάδες σε διάφορα σημεία στο λόγο του ατόμου γίνεται με συγκρουσιακό τρόπο.

Επιπλέον, ως προς την ανδρική του ταυτότητα, διαμορφώνεται μέσα από την παρακάτω ιστορία που παραθέτει ο Άλκης το τι νοηματοδοτείται για τον ίδιο ως αρρενωπές συμπεριφορές.

«Άλκης: ε με τα λεφτά που είχα γυρίσει (από την θητεία του ως μισθοφόρου στον πόλεμο στο Κοσσιφοπέδιο) από πάνω αγόρασα κατευθείαν ένα αυτοκίνητο. Τότε τα γρήγορα αυτοκίνητα και έτσι και αυτά, όσο να ναι είχα και λίγη τρέλα με την ταχύτητα αυτά, μου αρέσανε. Αγόρασα κατευθείαν καινούργιο, το Peugeot το rally. Αρχίζα ξες να το βάζω χρήματα πάνω, να το συμπληρώνω, να το φτιάχνω πιο όμορφο δηλαδή facelift απέξω, μηχανικά, να πηγαίνει πιο γρήγορα, να έχει πιο καλά κρατήματα, τέτοια πράγματα. Ε μου αρέσανε, ήτανε με λίγα λόγια τι να σου πω το δεύτερο σπορ μετά την πυγμαχία δηλαδή. Και μετά από το στρατό άρχισα να ξεκόβω από την πυγμαχία διότι ήμουνα μπλεγμένος στα άλλα.»

Η ταυτότητά του ως άνδρα κατασκευάζεται ως δυνατού και θαρραλέου, ολοκληρώνοντας τη θητεία του στο στρατό με την ιδιότητα του μισθοφόρου στον πόλεμο. Έχει διατυπωθεί ερευνητικά ότι διάφορες κατασκευές της αρρενωπότητας φαίνεται εξυπηρετούν ένα λειτουργικό ρόλο στο σύστημα του πολέμου. Η στρατιωτική θητεία σε εμπόλεμη κατάσταση κατασκευάζεται ως μια μορφή απόδειξης της αρρενωπότητας με όρους κουράγιου και θάρρους. Ενυπάρχει στους στρατιωτικούς κόλπους η προσδοκία της επιτέλεσης συμπεριφορών που καλούνται να φέρουν σε πέρας «οι αληθινοί άνδρες» (Goldstein, 2004).

Στην έρευνα των DiMuccio και συνεργατών (2016) απαντάται η περιγραφή ενός άνδρα αξιοποιώντας τη χρήση της έννοιας του ανδρικού σώματος και την ανάδειξη των ενσώματων αρρενωπών πράξεων. Από την μια πλευρά, τόσο στους Αμερικανούς όσο και στους Δανούς συμμετέχοντες της έρευνας σημειώθηκε η δύναμη και η φυσική κατάσταση των ανδρών ως μέθοδοι προστασίας των άλλων άρρηκτα συνδεδεμένες με την έννοια της ανδρικής ταυτότητας, είτε προστατεύοντας σημαντικούς άλλους είτε όσους θεωρούνταν αδύναμοι. Από την άλλη πλευρά, η ομάδα των Αμερικανών συμμετεχόντων έδωσε περισσότερη έμφαση στο «τι κάνει ένα αρρενωπό σώμα», ενσώματες δραστηριότητες όπως ο αθλητισμός, σε αντιδιαστολή με τους Δανούς συμμετέχοντες οι οποίοι επικεντρώθηκαν στο πως ορίζεται ένα αρρενωπό σώμα.

Στην παρούσα έρευνα, ειδικότερα στην ιστορία του Άλκη, μπορεί να παρατηρηθεί μια σύγκλιση με τα ευρήματα της παραπάνω μελέτης σε σχέση με την ανάδειξη της σημασίας της ενασχόλησης με τα («επιθετικά») αθλητικά σπορ στην ομάδα των Αμερικανών, όπως η πυγμαχία, ως τρόπος επικύρωσης της αρρενωπότητας τους σε σχέση με τους άλλους άνδρες (DiMuccio et al., 2016). Όπως σημειώνει ο Kimmel (2012) η ενασχόληση με τα αθλήματα παρά την αύξηση των

αθλητριών στο χώρο τα τελευταία χρόνια τείνει να αντιμετωπίζεται ως ένας ανδροκρατούμενος τομέας μέσα από τον οποίο επικυρώνεται η αρρενωπότητα (όπως αναφέρεται στους DiMuccio et al., 2016). Ωστόσο, αυτή η ταυτότητα του Άλκη φαίνεται να διαρρηγνύεται από την σταδιακή εδραίωση της εξάρτησης η οποία είχε ως επίπτωση τη σταδιακή απομάκρυνση του από τον χώρο του αθλητισμού.

Η ενασχόληση με τα γρήγορα αυτοκίνητα αποτυπώνονται στην ιστορία του Άλκη ως ακόμη ένα μέσο επίρρωσης της αρρενωπότητας του. Ειδικότερα, τα αυτοκίνητα, ήτοι η ανδροκρατούμενη «κουλτούρα των αυτοκινήτων» καθώς και η διαδικασία τροποποίησης αυτών, έχουν μελετηθεί βιβλιογραφικά υπό το πρίσμα της επιτελεστικότητας της αρρενωπότητας. Τα αυτοκίνητα υποστηρίζεται ότι μπορούν να λειτουργήσουν ως εργαλείο εδραίωσης και διαπραγμάτευσης της δύναμης και των ιεραρχιών. Είναι δυνατό να ιδωθεί η εμπλοκή των ανδρών με τα γρήγορα αυτοκίνητα με όρους τελετουργικού προκειμένου να κατασκευαστεί η ανδρική τους ταυτότητα (Lumsden, 2010). Προς την ίδια κατεύθυνση, κινείται και η μελέτη των Walker, Butland & Connell (2000) καθώς επισημαίνουν τη σχέση μεταξύ του προβλήματος των αυτοκινητιστικών ατυχημάτων και της «κουλτούρας των αυτοκινήτων» με την οδήγηση υπό την επήρεια ουσιών ως τρόπο εδραίωσης της αρρενωπότητας.

Ο τρόπος με τον οποίο κατασκευάζεται στο λόγο του Άλκη ο ρόλος του φύλου του σε σχέση με τη χρήση αναδεικνύει την κατανόηση του ως άνδρα με όρους σεξουαλικής απόδοσης, υπογραμμίζοντας παράλληλα το ρόλο του βιολογικού φύλου και των ενσώματων λειτουργιών.

«Ε: πως ένιωσες εσύ με το να είσαι άνδρας μέσα στη χρήση..»

Άλκης: αα ναι! Βεβαίως ναι. Ναι. Μου το έχει κάνει μέχρι και ο γιατρός ερώτηση ψυχίατρος όλο αυτό όταν είχαμε πάει πρώτη φορά με την κοπέλα μου αυτή που σου

λέω ήμασταν 4 χρόνια μαζί. Εε είχα πάει εγώ και ο πατέρας μου στον ψυχίατρο στην Κοζάνη και αρχίζουμε μιλάμε μέσα τι πως α ε πως έμπλεξες, πόσα χρόνια πίνεις, τι πίνεις μπλά μπλά όλα οκ. Μου λέει έξω ποιος είναι; Λέω ο πατέρας μου και η κοπέλα μου και μου λέει αχ! σοβαρά λέει έχεις τέτοια ωραία κοπέλα μου λέει καλά συγγνώμη κιόλας είσαι μαλάκας μου λέει έχεις τέτοια ωραία κοπέλα μου λέει και κάνεις χρήση ναρκωτικών; Λέω ναι και μου λέει γιατί ρε αγόρι μου δε σ αρέσει καλύτερα όταν κάνετε έρωτα, όταν κάνετε σεξ να να έρχεσαι σε οργασμό σε μια ηδονή σε όλα αυτά. Μου λέει πιο καλύτερα από τα ναρκωτικά. εγώ γυρνάω και απαντάω το γιατρό ναι γιατρέ το θέλω όλο αυτό αλλά πιο πριν θέλω να πιω τα ναρκωτικά (τονίζει), ναρκωτικά να πιω κοκαΐνη να πιω ηρωΐνη για να κάνω έρωτα ή σεξ και να έρθω στην ηδονή που λέτε εσείς. Που τα ναρκωτικά δεν έχουν αυτή την ηδονή. Εγώ όμως έπρεπε να τα συνδυάσω και τα δυο..

E: για να έχεις το αποτέλεσμα;

Άλκη: ακριβώς για..αυτό το αποτέλεσμα που ήθελα εγώ παραδείγματος χάρη. Ναι ήταν ε ήταν ένα πράγμα και αυτό μες στη σχέση που έπαιζε ρόλο σε μένα.»

Η χρήση ψυχοτρόπων ουσιών φαίνεται να είναι για τον Άλκη άμεσα συνδεδεμένη με την σεξουαλική του απόδοση και ευχαρίστηση. Αντιστοίχως, μέσα από την ανασκόπηση της σύγχρονης βιβλιογραφίας στο πεδίο των εξαρτήσεων των Grover, Mattoo, Pendharkar, & Kandappan (2014) σχετικά με την σχέση της σεξουαλικής επίδοσης με την εξάρτηση από ψυχοτρόπους ουσίες παρατηρήθηκαν μεγαλύτερα ποσοστά σεξουαλικών δυσλειτουργιών στην ομάδα συμμετεχόντων με προβλήματα εξάρτησης από οπιοειδή και αλκοόλ σε αντιδιαστολή με την ομάδα ελέγχου που ανταποκρινόταν στον γενικό πληθυσμό.

Ο Περικλής αποτυπώνει στην παρακάτω ιστορία του τον τρόπο με τον οποίο επέδρασαν τα διαθέσιμα κοινωνικά πρότυπα όταν ήταν έφηβος, σε σχέση με το ποιες

συμπεριφορές θεωρούνταν άρρηκτα συνδεδεμένες με την ανδρική ταυτότητα, στην εμπλοκή του με τη χρήση ψυχοδραστικών ουσιών.

«Σ: Αυτό με το αλκοόλ είναι το πρότυπο ας πούμε ότι οι άντρες πίνουν ούζο το μεσημέρι στο μαγαζί και ως μιμητικό ον μιμήθηκα αυτούς τους μεγάλους γιατί βιαζόμουν ήθελα να μεγαλώσω. Ήθελα να μεγαλώσω. Παίζει ρόλο ότι μου δώσαν και ευθύνες μεγάλου από το σπίτι. (παύση) Ήταν μεγάλη ευθύνη αυτό για ένα παιδί. 11,5 χρονών ξεκίνησα να δουλεύω στο μαγαζί. Ακούγεται κάπως αλλά δούλευα οχτάωρο κανονικά δεκάωρο ανάλογα. Από το πρωί μέχρι το βράδυ άλλες φορές. Μου άρεζε η αλήθεια αυτή είναι. Όταν πήγαινα σχολείο σκεφτόμουνά ποτέ θα πάω στο μαγαζί, να γυρίσω στο μαγαζί. Αλλά όταν ήθελα να φύγω και δεν με αφήναν δεν μου άρεζε καθόλου αυτό μέχρι που ήπια πρέζα. Θυμάμαι ας πούμε την πρώτη μέρα που είχα πιει πρέζα ήρθε ο αδερφός μου να με αλλάξει.

K: Σε τι ηλικία ήταν αυτό;

Σ: Ε 15 ήμουνα, 16. Και όταν ήπια ηρωίνη και ήρθε να με αλλάξει με το που τον είδα δεν με ενδιέφερε. Έτσι αποδέχτηκα ας πούμε ότι δεν θα με αλλάξει είναι απλό, ότι δεν θα βγω χωρίς να θυμώσω χωρίς τίποτα. Πάγωσα όλα τα συναισθήματα. Γι αυτό πιστεύω κιόλας ότι με βοήθησαν εμένα τα ναρκωτικά και το αλκοόλ, με βοήθησαν να παγώσω τα συναισθήματα και φαινόταν ότι ήταν ένα παιδί που ήταν χρήστης βλέπαν, δεν βλέπαν ότι έχω το δυσλειτουργικό τρόπο σκέψης, ότι είχα και κατάθλιψη μετά από όλα αυτά που μου..μετά από αυτή την πίεση που ένιωθα. Μπορεί να άμα δεν έμπλεκα με τις ουσίες να ήμουνα τώρα ε σε ένα ψυχιατρείο ή να έπαιρνα φαρμακευτική αγωγή και να μην ήξερα τι μου συμβαίνει, τι είναι αυτό το..ο δυσλειτουργικός τρόπος σκέψης, τι πράμα είναι αυτό. Έτσι το καταλαβαίνω εγώ.»

Ειδικότερα, η κατανάλωση αλκοόλ φαίνεται από τα παραπάνω λεγόμενα να αποτελεί μια κατεξοχήν αρρενωπή δραστηριότητα παραδοσιακά συνυφασμένη με τους άνδρες που φέρει τα στερεοτυπικά χαρακτηριστικά της ανταγωνιστικότητας, της

λήψης ρίσκων και την εκδήλωση σωματικών αντοχών (Emiliussen & Morrison, 2017). Επιπρόσθετα, η κατανάλωση αλκοόλ έχει θεωρηθεί παραδοσιακά ως σύμβολο της αρρενωπότητας (Plant, Plant, Mason, 2002· deVisser et al., 2009).

Σε αυτήν την ιστορία αναδεικνύεται συγχρόνως ο ρόλος της χρήσης ως τρόπος αυτοϊασης, μια προστατευτική ασπίδα με στόχο τη συγκράτηση των επώδυνων συναισθημάτων. Ως εκ τούτου το άτομο θεωράζεται απέναντι στον έντονο ψυχικό πόνο που βιώνει μέσα από την χημική αναισθητοποίηση. Μέσω της καταφυγής στη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών επιτυγχάνεται η φυγή από την σκοτεινή πραγματικότητα, δημιουργώντας ένα περισσότερο ανεκτό πλαίσιο διαβίωσης (Μάτσα, 2006).

Συμπληρωματικά, στο λόγο του Περικλή αποτυπώνεται η διαμεσολάβηση ορισμένων παραγόντων που συνέβαλαν στην μετέπειτα πορεία του στην εξάρτηση. Ορισμένοι από αυτούς τους παράγοντες απαντώνται και ερευνητικά όπως η μειωμένη γονεϊκή επιτήρηση, η πρόωρη ανάληψη ευθυνών ενός ενήλικα και η αξία της αυτονομίας (Kandel, 1982· Perry & Murray, 1985 όπως αναφέρεται στην Sanders, 2011).

Στην ιστορία του Περικλή που αφορά στην περίοδο της εδραίωσης της εξάρτησης αναδύονται οι διαφορετικές φάσεις μέσα από τις οποίες διαμορφώνεται η ταυτότητά του ως χρήστη με ορόσημο ποια συγκεκριμένη ουσία λάμβανε κατά περιόδους. Έτσι, λοιπόν, διαμορφώνεται η ταυτότητα του κατά το παρελθόν ως χασικλή, αλκοολικό, πρεζάκια, χαπάκια ή πολυχρήστη, ενώ στη συνέχεια προσδιορίζεται με βάση τη λήψη του υποκαταστάτου.

«Περικλής: Ναι. Εγώ πέρασα πολλές φάσεις δηλαδή ήμουνα χασικλής, έγινα αλκοολικός, έγινα πρεζάκιας, έγινα χαπάκιας, τα έπινα όλα μαζί συγχρόνως μετά

ήμουνα μόνο χασικλής, ε έπαιρνα το suboxone το υποκατάστατο. Πολλές φάσεις έχω περάσει. Από το 2008 που μπήκα και ολοκλήρωσα, 3μιση χρόνια είχα μείνει καθαρός ολοκλήρωσα ένα πρόγραμμα ήμουν σε πλήρη πλήρη αποχή. Ε έκανα υποτροπή το 2011 μιση, τώρα μπήκα πάλι έχει 15 μήνες που μπήκα το 2019 πάλι στην πλήρη αποχή. Αυτή η περίοδος ήταν πολύ light χρήση για μένα σε σύγκριση..

Ε: Από το 2011 μέχρι το 2019 εννοείς;

Περικλής: Από το 11μιση μέχρι το 19. Όχι ότι δεν είχα συνέπειες, όχι ότι δεν έκανα κακό τον εαυτό μου ήταν πολύ light σε σύγκριση πριν το 2007.

Παράλληλα, σε επόμενη ιστορία του ο Περικλής επιχειρεί να σκιαγραφήσει την ταυτότητα του ως άνδρα χρήστη αποδίδοντάς της θετικά στοιχεία απεκδύοντας τη στερεοτυπική στιγματισμένη εικόνα ενός άνδρα που συνδυαστικά με την χρήση κλέβει, μπλέκεται σε καβγάδες ή έχει συλληφθεί.

«Περικλής: Δηλαδή από τέτοια πάρα πολλά βλέπω ότι δεν είχα καμιά αξία εγώ στην οικογένεια. Ήμουνα ένα σκουπίδι ας πούμε είναι πεντακάθαρο αυτό. Με βλέπαν μόνο για συμφέρον, ένα πράγμα το οποίο θα το λέμε τι θα κάνει, τι μας συμφέρει ας πούμε, τι μας συμφέρει να κάνει για μας και μέχρι εκεί. Και αν έχει λεφτά για την υγεία του ας τα δώσει σε μας και ας πεθάνει δεν έχουμε, δεν υπάρχει πρόβλημα. Χωρίς να είμαι παιδί εγώ που τους αγανακτούσα τους δικούς μου. Δεν ήμουνα το παιδί που θα έκλεβα, θα μάλωνα με τον κόσμο, θα τους έπαιρναν τηλέφωνο οι αστυνομικοί ελάτε μαζέψτε τον, πάλι αλήτείες κάνει, πάλι παρενοχλεί ανθρώπους. Δεν έκανα τέτοια πράγματα εγώ. Δεν ούτε χτυπούσα κανέναν ούτε παρενοχλούσα κανέναν, δεν είχα τέτοια πράγματα. Δεν είχα τέτοια πράγματα. Δεν ήμουν τέτοιος, τέτοιο παιδί ας πούμε δεν ήμουνα. (παύση) Αν ήμουνα θα έλεγα εντάξει αγανάκτησαν οι άνθρωποι. Και ο μπαμπάς μου εν τω μεταξύ αλκοολικός, πρόβλημα μεγάλο και αυτός. Τι να πω πολύ άρρωστη οικογένεια ας πούμε πολλή πολλή αρρώστια, πολλή αρρώστια, πολλή αρρώστια.»

Το στίγμα της εξάρτησης από ψυχοτρόπους ουσίες έχει χαρακτηριστεί βιβλιογραφικά ως έντονο και διάχυτο στον πληθυσμό των χρηστών με ιδιαίτερα αρνητικές συνέπειες όπως η πρόκληση συναισθημάτων θυμού και δυσφορίας (Conner & Rosen, 2008). Ως εκ τούτου, η μη ταύτιση με αυτά τα στοιχεία που την χαρακτηρίζουν αποτελεί μια προσπάθεια του Περικλή να απεκδυθεί αυτής της στιγματισμένης ταυτότητας.

Στην παρακάτω ιστορία που αφορά στην σκιαγράφηση της ταυτότητας του Τάσου ως άνδρα στην χρήση αντιπαραβάλλονται οι άνδρες σε αντιδιαστολή με τις γυναίκες ως προς το βίωμα της εξάρτησης.

Τάσος: Σου λέω για εμένα πιστεύω ότι η γυναίκα έχει πιο πολλούς φόβους από τη φάση το κρεβάτι αυτό εννοώ για τη δόση της να παίρνει μετά. Δε νομίζω ότι υπάρχει διαφορά άνδρας με γυναίκα σε αυτό το πράμα, δε νομίζω ότι υπάρχει διαφορά ούτε από άνδρα ούτε γυναίκα ούτε να είναι φτωχός ούτε τίποτα. Είναι όλοι κάτω από αυτή τη σκεπή είναι όλοι το ίδιο, κοντοκουρεμένοι δεν έχει μαλλιά και τα λοιπά ή γένια, είναι όλοι το ίδιο.

E: Άρα αντιμετωπίζουν τις ίδιες δυσκολίες ;

Τάσος: Και αν, όχι αντιμετωπίζεις είναι πως γίνεσαι, πως γίνεσαι από τη συμπεριφορά σου μέχρι το πώς σκέφτεσαι, ότι είναι όλοι ίδιοι. Δηλαδή γενικά η κοπέλα αυτή η Ελληνίκη (ένα μέλος της μονάδας) δεν ξέρω ότι απέχει πολύ από εμάς τη χρήση απάνω, κατάλαβες; Απλά αυτή αντιμετωπίζει πιο πολλούς κινδύνους στο να της φερθούνε άσχημα κατάλαβες; Δηλαδή ένας άνθρωπος μπορεί να μαλώσει, να χτυπηθεί, να τον χτυπήσουνε, να τον χτυπήσει και αυτός. Τη γυναίκα θα τη χτυπήσουνε από αυτή την άποψη το εννοώ.

E: από αυτή την άποψη είναι περισσότερο ευάλωτη με κάποιο τρόπο;

Τάσος: Ευάλωτη σε αυτό το θέμα μόνο και στο θέμα της δόσης της ξέρω γω στο να κάνει πράγματα που δε θα έκανε ένας άντρας, αυτό θέλω να πω

E: οκ ναι

Τάσος: κάτι άλλο δεν νομίζω ότι είναι

E: και αυτό που είπες με το λόγο, επειδή δε το αντιλήφθηκα καλά, πως το εννοούσες;

Τάσος: Δηλαδή τότε, ας πούμε τότε τέλος πάντων, όταν αρχίσαμε εμείς ρε παιδί μου

E: ναι ναι

Τάσος: τότε στο Ναβαρίνο, στο Ντορέ ξέρω γω, υπήρχε κόσμος που πουλούσε άλλος τα γρηστέδον κάνανε 70 δρχ και τα πουλούσε μια φορά ένας 150, σου μιλάω ήμουνα 18 χρονών, τι να λέμε, το .. 18 ήμουν το, πόσο ήμουνα; Το 90' και κατέβηκε κάτω επειδή τα πουλούσε 150 δρχ την άλλη μέρα και μαθεύτηκε.. ζύλο, ζύλο Κατερίνα ή ας πούμε ξέρω γω θυμάμαι μια φορά ένας είχε έρθει με ένα σφυρί σε μια καφετέρια και του δώσε του άλλου μια σφυριά γιατί είχε πάρει του φίλου του και δε του το δωσε. Δηλαδή τότε υπήρχαν και..

E: πιο έτσι άγρια πράγματα

Τάσος: ήταν τότε, υπήρχε ρε παιδί μου, υπήρχε, κάνεις.. κάνεις πουστιά θα φας ζύλο, θα φας μπουνιές δεν υπάρχει περίπτωση γιατί ενώ τώρα κάνει δεν τον πειράζει κανείς και ξανακάνει και έχει αγριέψει η φάση. Δηλαδή υπήρχαν κάποιες νόρμες ρε παιδί μου, κάποιες, κάποιιοι άγραφοι κανόνες, αυτό εννοώ και έπρεπε να τηρήσεις. Ενώ η γυναίκα ας πούμε, δεν ίσχυε, γιατί αυτή η βλακεία του μυαλού μας ότι η γυναίκα ξέρω γω είναι πιο αδύνατη, κατάλαβες; Δηλαδή περνούσε και εκεί αυτό, ότι δε χρειάζεται να το κρατήσεις από αυτή την άποψη.

E: έτσι για να το αντιληφθώ καλύτερα

Τάσος: ναι ναι

Ε: τώρα το είπες πολύ καλά

Τάσος: πιστεύω τώρα ότι το κατάλαβες, αυτό αυτό»

Στα λεγόμενα του Τάσου η εικόνα των γυναικών διαμορφώνεται ως ευάλωτων κυρίως ως προς την ενδεχόμενη σεξουαλική εκμετάλλευση που μπορεί να βιώσουν προκειμένου να εξασφαλίσουν τα απαραίτητα χρήματα για τη δόση τους, ερχόμενες αντιμέτωπες με περισσότερους φόβους και κινδύνους σε σχέση με τους άνδρες χρήστες. Η ταυτότητα της χρήστριας ουσιών για μια γυναίκα μπορεί να αποτελεί μια στιγματισμένη ταυτότητα κατασκευάζοντας την εικόνα τους ως «βρώμικες» ή «μολυσμένες» (Ettorre, 2004). Η χρήση ηρωίνης σε συνδυασμό με τη χρήση του σεξ ως μέσου επιβίωσης έχουν χαρακτηριστεί ως ενδείξεις ηθικής έκπτωσης (Gunn & Canada, 2015). Με αυτόν τον τρόπο, ο Τάσος διαχωρίζει τον εαυτό του ως άνδρα από εκείνες τις συμπεριφορές που αποδίδονται στις γυναίκες χρήστριες και αποτυπώνουν μια διπλά στιγματισμένη ταυτότητα (Furst, & Evans, 2014).

Αντιθέτως, στην παραπάνω ιστορία του Τάσου, οι άντρες φαίνεται να λειτουργούν με την σωματική βία προκειμένου να δείξουν την κυριαρχία και την ισχύ τους καθώς επιλύουν με αυτόν τον τρόπο όσες διαφορές προκύπτουν με τους άλλους χρήστες, όπως αποτυπώνεται στο εξής χωρίο: *«ήταν τότε, υπήρχε ρε παιδί μου, υπήρχε, κάνεις.. κάνεις πουστιά θα φας ξύλο, θα φας μπουνιές δεν υπάρχει περίπτωση γιατί ενώ τώρα κάνει δεν τον πειράζει κανείς και ζανακάνει και έχει αγριέψει η φάση».* Η βία έρχεται να λειτουργήσει ως μια επιτελεστική αρρενωπή συμπεριφορά η οποία υπαγορεύεται από τους *«άγραφους κανόνες»* που οφείλουν να ακολουθήσουν οι άνδρες, όπως υπογραμμίζει ο Τάσος.

Μέσω της επιτελεστικότητας ενός συγκεκριμένου τύπου αρρενωπότητας καθίσταται δυνατή η αναπαραγωγή των κυρίαρχων ηγεμονικών προτύπων ενός

«αληθινού άνδρα». Η δύναμη και η επιθετικότητα αποτελούν τα μέσα επικύρωσης και υιοθέτησης της εικόνας που επιτάσσει αυτό το πρότυπο (Peralta, 2007). Μέσω της βίας επιτυγχάνεται ο σεβασμός από τους άλλους χρήστες διατηρώντας και αναπαράγοντας παράλληλα τη δύναμή τους (Gueta et al., 2019).

Στην επόμενη ιστορία του Τάσου κατά την οποία σκιαγραφείται η ταυτότητά του ως άνδρα διαμορφώνεται ως κυρίαρχη η επίδραση του προτύπου του άνδρα που απαιτείται να είναι τολμηρός, αποδεικνύοντάς το στους άλλους με ανταγωνιστική διάθεση κάνοντας θαρραλέες πράξεις.

«E: Εμ πως πιστεύεις ότι συνδέεται το ότι ξεκίνησες τη χρήση με το ότι, με το φύλο σου, με το ότι είσαι άντρας. Πιστεύεις ότι υπάρχει έτσι κάποια σύνδεση;

Τάσος: Ναι (τονίζοντάς το), υπάρχει μια σύνδεση. Υπάρχει μια σύνδεση γιατί εγώ ας πούμε τότε ήτανε, εγώ ας πούμε ήμουνα ο πρώτος που έμπαινε σε όλα, δηλαδή αν λέγανε αυτή είναι η πόρτα ποιος θα μπει μέσα εγώ ήμουνα ο πρώτος που θα μπει. Και ας πούμε ήταν όπως εκείνο με το τσιγάρο, κάμε εσύ ένα τσιγάρο, απλό τσιγάρο ωραία, ε φαίνεται κότα, χέστη, είχαμε αυτά. Για να μη νιώθεις κότα και χέστης έκανες και εσύ αυτά.

E: Σαν ένα είδους πρόκλησης; Έτσι στην παρέα..

Τάσος: Ναι πρόκλησης αλλά και απόρριψης αν δεν το έκανες, κατάλαβες. Οπότε πολλά πράγματα ας πούμε, πολλά πράγματα. Ας πούμε μου έτυχε να πίνω πολλά χρόνια χάπια για να μπορώ να είμαι σε μια παρέα που δε μου αρέσανε τα χάπια. Μου έτυχε να πίνω κοκαΐνη για ένα χρόνο ενάμιση για να είμαι και πάλι με μια παρέα που δε μ άρεσε. Δηλαδή είναι και αυτό κάνεις πράγματα που μπορεί να μη σ' αρέσουνε καθόλου, και απλά για να μην.. Ήταν η γενιά μας αυτή έτσι γιατί τα παιδιά τώρα δεν είναι έτσι, είστε πιο ζύπνοι η δικιά σας η γενιά, δεν έχουν αυτή τη βλακεία, μαγκιά και αυτό.»

Αυτές οι συμπεριφορές ως δημόσια απόδειξη της αρρενωπότητας μπορεί να περιλαμβάνουν τη χρήση ή τον πειραματισμό με διάφορες ψυχοτρόπους ουσίες, ακόμη και δεν αποτελεί προσωπική επιθυμία του ατόμου, προκειμένου να επιτευχθεί η αίσθηση του ανήκειν στην ομάδα ομηλικών και να μην επέλθει η απόρριψη. Σύμφωνα με την μελέτη του Darcy (2017), με δείγμα Ιρλανδούς άνδρες οι οποίοι κάνανε ψυχαγωγική χρήση ψυχοδραστικών ουσιών, η χρήση αποτέλεσε ένα μέσο προκειμένου να επιτευχθεί η σύνδεση και το αίσθημα της εγγύτητας μεταξύ ετεροφυλόφιλων ανδρών προκειμένου να μην «μείνουν στην απέξω» (Darcy, 2017).

Επιτελώντας αυτές τις συμπεριφορές, ο Τάσος απεκδύεται χαρακτηρισμών όπως «χέστης» ή «κότα» που αντιτίθενται στον κυρίαρχο αρρενωπό ρόλο. Αυτή η αναπαράσταση της εικόνας του άνδρα ο οποίος δεν φέρεται σαν «κότα» και δεν δειλιάζει αλλά αντιθέτως αποδέχεται τις προκλήσεις σημειώνεται και βιβλιογραφικά στην έρευνα των Torres Quintero, Palacios-Doncel, Dominguez-Torres, Gáfarro-Barrera, & Burbano-Valente (2019). Η εν λόγω μελέτη έλαβε χώρα στην Κολομβία και πραγματεύεται τον τρόπο επίδρασης των αναπαραστάσεων της αρρενωπότητας στις εμπειρίες Κολομβιανών μοτοσικλετιστών σε σχέση με τα αυτοκινητιστικά ατυχήματα καθώς και το ρόλο των έμφυλων σχέσεων όσον αφορά στο πρόβλημα αυτό.

Επιπρόσθετα, αναδεικνύονται οι επιδράσεις της πίεσης των συνομηλικών κυρίως κατά την εφηβική ηλικία στον τρόπο με τον οποίο η αρρενωπότητα θα επιτελεστεί έμπρακτα μέσω του πειραματισμού με τη χρήση (Sanders, 2011). Ερευνητικά, σημειώνεται διχογνωμία σε σχέση με το αιτιακό ρόλο της παρέας συνομηλικών στην εξάρτηση. Η πιο κυρίαρχη εξ αυτών των θέσεων διατυπώνει την έντονη πίεση και επιρροή που ασκούν οι παρέες ατόμων κατά την εφηβική ηλικία που κάνουν χρήση στους άλλους συνομηλικούς τους. Ενώ από την άλλη, έχει

διατυπωθεί η θέση ότι προηγούνται προβλήματα ή δυσλειτουργίες στον έφηβο πριν την εμπλοκή του με παρέες συνομηλίκων που κάνουν χρήση. Υπό αυτό το πρίσμα ορίζεται ως μια συνειδητή επιλογή η αναζήτηση παρεών που κάνουν χρήση προκειμένου να μειωθεί η αισθανόμενη ένταση αυτών των προβλημάτων (Jessor & Jessor, 1977· Bauman and Ennett, 1996· Kandel, 1982 όπως αναφέρονται στον Λαινάς, 2013). Συμπληρωματικά, έχει επιβεβαιωθεί ερευνητικά η εμπλοκή σε πρακτικές λήψης ουσιών με ανταγωνιστικούς όρους προκειμένου να αποδειχθεί η αρρενωπότητα των ατόμων στους υπόλοιπους ομοϊδεάτες μέσω εκδηλώσεων αντοχής και ελέγχου του σώματος τους (Darcy, 2017).

Επιπρόσθετα, στην ιστορία του Σάκη δίνεται εξίσου ιδιαίτερη σημασία στο ρόλο των χαρακτηριστικών της γενιάς του και στα κυρίαρχα ανδρικά πρότυπα που αποτελούνταν από στοιχεία βίας, συμμετοχή σε συμμορίες και επίδειξη δύναμης στην μετέπειτα εμπλοκή του με τη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών.

«Σάκης: Αυτό σου είπα ότι τότε δηλαδή τα χρόνια ήτανε το θέμα ότι η μαγκιά, ότι εγώ κάνω αυτό, εσύ κάνεις αυτό, δηλαδή ακόμη και με το ποδήλατο, με το μηχανάκι, με το.. και από κει ας πούμε δηλαδή με το που ξεκινήσαμε να καπνίζουμε ας πούμε γιατί και από πιο μικροί ακόμη χρησιμοποιούσαμε βενζίνη και βάζαμε στο.. δηλαδή κάτι, ήμασταν στο να το πω το παίζαμε μάγκες και η μαγκιά πληρώνεται που λέμε. Δηλαδή φτάνεις σε ένα σημείο που έλεγα ας πούμε λέω Θεέ μου, δηλαδή όχι μάγκες ο πιο ηλίθιος είμαι και μακάρι να.. Ζήλενα ανθρώπους οι οποίοι ας πούμε δεν είχαν δοκιμάσει αυτά τα πράγματα και δεν είχαν καν ας πούμε να μπει στο μυαλό τους στο ότι να πάω εγώ να κάνω εκείνο, να.. δηλαδή δεν είχαν αυτές τις σκέψεις και όλο το ηλίθιο παρασκήνιο από πίσω. Αυτό ήταν το μεγάλο ας πούμε λάθος στο οποίο αν πήγαινα στο παρελθόν δε θα ξεκινούσα ας πούμε ενώ ήμουνα και παιδί της δηλαδή του αθλητισμού δηλαδή έχω παίζει και 9 χρόνια ποδόσφαιρο στον Άρη, έκανα δηλαδή γυμναστική από μικρός. Ε μετά όλα κόπηκαν απότομα και άρχισε η βλακεία να το πω.

Ε τώρα εντάζει, αυτό ήτανε το θέμα με το σχέση με άντρες. Αυτό ήταν δηλαδή το αντρικό από παιδιά να το παίζουμε μεγαλύτεροι και ότι εμείς είμαστε κάτι, από εκεί ξεκίνησε το λάθος βασικά το μεγάλο. Αυτό.»

Η χρήση σκιαγραφείται ως πειραματισμός έχοντας το υπόβαθρο ότι είναι άτρωτος και μια αίσθηση ανωτερότητας σε σχέση με τους άλλους. Βιβλιογραφικά έχει σημειωθεί η αρχή των προβλημάτων κατάχρησης και εξάρτησης από ψυχοτρόπους ουσίες με όρους πειραματισμού προτού εδραιωθεί ως πρόβλημα (Sanders, 2011).

Μια άλλη παράμετρος σε σχέση με τους διαθέσιμους πόρους σε σχέση με την ταυτότητα του Σάκη ως άνδρα συνιστά η αναφορά στο ρόλο του ιστορικο-κοινωνικού πλαισίου βάσει του οποίου η αρρενωπότητα στους νεαρούς άνδρες εκδηλωνόταν με όρους «μαγκιάς», επίδειξης δύναμης, αντοχής μέσα από τον πειραματισμό με διάφορες ουσίες, αλλά και οδηγώντας μηχανάκια υπό την πίεση των συνομήλικων σε μια προσπάθεια να ενταχθούν σε μια ομάδα. Η επικύρωση της αρρενωπότητας κάτω από τις νόρμες που απαιτούν την επίδειξη θάρρους, αποδείξεις τιμής και επιδεξιότητα μπορεί να επιτελεστεί και μέσα από την οδήγηση μηχανών (Aguirre & Güell, 2002· Farapi, 2009 όπως αναφέρονται στους Torres-Quintero et al., 2019).

Στην επόμενη ιστορία που αφορά στην καθημερινότητα της χρήσης η ταυτότητα του Σάκη χαρακτηρίζεται από το φόβο παράλληλα με την προσπάθεια απόρριψης της ταυτότητας του χρήστη ως κλέφτη.

«Σάκης: Ε κοίταξε νωχελικό ε (παύση) ε εντάζει.. και φοβισμένο ε (παύση) ε και σε μια κάποιες στιγμές αδιάφορο για τα πάντα δηλαδή όταν λέμε αδιάφορο για τα πάντα, για τα πάντα. Αυτές οι τρεις λέξεις είναι για μένα το αίσθημα όλο, αυτά. Έτσι θα με περιέγραφα.»

Παράλληλα, ο Σάκης προσπαθεί να απεκδυθεί της αρνητικά στιγματισμένης ταυτότητας του εμπόρου ναρκωτικών δικαιολογώντας ως μια εξαναγκαστική διαδικασία για την εξασφάλιση της δόσης του το να πουλάει μέρος της δόσης του. Επιχειρείται από την πλευρά του Σάκη η κατασκευή μιας ταυτότητας εαυτού με ηθικά στοιχεία, ερμηνεύοντας συγχρόνως το γεγονός ότι ενεπλάκη σε πώληση μέρος της δόσης του σε άλλους χρήστες ως ζωτική ανάγκη άμεσα συνδεδεμένη με την «αρρώστια» της εξάρτησης. Η χρήση κατασκευάζεται ως αναγκαιότητα προκειμένου να παραμείνει το άτομο λειτουργικό στην καθημερινότητα του. Αυτή η ιστορία φαίνεται να εξυπηρετεί τον Σάκη προκειμένου να απεκδυθεί της προσωπικής ευθύνης σε σχέση με την εμπλοκή του με την παραβατική συμπεριφορά της εμπορίας ψυχοτρόπων ουσιών.

Η παραπάνω θέση φαίνεται να εντοπίζεται και βιβλιογραφικά, όπως στην περίπτωση της έρευνας των Simmonds & Croomber (2009) στην οποία παρατηρήθηκε μια διαφοροποίηση των συμμετεχόντων σε σχέση με συμπεριφορές που αποδίδονται στερεοτυπικά στην στιγματισμένη ταυτότητα των χρηστών ως «πρεζάκια», όπως για παράδειγμα η εμπλοκή με παράνομες πράξεις και πιο συγκεκριμένα η εμπορία ψυχοδραστικών ουσιών. Παράλληλα, εντός χρήσης ο εαυτός κατασκευάζεται νωχελικός, φοβισμένος και αδιάφορος για ότι συνέβαινε γύρω του.

Στη συνέχεια, μέσα από την ιστορία του Δημοσθένη σχετικά με τους λόγους που συνέβαλαν στην εδραίωση της εξάρτησης βάσει του ότι ήταν άνδρας αναδύονται αντικρουόμενες θέσεις. Από τη μια πλευρά θέτει μια σύγκριση ανάμεσα στις γυναίκες και τους άνδρες σε σχέση με το ποιοι παράγοντες συμβάλλουν ώστε να οδηγηθούν στην εξάρτηση αναφερόμενος σε διαφορετικούς λόγους που οδηγούν τις γυναίκες στη χρήση. Ο κύριος λόγος που αναδύεται είναι εκείνος της ανάληψης του ρόλου του σωτήρα από μέρους των γυναικών σε ένα σημαντικό άλλο στη ζωή τους που κάνει

χρήση. Από την άλλη πλευρά η εικόνα του εαυτού του που διαμορφώνεται από αυτή την ιστορία είναι εξίσου εκείνη του σωτήρα προκειμένου να καταλάβει τον φίλο του και να τον βοηθήσει. Ο παρελθοντικός εαυτός διαμορφώνεται ως ευάλωτος στη χρήση.

«Δημοσθένης: Τώρα για το θέμα ότι αν είμαι άντρας ή γυναίκα να σου πω βιωματικά ότι οι γυναίκες ο λόγος που μπλέκουνε είναι συνήθως να πούμε για να σώσουνε κάποιον τον ίδιο λόγο για τον οποίο και εγώ έμπλεξα φαντάζομαι. Δεν έμπλεξα γι αυτό αλλά φαντάζομαι ότι αν δεν υπήρχε αυτό μέχρι και εκείνη τη στιγμή στη ζωή μου ήμουνά τόσο κάθετος με αυτό όλο το ζήτημα που μπορώ να σου πω ότι δεν πήγα λύκειο γι αυτό το λόγο γιατί είχα μέσα στο μυαλό μου όταν ήμουνά στο δημοτικό λέγανε ά ξέρω γω πήγανε τα παιδιά στο λύκειο και πίνουνε και κάνουμε ξέρω γω και δεν ξέρω πως μου αποτυπώθηκε και λέω εγώ δε θα πάω ποτέ λύκειο..»

E: για να μην..

Δημοσθένης: για να μην πω, κατάλαβες. Γιατί δεν ξέρω, γιατί από κάπου ένιωθα μέσα μου ότι είσαι ευάλωτος, κατάλαβες; Τέλος πάντων πέρασαν τα χρόνια δεν πήγα στο λύκειο έκανα οτιδήποτε άλλο έκανα στη ζωή μου και εφόσον έφτασα σε εκείνο το σημείο (παύση) δεν είναι τόσο επειδή, από τους 6 ανθρώπους που ήμασταν, από τους 7 ανθρώπους που ήμασταν στην παρέα, οι 5 μπλέξαμε, οι άλλοι 2 δεν μπλέξανε. Θεωρώ ότι δεν έχει να κάνει με το ότι τι κάνει η παρέα και τα λοιπά γιατί συνέχισαν τα παιδιά και μετά που πίναμε να κάνουμε παρέα, δεν είχαν δηλαδή θέμα του τύπου πρεζάκια ξέρω γω δεν ασχολούμαστε μαζί σας και τέτοια ούτε αφού πίνετε εσείς θα πιούμε και εμείς. Όλο το ζήτημα ήταν ξεκάθαρα ότι (παύση) να σου πω ότι την πρώτη φορά που δοκίμασα λέω ας δω πως είναι ρε παιδί μου μπας και καταλάβω τον άλλον για να βγάλω άκρη πως θα τον βοηθήσω. Μπορεί να ήταν και παραμύθι σου μυαλού μου αυτό, δεν ξέρω αλλά σχεδόν το ένα δέκατο του λόγου ήταν αυτό, μπορώ να πω. Μπορεί όλο το υπόλοιπο να ήταν γιατί ήθελα να πω, δεν ξέρω.»

Η θέση του Δημοσθένη για τις γυναίκες στη χρήση αναλύεται περαιτέρω στην επόμενη ιστορία. Οι γυναίκες αποτυπώνονται με όρους ευαλωτότητας καθώς γίνεται αναφορά στο γεγονός ότι μπορούν εύκολα να επηρεαστούν από τους σημαντικούς άλλους στη ζωή τους με αποτέλεσμα να διακινδυνεύουν να τις «μπλέξουν».

«Δημοσθένης: Εκτός από το γεγονός ότι.. μπορώ να σου πω ότι αμα ημουν γυναίκα θα έπινα πιο εύκολα ή πιο γρήγορα..»

E: δηλαδή ;

Δημοσθένης: το πιστεύω δηλαδή αυτό..»

E: πως το ορίζεις;

Δημοσθένης: εε έχει να κάνει με το ότι όταν είσαι κοπέλα υπάρχουν υπερβολικά πολλοί εθελοντές να πούμε για να σε μπλέξουνε πιστεύω. Δηλαδή είναι θέμα τύχης που τα περισσότερα κορίτσια ας πούμε δεν μπλέκουνε για μένα, κατά τη γνώμη μου. Επειδή έχουν περάσει μπροστά από τα μάτια διάφορα πράγματα θα σου πω ότι το να είσαι άντρας (παύση) έχει να κάνει καθαρά, ξεκάθαρα με το ότι έχεις στο κεφάλι σου ότι μπορώ να αντέξω τα πάντα, ενώ με τη γυναίκα έχει να κάνει με το ότι μπορώ να σώσω τους πάντες, αυτό που σου είπα. Ακόμη και αν ξεκινάει μια κοπέλα να πίνει οτιδήποτε δε σου λέω τώρα για ηρωίνη, θα είναι γιατί το κάνει αυτός που αγαπάει ή αυτός που θέλει να αγαπάει ή αυτός που νομίζει ότι αγαπάει ή ότι ..οτιδήποτε. Εχω πολύ πρόσφατο παράδειγμα δηλαδή που συνέβη αυτό και είμαι και έξω φρενών μπορώ να σου πω. Τέλος πάντων εντάξει ο καθένας σέρνει τα λάθη της ζωής του να πούμε πάνω του τι να κάνουμε. Εγώ δηλαδή δε ξέρω δε μπορούσα ούτε σε άντρα ούτε σε γυναίκα να το κάνω αυτό το πράγμα. Έτυχε δυο φορές τρεις φορές στη ζωή μου να με βάλει κάποιος σε πειρασμό να τον μπλέξω, δηλαδή να μου λέει ρε παιδί μου θέλω να δοκιμάσω και το καλύτερο πράγμα που φαντάστηκα ότι μπορούσα να κάνω ήταν το να πω μπροστά του με πολύ έντονο τρόπο όμως.»

Υπό αυτό το πρίσμα αναδεικνύεται η κατασκευή της εικόνας των γυναικών με όρους μειωμένου αυτο-ελέγχου καθώς το αν θα εξαρτηθούν συνιστά «θέμα τύχης». Παράλληλα, η έννοια της θηλυκότητας αναπαρίσταται μέσα από τα χαρακτηριστικά έντονου συναισθηματισμού και παροχής φροντίδας. Οι γυναίκες γίνονται αντιληπτές ως παθητικά υποκείμενα οι οποίες ακολουθούν τυφλά τις επιλογές των ανδρών με τους οποίους έχουν σχηματίσει μια σχέση.

Τα λεγόμενα του Δημοσθένη παραπέμπουν στις θέσεις σχετικά με την παθητική θέση των γυναικών στη χρήση και την αποτύπωση της εικόνας τους ως θύματα οι οποίες έχουν διατυπωθεί από το πεδίο των πιο παραδοσιακών μελετών της εξάρτησης. Ωστόσο, αυτή η θέση φαίνεται να αμφισβητείται από πιο σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα φέρνοντας στην επιφάνεια την εικόνα των γυναικών ως ενεργών δρώντων υποκειμένων (Hinchliff, 2001· Λαζάρου, 2018).

Η ταυτότητα του Δημοσθένη ως άνδρα στη χρήση διαμορφώνεται με όρους δύναμης και μιας αντίληψης που θέτει τους άνδρες στη χρήση ως παντοδύναμους.

«Δημοσθένης: Σου λέω οι άντρες απλά έχουν λίγο περισσότερο αυτό το αυτοκαταστροφικό του τύπου ρε παιδί μου μπορώ να αντέξω τα πάντα μέχρι εκεί που θα το αντέξω κομπλέ. Οι περισσότεροι έχουνε και την αίσθηση οι άντρες να πούμε από αυτούς που μπλέκουνε έτσι όχι όλοι οι άντρες. Οι περισσότεροι άντρες από αυτούς που μπλέκουνε έχουνε την αίσθηση ότι θα πεθάνουνε νωρίς για κάποιο λόγο.

E: αχά

Δημοσθένης: Οπότε μπορούνε να αντέξουνε τα πάντα μέχρι να πεθάνουνε

E: ασχέτως της χρήσης;

Δημοσθένης: ναι ναι ασχέτως, και το ξύλο μπορεί να αντέχουνε μέχρι να πεθάνουνε το οτιδήποτε, δηλαδή μπορεί να τα κάνουνε όλα στα άκρα επειδή αντέχουνε γιατί είναι

(παύση) γιατί αντέχουνε. Οι γυναίκες είναι περισσότερο ε σου λέω ευάλωτες στο τι κάνει ο δίπλα και πως μπορώ να τον νιώσω δηλαδή να τον καταλάβω, να τον βοηθήσω, να τον τραβήξω. Εκεί είναι το παραμύθι που τρώει και νομίζει ότι είναι δυνατή, ότι εγώ μπορώ να το καταφέρω οποιαδήποτε στιγμή θέλω το οποίο εν μέρει ισχύει γιατί έχετε αυτή την το ένστικτο της μάνας να πούμε μέσα σας που για να γίνεις μαμά πρέπει να πονέσεις πάρα πολύ οπότε το έχετε γραμμένο λίγο στο DNA σας να πονάτε κιόλας οπότε τη βγάζετε λίγο πιο αλλιώς.

E: Αχά

Δημοσθένης: Από κει και ύστερα έχει να κάνει με το πόσο χρόνια μετά θα πάρει στον κάθε άνθρωπο να καταλάβει ότι ο δρόμος είναι μονόδρομος, ξεκάθαρα.»

Υπό αυτό το πρίσμα κατασκευάζεται η εικόνα ενός άνδρα που προσδιορίζεται ως δυνατού με αυτοκαταστροφικά στοιχεία. Επιπλέον, επισημαίνεται η επικράτηση μιας αντίληψη στους άνδρες με προβλήματα εξάρτησης ότι μπορούν να αντέξουν τα πάντα επειδή «έχουν την αίσθηση ότι θα πεθάνουν νωρίς». Επιπρόσθετα αυτή η θέση ενισχύεται από το επιχείρημα της άμεσης σύνδεσης με τη σωματική βία και την αυξημένη αντοχή των ανδρών-χρηστών σε σχέση με τη βία.

Αντίστοιχα, οι γυναίκες στο λόγο του Δημοσθένη φαίνεται να βρίσκονται στον αντίθετο πόλο καθώς ενσαρκώνονται περισσότερο ως ευάλωτες σε συνδυασμό με χαρακτηριστικά δύναμης που είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με στοιχεία του βιολογικού τους φύλου όπως η αναπαραγωγική τους ιδιότητα και το μητρικό ένστικτο. Η τοποθέτηση του Δημοσθένη σε σχέση με την αναπαράσταση της θηλυκότητας μέσα από τη βιολογική φύση των γυναικών φαίνεται να συμφωνεί με τα ερευνητικά δεδομένα των ερευνών των Vandello & Cohen (2008) και Kim (2017).

5.1.1. Κύριες αφηγήσεις ως προς την ανδρική ταυτότητα στη χρήση/εξάρτηση

Αρχικά, σε σχέση με τις κύριες αφηγήσεις που αναδύονται από τις ιστορίες των συμμετεχόντων παρατηρείται ότι μια εξ αυτών εμπεριέχει στοιχεία σε σχέση με το ρόλο της χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών ως μέσο επικύρωσης της ανδρικής τους ταυτότητας. Μέσα από το λόγο ορισμένων συνεντευξιαζόμενων κατασκευάζεται η κυρίαρχη εικόνα των ανδρικών προτύπων που συνέβαλαν στην πορεία τους στη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών άμεσα συνδεδεμένα με τα συγκεκριμένα ιστορικο-κοινωνικά χαρακτηριστικά της εποχής στην οποία μεγάλωσαν. Στο λόγο των ατόμων αναδεικνύονται οι κοινωνικές επιταγές του κοινωνικού πλαισίου ως προς το ποια στοιχεία συνθέτουν τα προβαλλόμενα ανδρικά πρότυπα.

Ως κυρίαρχα αρρενωπά χαρακτηριστικά διατυπώθηκαν η «μαγκιά», η επίδειξη θάρρους, τόλμης και δύναμης με όρους ανταγωνιστικότητας με την ομάδα των συνομήλικων (κυρίως κατά την εφηβική ηλικία), η αίσθηση της ατρωσίας και της ανωτερότητας σε σύγκριση με τους άλλους (Peralta et al., 2010). Η υπεροχή, η φυσική δύναμη και η εκδήλωση βίας έρχονται να συμπληρώσουν αυτά τα στοιχεία (Murnen et al., 2002· Smith et al., 2015· Coates, 2007 όπως αναφέρεται στους Lampropoulou & Arxchakis, 2015· Wilton et al., 2013). Εφόσον η συμπεριφορά των ατόμων διέπεται από τα παραπάνω χαρακτηριστικά επιτυγχάνεται η αίσθηση του ανήκειν σε μια ομάδα προκειμένου να αποφευχθεί η απόρριψή τους από τους άλλους.

Επιπρόσθετα, κατά την εξιστόρηση των ιστοριών των ερευνητικών συμμετεχόντων σε σχέση με το βίωμα της εξάρτησης προσφέρεται η ευκαιρία να αποτυπωθεί ο τρόπος με τον οποίο κατασκευάζεται η ταυτότητα τους ως άνδρες στη χρήση. Στις ιστορίες του Άλκη και του Δημοσθένη επιχειρείται η κατασκευή της ταυτότητας τους με όρους δύναμης και εργατικότητας παρά τις αντίξοες και απαιτητικές συνθήκες εργασίας και σε συνδυασμό με τις επιπτώσεις της εξάρτησης παραδείγματος χάριν τη δυσκολία χειρισμού των στερητικών συμπτωμάτων. Μέσα

από την εκτενή αναφορά στις επιπρόσθετες δυσκολίες που καλούνταν να διαχειριστούν διατηρώντας παράλληλα και την ταυτότητα του εξαρτημένου και του εργαζομένου διαμορφώνεται η εικόνα ενός ακόμη πιο δυνατού και ανθεκτικού άνδρα ο οποίος αντιπαραβάλλεται και συγκρίνεται τόσο με τους συναδέλφους του όσο και με τους άλλους χρήστες. Ένα από τα βασικά στοιχεία της ηγεμονικής αρρενωπότητας έχει χαρακτηριστεί και η εργασιακή επιτυχία μέσα του έμφυλου διαχωρισμού της εργασίας σε «ανδρικές» και «γυναικείες» δουλειές, με βάση την φυσική δύναμη και σκληρότητα (Dwyer, 2014).

Μια άλλη παράμετρος της ανδρικής ταυτότητας που αποτυπώνεται σε σχέση με την εξάρτηση περιλαμβάνει τη μη εκδήλωση συναισθημάτων. Έχει διατυπωθεί ερευνητικά η ύπαρξη σημαντικής συσχέτισης μεταξύ των κυρίαρχων αρρενωπών πτυχών, όπως είναι ο περιορισμός στο συναίσθημα, η σκληρότητα και η αποφυγή ταύτισης με θηλυπρεπή χαρακτηριστικά, και των προβλημάτων χρήσης (O'Loughlin, Cox, Ogrodniczuk & Castro, 2020). Υπό αυτό το πρίσμα, η χρήση κατασκευάζεται στο λόγο τριών συμμετεχόντων είτε ως ένας τρόπος διαχείρισης των έντονων αρνητικών συναισθημάτων είτε ως μέσο ανακούφισης από τον ψυχικό πόνο παγώνοντας αυτά τα συναισθήματα. Σκιαγραφείται στο λόγο των ατόμων η εικόνα του παρελθοντικού εαυτού στη χρήση ως νωχελικού, φοβισμένου, χειριστικού, εκβιαστικού, αναβλητικού και αναίσθητου αποφεύγοντας την ανάληψη της προσωπικής του ευθύνης μέσα σε μια μονότονη καθημερινότητα σε ένα φαύλο κύκλο χωρίς επιλογές.

Από την άλλη πλευρά, σημειώνεται μια προσπάθεια ορισμένων συνεντευξιζόμενων να αποστασιοποιηθούν από την στιγματισμένη ταυτότητα του χρήστη ως εμπόρου ναρκωτικών ή κλέφτη απορρίπτοντάς τες. Θα μπορούσε να ερμηνευθεί αυτό το εγχείρημα ως ένας τρόπος αξιολόγησης του εαυτού στη χρήση με

θετικά χαρακτηριστικά ενώπιον του προσώπου της ερευνήτριας. Τέλος, στις ιστορίες δυο εκ των ανδρών οικοδομείται η σημασία της διατήρησης της εικόνας του εαυτού απέναντι στους άλλους είτε στο στενό οικογενειακό περιβάλλον είτε στον ευρύτερο περίγυρο ως «φυσιολογικού» παράλληλα με την απόκρυψη της αίσθησης αδυναμίας ή των δυσκολιών στους άλλους λόγω του φόβου ντροπής.

5.2. Σημεία καμπής στη χρήση ως κίνητρο της θεραπευτικής προσπάθειας

Στις ιστορίες των ατόμων κομβικό ρόλο φαίνεται να διαδραμάτισαν ορισμένα σημαντικά γεγονότα ή καταστάσεις που βίωσαν ως ενεργοί χρήστες ψυχοτρόπων ουσιών στην μετέπειτα πορεία ανάκαμψης τους αλλά και στον τρόπο κατασκευής της ταυτότητας τους σε αυτή τη φάση. Ως τέτοια σημεία καμπής ή εμπειρίες στις οποίες «έπιασαν πάτο» που συνέβαλαν στην εκκίνηση της πορείας ανάκαμψης των συμμετεχόντων λειτούργησαν οι αρνητικές συνέπειες της χρήσης τόσο σε προσωπικό όσο και σε διαπροσωπικό επίπεδο. Άλλοτε λαμβάνουν τη μορφή εξωτερικών και άλλοτε εσωτερικών κινήτρων όπως έχει διατυπωθεί ερευνητικά από τους Stokes και συνεργάτες (2018).

Από την μια πλευρά, σημειώνονται στο λόγο δυο εκ των συμμετεχόντων η επίδραση των αρνητικών επιπτώσεων στην σωματική τους υγεία εξαιτίας της εξάρτησης, όπως ο μερικός ακρωτηριασμός του ποδιού του Αναστάση.

Αναστάσης: «Ο λόγος που, το έναυσμα που ξεκίνησα αυτή την προσπάθεια για να κόψω είναι ότι έχασα το πόδι μου, μέρος του ποδιού μου, μερικός ακρωτηριασμός δηλαδή, ε και αυτό ήταν έτσι ένα, ντάξει είχα και άλλες, διάφορα πράγματα μου είχαν συμβεί και τσι αλλά αυτό ήτανε το κερασάκι στην τούρτα το οποίο με έκανε να κρατήσω αυτή τη φορά έτσι μια σοβαρή απόσταση από τη χρήση και από όλες τις ουσίες.»

Επιπρόσθετα, για τον Περικλή αντίστοιχα επιπτώσεις στην υγεία του λόγω της χρήσης λειτούργησαν ως το δικό του σημείο καμπής. Αυτή η εμπειρία προσδιορίζεται από τον ίδιο στην παρακάτω ιστορία ως «ο μεγαλύτερος πάτος» που έπιασε με την εκδήλωση επιληπτικών κρίσεων σε συνδυασμό με τον αυτοκτονικό ιδεασμό. Αναδύονται ως κυρίαρχα τα συναισθήματα της ντροπής και του φόβου στην χρήση με συνεπακόλουθο την προσπάθεια να αποφύγει τον εξευτελισμό και την εικόνα ενός αδύναμου άνδρα επιχειρώντας να κρυφτεί από το βλέμμα των άλλων.

Περικλής: «Εκείνο το σημείο (περίοδος του 2007) είναι που θέλω εγώ να μοιραστώ αυτή τη στιγμή γιατί εκείνο το σημείο δεν με αφήνει να πιω. Εκείνο το σημείο ήταν έτσι το.. ο μεγαλύτερος πάτος που έπιασα. Θυμάμαι ήτανε ξυπνούσα το πρωί έπινα (παύση) δυο μισά νεροπότηρα αλκοόλ για να σταματήσω να τρέμω, είχα πάντα τη λεκάνη πάντα κάτω από (παύση) από το κρεβάτι μου ώστε αν τα βγάλω να τα βγάλω στη λεκάνη. Τις περισσότερες φορές τα έβγαζα και να παρακαλούσα να έχει πάει στο αίμα το αλκοόλ για να φύγουνε οι τρεμούλες, τα στερητικά. Όταν γινόταν αυτό έλεγα ευτυχώς, σηκώνόμουν πάνω πήγαινα τουαλέτα, κοιμόμουν με τα ίδια ρούχα από την προηγούμενη μέρα. Τις περισσότερες φορές δεν πλενόμουν καν. Ερχότανε ένας φίλος μου τελευταία και με έπαιρνε μετά από τα ποτήρια αυτά που έπινα τα νεροπότηρα το αλκοόλ με έπαιρνε και πηγαίναμε να γίνουμε πρέζα. Αγοράζαμε πρέζα, πίναμε πρέζα για να φύγουν και τα άλλα στερητικά που είχα εγώ. Ε στο δρόμο όταν αργούσαμε να επιστρέψουμε μου βγαίνουν τα στερητικά από το αλκοόλ και έτρεμα και φοβόμουν να μην πέσω. Συνήθως με άφηνε δίπλα στο σπίτι μου. Αλλά θυμάμαι έτσι ένα περιστατικό αζέχαστο το οποίο ήτανε στα 100 μέτρα ίσως και 150 από το σπίτι μου, δεν έμπαινα εγώ από την μπροστά την πόρτα έμπαινα από την πίσω, από ένα σημείο που δεν φαίνομαι πολύ πολύ γιατί ντρεπόμουν να πάω μέσα από την πλατεία και πήγαινα από ένα σημείο που δεν είχε πολύ κόσμο. Βέβαια με βλέπανε οι γείτονες εκεί με ξέρανε και θυμάμαι όλα αυτά τα μέτρα τα 100 και μέτρα, τα 150 κάπου εκεί έτρεμα πάρα πολύ πήγαινα δίπλα στους φράχτες σε περίπτωση που θα πέσω να κρατηθώ από το φράχτη.

Φοβόμουνα, ντρεπόμουνα μη γίνω ρεζίλι. Ήταν φρίκη εκείνα τα χρόνια, ήταν φρίκη. Πήγαινα σπίτι και έπινα πάλι αλκοόλ για να φύγουν τα στερητικά. Μα δεν ήταν μόνο τα στερητικά. Εγώ από ένα σημείο και μετά έτρεμα και ενώ έπινα αλκοόλ, δεν ήταν, συνέχιζα να τρέμω ενώ είχα πιεί αλκοόλ. Δεν ήταν στερητικά ήταν ο φόβος. Υπήρχε πολύς φόβος, είχα πολύ φόβο. Και ήτανε φρίκη αυτό και έπαιρνα και χάπια εγώ. Εκείνο το διάστημα έπαιρνα και χάπια τα οποία τα είχα διακόψει μαχαίρι γιατί δεν είχα όχι ότι αν είχα θα συνέχιζα να παίρνω βενζοδιαζεπίνες και τέτοια. Και τα έπαιρνα τα χάπια και τα διέκοψα γιατί δεν είχα χάπια και έπαθα επιληψία. Και εκείνο εγώ το χρησιμοποίησα ως ευκαιρία δηλαδή να μην παίρνω τα αντιεπιληπτικά, να μην παίρνω τα αντιεπιληπτικά μου ώστε να πεθάνω να φύγω, να ησυχάσω ας πούμε, εύκολος τρόπος για να αυτοκτονήσω ήταν αυτός.»

Από την άλλη πλευρά, σε δυο συμμετέχοντες παρατηρούνται ως σημεία καμπής εξωτερικά κίνητρα δηλαδή γεγονότα ή καταστάσεις οποίες είχαν αρνητικές συνέπειες σε σχέση με τους άλλους γύρω τους, είτε αυτές αφορούσαν στον στενό οικογενειακό κύκλο είτε στο ευρύτερο κοινωνικό περίγυρο. Για τον Δημοσθένη καίριο ρόλο έπαιξε η συνειδητοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων στους γονείς του με συνεπακόλουθο την πρόκληση αισθημάτων απογοήτευσης στον πατέρα του.

Δημοσθένης: «Τέλος πάντων, το κυριότερο, ο κυριότερος λόγος που με κάνε εφόσον πάτησα στο πάτωμα (για να διακόψει και να απευθυνθεί σε θεραπευτικό πρόγραμμα) ήταν το τι έκανα στους γύρω μου, δηλαδή ο μπαμπάς μου ήταν ένας άνθρωπος ο οποίος μπορούσε να υπομένει τα πάντα ας πούμε ρε παιδί μου, τον λέγανε Ευγένιο (ψευδώνυμο με συνώνυμη σημασία προκειμένου να αποδοθεί ο αντίστοιχος χαρακτηρισμός) και ήτανε ευγενικός από την αρχή μέχρι το τέλος. Μπορούσε να ανεχθεί τα πάντα και έδινε ας πούμε το, μου έδινε το δικαίωμα να μου πει ρε παιδί μου σε εμπιστεύομαι ας πούμε. Μπορεί να μην κάνεις το πιο σωστό πράγμα του κόσμου αυτή τη στιγμή, δεν θα σε αφήσω να κατακυλλήσεις, δηλαδή όταν σε αφήνουν ελεύθερο μετά

οι επιλογές σου είναι μόνο ανόητες. Θα βρεθείς κάποια στιγμή δηλαδή να έχεις πρόβλημα σίγουρα. Εγώ αυτό εν μέρει το απέφυγα με το να έχω την εμπιστοσύνη του πατέρα μου ας πούμε και να αντιλαμβάνεται ότι δεν τα κάνω όλα αυτά από σκέρτσο ή ότι γαμώ την κοινωνία μου έχω πρόβλημα δεν είμαι καλά και τέτοια, καταλάβαινε ότι ήταν κάτι άλλο που συνέβαινε και έλεγε υπομονή θα το διορθώσουμε τέλος πάντων. Και αυτό με οδήγησε κυρίως ας πούμε δεν μπορούσα να βλέπω τον μπαμπά μου να, δεν μπορούσα να τον βλέπω να, αυτό, ούτε αυτόν ούτε (παύση) και τη μάνα μου φυσικά. Η μάνα μου ήταν λίγο πιο (παύση) πιο δεν μιλούσε αλλά την έβλεπα ότι υπέφερε αφόρητα τέλος πάντων και αυτό για μένα ήταν ε καταλύτης ας πούμε για να τελειώσουν όλα.»

Επιπλέον, και για τον Άλκη ως κύριο κίνητρο της θεραπευτικής του προσπάθειας διαμορφώνεται στο λόγο του τα πολλαπλά αυτοκινητιστικά ατυχήματα που βίωσε όντας ο ίδιος υπό την επήρεια ουσιών με αποτέλεσμα να διακινδυνεύσει να εμπλακεί σε θανατηφόρο δυστύχημα και να προκαλέσει ακόμη και θάνατο σε κάποιον άλλον.

Άλκης: «Εεε (παύση) τι να πω μετά, να πω για τα αυτοκίνητα, τα ατυχήματα; Είχα 13 ατυχήματα με αυτοκίνητα διότι έπινα χάπια, έπινα κοκαΐνη, έπινα έκσταση, έπινα και ένα μπουκάλι βότκα και πήγαινα να οδηγήσω, ε δε θα έχεις ατύχημα; Θα έχεις ατύχημα. Και δόξα τω θεώ πραγματικά το λέω που δε σκότωσα κάποιον άλλον, δηλαδή τα ατυχήματα ήταν.. κοιμόμουν στο τιμόνι και έφευγα από το δρόμο. Αυτό. Δε χτύπησα με άλλο αυτοκίνητο δόξα τω Θεώ, να ξεκληρίσεις καμιά οικογένεια γιατί εσύ θέλεις να κάνεις το γούστο σου. Ναι αλλά όλο αυτό τότε δε μπορείς να το σκεφτείς, Κατερίνα, δεν το βάζεις καν στο μυαλό ότι ει ο άλλος μπορεί να έρχεται και να έχει ολόκληρη την οικογένεια μέσα και επειδή εσύ για ένα γούστο σου, για ένα, για μια χαζαμάρα σου δε ξέρω πώς να το πω πας και πέφτεις πάνω του επειδή είσαι χαπακωμένος, μαστουρωμένος, φτιαγμένος, πιωμένος, και τον κάνεις ζημιά. Τι φταίει ο άνθρωπος αυτός; Βέβαια τα σκεφτόμαστε τώρα όλα αυτά που έχει καθαρίσει λίγο το μυαλό μας

και σου ρχονται και τα βάζεις λίγο κάτω και τα σκέφτεσαι αλλιώς από την άλλη πλευρά και λες γιατί; Ε δόξα τω θεώ ήρθα μετά.»

Στην ιστορία του Τάσου ως σημείο καμπής για την αρχή της πορείας της ανάκαμψης του και την ανακατασκευή των συνθηκών ζωής του διαμορφώνεται η σύλληψη του για χρήση ουσιών η οποία διακύβευσε τόσο την ελευθερία του όσο και την ταυτότητα του ως εργαζόμενου σε σωφρονιστικό κατάστημα.

Τάσος: «Και έγινε μια σύλληψη στα 40 μου χρόνια οπότε ήταν δύσκολη όχι για τη δουλειά αλλά να πάω και φυλακή. Και από εκεί δε ξέρω ίσως ήτανε το χτύπημα τόσο, επειδή δεν μου έχει τύχει ποτέ. Ε στα 40 πιάσανε (ελαφρύ γέλιο). Το πρόσεχα πολύ. Και από κει και πέρα δεν ήταν ότι.. ήταν σα καμπανάκι ας πούμε αλλά χτυπήσαν πολλά καμπανάκια στη ζωή μου απλά δε τα έδινα σημασία. Αυτό τώρα ή ίσως έκανε τόσο πολύ θόρυβο ή ίσως και το άκουσα. Και από τότε προσπαθώ να ζάνα (το τονίζει) φτιάξω μια ζωή.»

Τέλος, ως σημείο καμπής για τον Σάκη φαίνεται να αποτέλεσε το βίωμα μιας εσωτερικής κρίσης μη αναγνωρίζοντας τον εαυτό του βλέποντας τον σε ένα βίντεο ενώ βρισκόταν υπό την επήρεια ψυχοτρόπων ουσιών. Το βίωμα της «υπαρξιακής κρίσης» έχει παρατηρηθεί και βιβλιογραφικά στους Coleman (1978) και Brill (1972) (όπως αναφέρονται στον Waldorf, 1983).

Σάκης: «έχει αρκετά χρόνια που μπήκα στο πρόγραμμα και ήμουν σε μια κατάσταση που εντάζει έπινα τότε πάρα πολλά χάπια δηλαδή ας πούμε και στην δοσολογία εδώ του προγράμματος ήμουν τελείως ανεβασμένος. Ε και εγώ βρισκόμουν σε μια κατάσταση που θεωρούσα ότι είμαι καλά αλλά ουσιαστικά δεν ήμουν καλά καθόλου. Αυτό δηλαδή το αντιλήφθηκα και όταν είχα τραβήξει ένα βίντεο μια φορά δηλαδή πριν κόψω τα χάπια είχα τραβήξει ένα βίντεο στο τηλέφωνό μου όταν ήμασταν στην παραλία κάτω και μετά όταν μετά από ενάμιση χρόνο που κατάφερα ας πούμε και έκοψα τα χάπια άρχισα να.. είδα το βίντεο και ήτανε σαν να μιλούσε κάποιος άλλος άνθρωπος. Εκεί

πάνω ας πούμε να σου πω σκέφτηκα ότι όντως τα πράγματα δηλαδή πρέπει να αλλάζουν τελείως και σταμάτησα και τη χρήση αλλά και να κάνω παρέα και συναναστροφή ας πούμε με ανθρώπους που θεωρούσα τοξικούς όχι, γενικά όχι μόνο από πλευράς.. δηλαδή μπορεί να ήταν κάποιος άνθρωπος καθαρός αλλά ο οποίος για μένα ήτανε τοξικός γιατί μου δημιουργούσε, δε μου δημιουργούσε καλή αίσθηση σε μένα. Αρχισα να ξεχωρίζω κάποιους ανθρώπους, να κάνω μια προσπάθεια μόνος μου βασικά μόνος μου..με τη βοήθεια και των ανθρώπων εδώ πέρα.»

5.3. Ιστορίες ως προς την ανδρική ταυτότητα στην ανάκαμψη

Αναφερόμενος στην παρούσα περίοδο ανάκαμψης ο Αναστάσης σημειώνει το βίωμα μιας μεταβατικής φάσης αναπροσαρμογής σε μια νέα καθημερινότητα μακριά από την χρήση. Η εξάρτηση ορίζεται από το άτομο ως μια «full-time job» με αποτέλεσμα να καλείται στο παρόν να ανακατασκευάσει την καθημερινότητά του.

«Αναστάσης: Επανέρχομαι και σωματικά και οι σχέσεις μου και έτσι ψυχολογικά νιώθω μέρα με τη μέρα όλο και καλύτερα. Ε παρόλα αυτά εντάζει είναι ένα μεγάλο μέρος της ζωής μου, νιώθω ότι είμαι έξω από νερά μου, ότι (παύση) όταν είσαι στη χρήση είναι ένα σαν ένα full-time job, όλη την ημέρα είσαι σε κίνηση και σε εγρήγορση. Όταν κόβεις τη χρήση ξαφνικά η μέρα είναι τελείως άδεια, 24 ώρες το 24ωρο δεν ξέρεις τι να κάνεις. Προσπαθώ τώρα να γεμίσω τις ώρες μου, τις ημέρες μου, σε αυτήν τη φάση βρίσκομαι. Δυσκολεύομαι αλλά ευτυχώς τουλάχιστον επιθυμίες για χρήση δεν έχω. Δεν ξέρω ίσως είναι πολύ φρέσκο ακόμη αυτό με το πόδι (ακρωτηριασμός μέρους του ποδιού του). Πάντως ξέρω ότι θα πρέπει από δω και πέρα μια ζωή να προσέχω, δηλαδή δεν πρέπει να αναπαυτώ, να πω α τώρα έκλεισα δυο τρία πέντε χρόνια καθαρός και το ξεπέρασα. Ξέρω ότι σε αυτό το κομμάτι πάντα θα πρέπει να είμαι πάρα πολύ προσεκτικός.»

Η παραπάνω θέση του Αναστάση συνάδει με το μοντέλο της κοινωνικής ταυτότητας της ανάκαμψης (SIMOR) και πιο συγκεκριμένα με την θεώρηση της

έννοιας της ανάκαμψης με όρους διεργασίας η οποία εμπεριέχει διαρκείς αλλαγές στον κοινωνικό κόσμο του ατόμου σε συνδυασμό με τις αλλαγές στην αίσθηση του εαυτού (Best et al., 2016).

Παράλληλα, η ταυτότητα του εξαρτημένου συνοδεύεται από την αντίληψη του εαυτού ως άρρωστου. Μέσα από το λόγο του ατόμου αναδεικνύεται η κατασκευή μιας κοινής ταυτότητας εκείνης των ατόμων που αντιμετωπίζουν προβλήματα εξάρτησης με συνδετικό κρίκο το χαρακτηριστικό της επιρρέπειας στις ψυχοτρόπους ουσίες. Ως εκ τούτου διαμορφώνεται ένα συλλογικό «εμείς» μέσα από το ανήκειν σε μια ομάδα, εκείνη των μελών του θεραπευτικού προγράμματος. Η συμμετοχή στην ομάδα δύναται να λειτουργήσει ως πυρήνας μέσα από τον οποίο καθίσταται δυνατή η αίσθηση του ανήκειν, η δημιουργία νοήματος, η αμοιβαία στήριξη και η αποτελεσματικότητα της πορείας ανάκαμψης (Cruwys, Haslam, Dingle, Jetten, Hornsey, Chong, et al., 2014).

Τέλος, στην μελέτη των Best και συνεργατών (2016) επισημαίνεται ο ρόλος της εντονότερης ταύτισης των ατόμων με την ομάδα των ατόμων σε ανάκαμψη σε αντιδιαστολή με την ταύτιση με την ομάδα των ενεργών χρηστών, στην αύξηση των πιθανοτήτων διατήρησης της ανάκαμψης.

Θέτοντας σε αντιπαράβολή τον εαυτό στη χρήση με τον εαυτό στην ανάκαμψη αναδεικνύεται ένα αντιθετικό δίπολο που στον έναν πόλο τίθεται η αδράνεια και η θέση του ατόμου ως «παρατηρητή» της ζωής και στον άλλον ο εαυτός κατασκευάζεται ως «ενεργός» και «δραστήριος» δείχνοντας ενδιαφέρον και νοιάξιμο για τους σημαντικούς άλλους στη ζωή του και το περιβάλλον του. Στο παρόν το άτομο καλείται να διαχειριστεί τα συναισθήματά του χωρίς να στηρίζεται στη χρήση.

«Αναστάσης: Καταρχήν να μάθεις να αντιμετωπίζεις και να (παύση) να αντιμετωπίζεις τα πράγματα νηφάλιος, δηλαδή υπάρχουνε, στην ουσία εγώ τις ούτε τη λύπη, το θυμό δε μπορώ να διαχειριστώ, ούτε καν τη χαρά, δηλαδή όλα τα σύνδεα, τα σύνδεα και τα συνδέω ακόμα, όχι μεν πρακτικά, αλλά με το μυαλό μου, με τη χρήση. Ε δηλαδή μέχρι και στη διασκέδαση δε ξέρω να διασκεδάζω χωρίς να κάνω χρήση και εντάξει. Το παλεύω όμως καινούργια πράγματα ε γιατί στην ουσία ήταν σα να ήμουνα παρατηρητής της ζωής και ήμουνα στην απέξω και προσπαθώ να μπω μέσα.»

Από τα παραπάνω λεγόμενα του Αναστάση αποτυπώνεται η σύγκριση μεταξύ της ζωής του στο παρόν, επιχειρώντας να κατακτήσει «ένα βαθμό κανονικότητας», και της πρότερης ζωής του στη χρήση. Αποτυπώνονται μέσα από αυτές τις αντιθέσεις τα δυο επίπεδα της ζωής του, το τότε και το τώρα, ως δυο ξεχωριστοί πόλοι. Αυτές οι συγκρίσεις λειτουργούν αφυπνιστικά προκειμένου το άτομο να αντιληφθεί τη φθαρμένη ταυτότητα που διατηρούσε στη χρήση (Nettleton, Neale & Pickering, 2012).

Σύμφωνα με τους Dingle και συνεργάτες (2015) τα άτομα καλούνται μέσω της διαδικασίας ανάκαμψης να διαχειριστούν την φθαρμένη ταυτότητα που εγκαθιδρύθηκε λόγω της εξάρτησης. Αυτή η διαχείριση είναι δυνατό να περιλαμβάνει είτε την αναδόμηση μιας περισσότερο θετικής προηγούμενης ταυτότητας και/είτε την εδραίωση μιας νέας. Όσον αφορά στην ιστορία του Αναστάση σημειώνεται μια προσπάθεια να κατασκευάσει μια καινούργια ταυτότητα η οποία συνίσταται από εκ διαμέτρου αντίθετα χαρακτηριστικά (από αδρανής στο παρελθόν, ενεργός στο παρόν).

Το παρακάτω σημείο αποτελεί το κλείσιμο της εξιστόρησης των ιστοριών του Αναστάση, λίγο μετά την αναφορά του στις αρνητικές συνέπειες που επέφερε η

εξάρτηση στην οικογένειά του, με αποτέλεσμα να συγκινηθεί και να δακρύσει στο τέλος της συνέντευξης.

«Αναστάσης: τώρα ξέρεις γιατί εντάζει έχω και εγώ τα δικά μου ότι πχ που λένε ότι α οι άντρες δεν κλαίνε ή πρέπει λίγο να, ντάζει έχω και εγώ τα δικά μου τα κόμπλεξ, μη λέμε..

Ε: κάπως να σπάσει η εικόνα πιο..

Αναστάσης: ναι ναι, δεν είναι, το να.. το να αφήσεις τον εαυτό σου ελεύθερο και να εκφραστεί καμιά φορά θέλει μεγαλύτερη δύναμη από το να, να το (παύση) καταπιείς απλά και ναι, δεν..οκ»

Αναδεικνύεται μέσα από αυτά τα λεγόμενα του Αναστάση μια εσωτερική σύγκρουση μεταξύ των φωνών εκείνων που εκφέρουν το λόγο των κοινωνικών επιταγών και των φωνών που ανατρέπουν αυτό το άκαμπτο αφήγημα. Είναι δυνατό να παρατηρηθεί η προσπάθειά του Αναστάση να ανακατασκευάσει την προσωπική του αντίληψη σε σχέση με την ανοιχτή εκδήλωση των συναισθημάτων του ως άνδρα με όρους δύναμης.

Αποτυπώνεται στο παραπάνω σημείο η κυρίαρχη αφήγηση που είναι κοινωνικά διαθέσιμη σε σχέση με το ποιες θεωρούνται ως επιτρεπόμενες κοινωνικές εκφράσεις των συναισθημάτων των ανδρών βάσει των κοινωνικών προτύπων όπως είναι το να μην κλαίνε και να μην εξωτερικεύουν τα συναισθήματά τους. Έχει υποστηριχθεί ότι οι άνδρες σε θεραπευτικά προγράμματα σε αντιδιαστολή με τις γυναίκες εξωτερικεύουν σε μικρότερη κλίμακα τα συναισθήματά τους ενώ παράλληλα τα καταπιέζουν καθώς επικρατεί η αντίληψη ότι τα παραπάνω χαρακτηριστικά δεν είναι αντιπροσωπευτικά του ανδρικού φύλου (SAMHSA, 2013· Karapetyan, 2019).

Στο λόγο του Άλκη κατασκευάζεται στο παρόν η ταυτότητα του μέλους μιας μονάδας επανένταξης καθώς αφηγείται ότι θέτει ως επιδιωκόμενο στόχο τη διακοπή και του υποκαταστάτου ώστε να επιτύχει την πλήρη αποχή καθώς και η βουπρενορφίνη συνιστά για τον ίδιο μια ουσία που χρειάζεται να λαμβάνει καθημερινά με αποτέλεσμα να τον έχει κουράσει.

«Άλκης: Προσπαθώ να κάνω άλλο κύκλο. Έχω κάνει άλλο κύκλο αλλά πάλι υπάρχουν και τα παιδιά που είναι χρήστες και μιλάω τι κάνεις; Ακόμη (παύση) πίνεις; ακόμα; Ναι ε μια φορά στις 10, ε' μια φορά στις 10 και μια φορά στις 15 ε πίνεις για μένα δε ξέρω για σένα του λέω. Ε από παλιά αυτά που κάναμε. Ε από αυτά που κάναμε λέω παλιά και; Να πίνεις μια στις 10 τι; Είμαστε εντάξει του λέω. Για μένα δεν είναι εντάξει. Τώρα για σένα μπορεί να είναι εντάξει καλά. Δε μπορώ να πω ότι μπορούνε να με βάλουνε σε ένα τρυπάκι να πιω με τίποτα. Μέχρι που με έχουνε βγάλει και κοκαΐνη μπροστά μου και ηρωΐνη μπροστά μου και χάπια μπροστά μου και είμαι απαθέστατος..

E: δε σε άγγιζε..

Άλκης: και τα τελευταία χρόνια κιόλας κάτι Χριστούγεννα κάτι.. Χριστούγεννα γιόρταζε ένα φιλαράκι μου και λέει, τον παίρνω για χρόνια πολλά μου λέει που είσαι του λέω κατεβαίνω στην πόλη από το χωριό που μένω δηλαδή. Ε είμαι στο τάδε καφενείο έλα μου λέει. Πηγαίνω και εγώ και έρχεται, μπαίνει συνοδηγός και μου λέει που έχεις ένα νταμπλά μου λέει κάτι για να.. και εγώ κατάλαβα αυτός το ήθελε για να σπάσει τη σκόνη εκεί πάνω αυτός. Του λέω τι είναι Χρήστο (ψευδώνυμο) μου λέει έχω κοκαΐνη. Του λέω Χρήστο εγώ δεν πίνω, δεν κάνω χρήση σταμάτησα. Ε ρε μαλάκα τώρα εγώ γιορτάζω σήμερα να σε κεράσω, σιγά τι να λέει. Δε θέλω δεν είναι για το κέρασμα ρε φίλε δεν πίνω. Παίρνει αυτός κάνει διαδικασία κάνει δυο μυτιές, πίνει τη μια και δίνει την άλλη σε μένα. Του λέω Χρήστο σε είπα δεν πίνω άμα θες πιες την. Όχι ρε φιλαράκι εγώ την έκανα για σένα. Παίρνω και εγώ τον νταμπλά και φουσάω και κάνω και έτσι (δείχνοντας και τα χέρια) έλα. Αυτός τρελάθηκε, καλά τι είναι αυτά που κάνεις, την

πέταζες και έχει λεφτά. Γιατί ρε χαζέ πες ότι την έπινα ένα και το ίδιο δε θα τανε πάει. Πες ότι την ήπια λέω χρόνια πολλά, να χαίρεσαι τη γιορτή σου. Και πάω στο αμάξι και του λέω κατέβα. (παύση) εντάζει.

E: εμ γενικά στη φάση που είσαι τώρα στην επανένταξη πως το κοινωνικό σου πλαίσιο ανταποκρίθηκε στην προσπάθειά σου;

Άλκης: εε τελευταία είμαι αποκομμένος διότι και με το ατύχημα (είχε υποστεί πριν μερικά χρόνια ένα ατύχημα που είχε ως αποτέλεσμα να χρησιμοποιεί πατερίτσες και να δυσκολεύεται στην κίνηση) αυτά αλλά θέλεις να πεις με τον κόσμο που έχω να κάνω..

E: ή την οικογένειά σου ή τους ανθρώπους που σε στηρίζουνε..γενικότερα

Άλκης: ναι ναι καταλαβαίνω

E: γενικότερα το δίκτυο που έχεις..υποστηρικτικό.

Άλκης: ναι ναι. Το βλέπουν καλά μπορώ να πω, ότι είναι ένα θετικό πράγμα γιατί και αυτό πάει 10 χρόνια κοντά. Κάπου πρέπει να σταματήσει και αυτό για μένα γιατί και αυτό είναι μια ουσία, έτσι δεν είναι;, που αναγκαστικά πρέπει να την παίρνεις κάθε μέρα. Ε και μένα με κούρασε όλο αυτό και θέλω σιγά σιγά να το τελειώνω εε και ..

E: να μην έχεις καμία έτσι..

Άλκης: να μην έχω καμία ουσία, να μην τέτοιο. Οι δικοί μου χαίρονται για όλο αυτό σου λέει κάπου έβγαλε τέλος πάντων, μπορεί να μας τυράνησε τόσα χρόνια αλλά έβγαλε κάπου που πήγε στο OKANA και τώρα είναι στην προ-επανάταξη για να το τελειώσει. Με φίλους που μίλησα, μου λένε και α πως θα το κόψεις και πως θα το κάνεις και λέω αυτό σκέφτομαι παιδιά και όντως είναι αλήθεια, πως; Αλλά πιστεύω ότι σιγά-σιγά θα βρεθεί η δύναμη να κοπεί και αυτό.

E: θα δουλευτεί φαντάζομαι και τώρα στην ομάδα..

Άλκης: βέβαια

Ε: ή στη φάση που είσαι και σιγά-σιγά στην επανένταξη..

Άλκης: ε δηλαδή και η ομάδα βοηθάει πάρα πολύ για μένα προσωπικά. Ωραία;»

Θα μπορούσε να διατυπωθεί ότι ο Άλκης στο σημείο αυτό με έμμεσο τρόπο κατασκευάζει την μελλοντική του ταυτότητα αποκομμένη από την ιδιότητά του ως μέλους του προγράμματος θέτοντας τον επόμενο στόχο του, ο οποίος συνιστά την πλήρη αποχή από όλες τις ψυχοτρόπους ουσίες, συμπεριλαμβανομένου και του υποκαταστάτου. Επιπλέον, φαίνεται να ταυτίζεται στο παρόν με την ομάδα των πρώην χρηστών και με τα μέλη της μονάδας επανένταξης καθώς μοιράζεται την αίσθηση του «εμείς» στην ομάδα μέσω της αμοιβαίας βοήθειας και στήριξης. Παράλληλα, φαίνεται στο λόγο του ότι έχει απομακρυνθεί ο ίδιος από την ομάδα των ενεργών χρηστών που θα κάνουν έστω και περιστασιακή χρήση φέρνοντας ως παράδειγμα προς στήριξη μια συνθήκη κατά την οποία όχι μόνο αρνήθηκε να κάνει χρήση ενώ του προσφέρθηκε από παλιό του γνώριμο αλλά ταυτόχρονα επέδειξε μια ακλόνητη και απαθή στάση προς την ουσία.

Ερευνητικά δεδομένα στο πεδίο της ανάκαμψης από την εξάρτηση ψυχοτρόπων ουσιών υποστηρίζουν την ενισχυτική δράση του ανήκειν σε μια ή περισσότερες κοινωνικές ομάδες στην διαδικασία της ανάκαμψης. Ιδιαίτερα αποτελεσματική έχει αποδειχθεί η σύναψη σχέσεων με κοινωνικές ομάδες στις οποίες δεν είναι ανεκτή η συνέχιση χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών (Best et al., 2016). Η απομάκρυνση του Άλκη από άτομα που συνεχίζουν να κάνουν χρήση αποτελεί μια θετική παράμετρο που μπορεί να δρα ενισχυτικά στην πορεία ανάκαμψής του.

Ο εαυτός στην ανάκαμψη κατασκευάζεται ως εξαρτημένος σε ανάκαμψη που πάντα χρειάζεται να είναι προσεκτικός και να είναι συνεχώς αντιμέτωπος με τον κίνδυνο μιας ενδεχόμενης υποτροπής σε περίπτωση εφησυχασμού.

Στην ιστορία του Περικλή που αφορά στο πως βιώνει την παρούσα κατάσταση κατά την ανάκαμψη του στην επανένταξη αναδύεται ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνεται την ταυτότητά του στο παρόν. Ειδικότερα, ο εαυτός διαμορφώνεται ως χρήστης και αλκοολικός στην ανάκαμψη που μπορεί να ερμηνευθεί ότι αντιλαμβάνεται την εξάρτηση με όρους χρονιότητας απαιτώντας από πλευρά του να είναι συνεχώς σε επιφυλακή και εγρήγορση μπροστά σε μια ενδεχόμενη υποτροπή.

«Περικλής: Την πρώτη φορά που πήγα ας πούμε στην ανάκαμψη μου λέει μια σύμβουλος ας πούμε που ήταν πρώην χρήστρια που ήταν καθαρή χρόνια που είχε σπουδάσει ως ψυχολόγος (τονίζοντάς το) σε ιδιωτική σχολή βέβαια καμιά σχέση με πανεπιστήμιο κρατικό. Παρόλα αυτά γνώριζε πράγματα μου λέει το νιώθεις το κενό, το κενό που έχουμε οι χρήστες και πίνουμε για να γεμίσει το κενό που λέμε αλλιώς το λένε να πιούμε να ρθούνε ενδορφίνες επειδή δεν παράγει ο οργανισμός αλλιώς τη φυσική μορφή που λέει ο Παπαδόπουλος (ψευδώνυμο) ψυχίατρος. Το νιώθεις το κενό μου λέει, λέω ποιο κενό εγώ λέω νιώθω ένα πόνο ψυχικό λέω δεν νιώθω κάτι άλλο. Ένιωθα ένα πόνο ένα πολύ έντονο πόνο. Και αυτόν τον πόνο δεν τον βιώνω τώρα σε καμία περίπτωση ας πούμε (συγκινημένα). Είναι απλά τα πράγματα για τώρα. Τα δυσάρεστα συναισθήματα είναι που θα το δουλέψω, το δουλεύω και αυτό, ένα θέλω μου που δεν θα γίνει όπως το έχω σκεφτεί γιατί κάναμε μια συμφωνία με έναν άνθρωπο, γιατί ο νόμος λέει ότι χρειάζεται να γίνει. Και όταν με καθυστερούν οι άλλοι ή κάπως με ενοχλεί και θυμώνω. Εκεί δεν μπορώ να γελάω ας πούμε. Έτσι τέτοια απλά πραγματάκια. Με τέτοια ας πούμε.

E: Έτσι πως θα περιέγραφες τον εαυτό σου, πως είσαι τώρα σε σύγκριση, σε αντίθεση με το πως ήσουνα εντός χρήσης;

Περικλής: E παράδεισος τώρα αυτό λέω σε σύγκριση με αυτό τον πόνο τον ψυχικό που ένιωθα και το ότι έπινα μέχρι να λιποθυμήσω αυτό είναι παράδεισος τώρα που ζω. Ας

πούμε πως να το πω έχω επιλογή στο σήμερα μου. Εγώ στο σήμερα μου μπορώ να επιλέξω με ποιον άνθρωπο θέλω να είμαι δίπλα, μπορώ να επιλέξω πότε θα βάλω όρια στον εαυτό μου, να μην κάνω κάτι, να μην επιλέξω κάτι που δεν με ωφελεί. Μπορώ να βάλω όρια τον άλλον άνθρωπο πολύ πολύ άνετα πλέον, μπορώ να μην μπω σε μια συνεξάρτηση με πολύ μεγάλη άνεση και μόλις μπω να το κόψω μαχαίρι. Μπορώ να βγω μόλις δω ότι δε με βοηθάει μια σχέση με έναν άνθρωπο μπορώ να φύγω από αυτήν χωρίς να με τραβάει η συνεξάρτηση να πάω. Το διαχειρίζομαι δηλαδή αυτό εδώ. Έχω επιλογές στο σήμερα μου. Μπορώ να ξυπνάω και να μην έχω ανάγκη να πιω. Μπορώ να έρχομαι εδώ (χαμογελώντας) και να είμαι χαρούμενος. Μπορώ να πηγαίνω στο σχολειό μου που γράφτηκα δεύτερης ευκαιρίας. Όλα αυτά είναι όμορφα ας πούμε που κάνω. Μπορώ να ασχολούμαι με την ανάκαμψη μου και ασχολούμαι με την ανάκαμψη μου. Μπορώ να διαβάζω ένα βιβλίο που μου αρέσει και να μην είναι το μυαλό μου σε πράγματα που δεν με ωφελούν στη χρήση για παράδειγμα δε με ωφελεί ή σε κάποιον που με πλήγωσε ή κάποιον θυμό που έχω με κάποιον άνθρωπο. Μπορώ και το διαχειρίζομαι πλέον, μπορώ να βλέπω το δικό μου κομμάτι, τι χρειάζεται να κάνω για να μην πληγώνομαι, τι χρειάζεται να αποδεχτώ ας πούμε. Τώρα είμαι στη διαδικασία.. κάτι που με δυσκόλεψε είναι ότι αυτό που κατάλαβα εγώ σε ότι αφορά στην κοινωνία που ζω το μόνο που μπορώ να κάνω εγώ είναι να βάζω όρια στους ανθρώπους και στον εαυτό μου ας πούμε κάτι που δεν με ωφελεί να μην το επιλέγω να το κάνω, να μην πηγαίνω ας πούμε.. Να γίνομαι ευέλικτος ορισμένες φορές, να γίνομαι ευέλικτος ας πούμε γιατί δεν μπορώ να αλλάξω εγώ όλη την κοινωνία. Και η κοινωνία η ελληνική είναι όλοι τρελοί, αυτό είναι πεντακάθαρο ας πούμε, έχουν πρόβλημα. Οι άνθρωποι είναι προβληματικοί, είναι άρρωστοι, είναι βαθιά άρρωστοι όχι όλοι αλλά το μεγαλύτερο ας πούμε κομμάτι του πληθυσμού, δεν τους μέτρησα δεν μπορώ να τους μετρήσω, είναι τρελοί. Δεν..είναι, έχουν πρόβλημα οι άνθρωποι δεν είναι καλά, δεν είναι καθόλου καλά ας πούμε δεν. Το μόνο που μπορώ να κάνω είναι να βάζω όρια. Και όσο μπορώ να αποφεύγω τους τρελούς και αυτό ας πούμε. Δεν είμαι σε ένα επίπεδο να μην με αγγίζει. Να δώσω ένα παράδειγμα πριν λίγο ερχόμουνα μπήκα σε

ένα δρόμο διπλή λωρίδα πολλή κίνηση εγώ από τα δεξιά η άλλη ερχότανε από την αντίθετη μεριά και ένα μηχανάκι, ένας περίεργος, μπήκε στην αντίθετη λωρίδα εκεί που ήμουν εγώ (τονίζοντάς το), δεν χωρούσε να περάσει, έκανα τέρμα δεξιά δεν μπορούσε να περάσει και με αποκάλεσε και μαλάκα την ώρα που περνούσε. Τι να πω τώρα (γελώντας) εδώ αυτός είναι τρελός για δέσιμο και μπαίνεις σε αντίθετη, σε μονόδρομο στην ουσία μπαίνεις, κάνει ο άλλος τέρμα δεξιά να σε εξυπηρετήσει και τον λες και μαλάκα γιατί δεν χωράς. (παύση) Ναι είναι...»

Υπό αυτό το πρίσμα, ο Περικλής φαίνεται να συνδέεται με την ομάδα των αλκοολικών αναδεικνύοντας την επίδραση της συμμετοχής του σε ομάδα αυτοβοήθειας των ΑΑ ως προς το πως αντιλαμβάνεται τον εαυτό του σε σχέση και με τους άλλους. Επίσης, με την ομάδα των μελών των ΑΑ φαίνεται να μοιράζεται ένα κοινό τρόπο θέασης της χρήσης αλλά και του τι συνιστά ανάκαμψη.

Αναφερόμενος στο παρόν αναδεικνύεται ο τρόπος με τον οποίο κατανοεί τον εαυτό του κατά την φάση της ανάκαμψη ως μέλος της κοινωνικής επανένταξης. Μέσα από την εξιστόρηση της εν λόγω ιστορίας του Περικλή ο τρόπος με τον οποίο βλέπει τον εαυτό του στο παρόν αλλά και πως ιδανικά θα ήθελε να είναι στο μέλλον κατασκευάζεται ως δραστήριο και ενεργό, να μην συμβιβάζεται και να διαχειρίζεται με νηφάλιο τρόπο τα συναισθήματά του. Διαφαίνεται η διαφορετική ματιά που διατηρεί στο παρόν απέναντι στον εαυτό του σε αντιδιαστολή με το παρελθόν ή πως ένιωθε ότι τον έβλεπαν οι άλλοι. Αντίστοιχα, όπως παρατηρήθηκε και στην ιστορία του Αναστάση, ο Περικλής επιχειρεί στην παρούσα φάση να ανακατασκευάσει μια νέα ταυτότητα η οποία θα περιλαμβάνει τα χαρακτηριστικά εκείνα τα οποία θέλει να αλλάξει και να βελτιώσει (Dingle et al., 2015).

Σε σχέση με την ταυτότητα του Τάσου ως άνδρα στο παρόν αναδύεται ως κεντρική η ταυτότητα του ως μέλους προγράμματος υποκατάστασης.

«Τάσος: και ευτυχώς ήρθα εδώ και από τότε είμαι εδώ (γελώντας) Βέβαια το έχω τραβήξει πολύ και εδώ, έχω φτάσει 7 χρόνια ε, έχω κλείσει 7 χρόνια. Δε γίνεται..

E: Αλλά τώρα είσαι και στην προσπάθεια της επανένταξης..

Τάσος: παρά πήγε, ποια επανένταξη. 7 χρόνια ρε φίλε (γελώντας) τι προσπαθείς να κάνεις; Τέλος πάντων, εντάξει. Μου λένε να μη τα λέω, τι να μη τα λέω, 7 χρόνια. Άντε ένα, άντε δυο, άντε 3 εγώ σου λέω, 7 χρόνια ρε φίλε; Και δηλαδή τι θα φτάσω στα 19 χρόνια που είχα με ηρωίνη θα φτάσω με το suboxon; Τέλος πάντων, δεν ξέρω καμιά φορά εγώ το λέω, ρε φίλε εγώ θα πεθάνω και θα παίρνω ουσίες, δε γίνεται (χτυπώντας τα χέρια), δε ξέρω, έχω σηκώσει τα χέρια ψηλά.

E: Αλλά εντάξει τώρα έχεις φαντάζομαι, έχεις και μειώσει και τη δοσολογία, είχε σε ένα δρόμο να το διακόψεις τελείως..

Τάσος: Βέβαια (τονίζοντάς το). Το έχω. Καμιά σχέση, καμιά σχέση ναι. Το θέμα μου είναι αυτό. Το θέμα μου είναι, να στο πω αλλιώς Κατερίνα μου, το θέμα μου είναι να σηκώνομαι και να μη χρειάζεται να πάρω, όχι να μη χρειάζεται, να μην έχω στο μυαλό μου ότι θα πάρω κάτι. Αυτό. Δηλαδή αυτό που μου λένε κάποτε ότι η πιο ωραία μαστούρα είναι να είσαι νορμάλ και έλεγα τι βλακείες λένε. Τώρα εκεί έχω φτάσει. Δηλαδή μια μέρα μιλούσα, που είχα γυρίσει στη φυλακή, ήταν ο X, πέθανε και αυτός. Αυτός ήταν από τα μέλη εκείνου του προγράμματος, δηλαδή σκέψου όταν είχα μπει εγώ το 99' στις φυλακές ήταν ήδη αυτός εκεί και δούλευε σε ένα δωματάκι με κόσμο. Τώρα έχουν μια ολόκληρη πτέρυγα, από τον αγώνα αυτού του X, του παιδιού. Και είχα πάει και εγώ με το που είχα γυρίσει, ξέρεις με φώναζε ο αρχιφύλακας, ο διοικητής μες το γραφείο μαζί με αυτόν να με σκανάρει από πάνω μέχρι κάτω αυτός. Μα μου λέει ο Τάκης εγώ επειδή σε ξέρω πολλά χρόνια καλά είσαι τώρα ρε φίλε. Επειδή μπορείς, σ' αρέσει να είσαι ντοπέ. Και λέω εγώ τι ντοπέ και εγώ έπαιρνα τότε 7-8 lexotanil, έπαιρνα 12 mg 13, εε τώρα το καταλαβαίνω τι εννοεί με το ντοπέ. Τα 4 αυτά για μένα είναι ντοπέ πάλι, είναι κάτι. Και όταν είσαι με ανθρώπους πάλι, πώς να στο πω δηλαδή

είμαι με κάποιον που κάνω καθημερινά έρευνες σε ανθρώπους μήπως έχουν πιεί ή μήπως έχουν suboxone και εγώ παίρνω suboxone. Δηλαδή είναι σα να στο πω, να δουλεύεις σε ένα ψυχιατρείο και να παίρνεις με τις καρτέλες τα vulvegal και να λες στον άλλον δεν πρέπει να παίρνεις vulvegal. Δηλαδή..

E: το θεωρείς σαν κάτι..

Τάσος: ε δηλαδή πως, αλληλοσυγκρουόμενες καταστάσεις να το πω, ξέρω γω.

E: Αυτό σε έχει δυσκολέψει..

Τάσος: πάρα πολύ, μη το συζητάς, πάρα πολύ. Και σου λέω σκέψου τώρα όταν γύρισα, επειδή υπήρχαν άνθρωποι που με ξέρανε από παλιά, ήταν κοντά ο χρόνος που είχα σταματήσει, πέρασα πολλά πράγματα. Έμπαινα σε κελιά τώρα και να μου λεν οι κρατούμενοι τώρα υπάλληλε καμιά ψιλή δεν πίνεις τώρα, ντάξει ε; Ή τα μάτια σου γυαλίζουνε ε τι πίνουμε τίποτα άλλο τώρα..

E: και πιέσεις όπως περιγράφεις

Τάσος: Να γίνεται έρευνα ξέρω. Να παίρνω γάντια και να μου λέει ο άλλος, εσύ γιατί βάζεις γάντια, να μην μπεις εσύ μέσα στο κελί, κάτσε εε και μετά λέει ο άλλος όχι εκεί, κάτσε εδώ δε χρειάζεσαι εσύ μέσα. Ναι πέρασα τέτοια πολλά, πολλά.»

Μέσα από τα λεγόμενά του διαμορφώνεται ότι αυτή η ταυτότητα τον δυσκολεύει στο παρόν καθώς επιθυμεί να απέχει πλήρως από κάθε ψυχοτρόπο ουσία συμπεριλαμβανομένου και του υποκαταστάτου. Παράλληλα, η ιδιότητα του ως πρώην χρήστη ψυχοτρόπων ουσιών φαίνεται να δημιουργεί εμπόδια ακόμη και στο παρόν τόσο από την πλευρά των συναδέλφων όσο και από την πλευρά των κρατουμένων με τους οποίους έρχεται σε καθημερινή επαφή.

Ως εκ τούτου το γεγονός ότι συνεχίζει να συμμετέχει σε θεραπευτικό πρόγραμμα λαμβάνοντας έστω και μειωμένη δόση του υποκαταστάτου

αναζωπυρώνει αυτή την ιδιότητα υπογραμμίζοντας την συγκρουσιακή του ιδιότητα ως πρώην χρήστη συγχρόνως με την ιδιότητά του ως εργαζόμενου σε σωφρονιστικό κατάστημα.

Σύμφωνα με την ποιοτική μελέτη των Mackintosh & Knight (2012) σχετικά με τη διαπραγμάτευση του εαυτού κατά την ανάκαμψη από την εξάρτηση και τη συμβολή της υποστηριζόμενης παροχής στέγης στη φάση της ανάκαμψης καταγράφηκαν πολυάριθμες προκλήσεις όσον αφορά στην αναζήτηση και εύρεση των δυναμικών και δυνατοτήτων των ατόμων πέραν της ταυτότητας του χρήστη. Παράλληλα με τις αρνητικές αυτο-εικόνες με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι οι άνδρες κατά την θεραπεία ανακλύπει ως επιπρόσθετη δυσκολία οι άκαμπτες και αρνητικές εικόνες που τους αποδίδονται από τον περίγυρο τους, οι οποίες λειτουργούν για τους ίδιους ως καθρέφτη του εαυτού τους (Vaughan & Hogg, 2002 όπως αναφέρεται στους Mackintosh & Knight, 2012).

Ο Τάσος φαίνεται ταυτόχρονα να συνδέεται αλλά και να απομακρύνεται από τις ομάδες ανθρώπων που ταυτίζεται μέσα από τις αναδυόμενες ιστορίες. Από τη μια πλευρά, εντάσσεται στην ομάδα των χρηστών εκφράζοντας ταυτόχρονα τη δυσαρέσκειά του λαμβάνοντας μέρος σε πράγματα προκειμένου να μην νιώσει αποκλεισμό και απόρριψη. Από την άλλη πλευρά, βρίσκεται σε άμεση σύνδεση με τους εργαζομένους συναδέλφους στο σωφρονιστικό κατάστημα που εργάζεται. Αυτή η αντικρουόμενη κατάσταση στην οποία φαίνεται να βρίσκεται ταυτόχρονα τον απομακρύνει αλλά και τον συνδέει με τις παραπάνω ομάδες με άμεσες αρνητικές συνέπειες τις δυσκολίες που βιώνει στην καθημερινότητά του.

Επιπρόσθετα, ο Τάσος φαίνεται μέσα από την παρακάτω ιστορία του να βρίσκεται σε διάλογο με διάφορες φωνές τόσο εσωτερικές όσο και εξωτερικές σε

σχέση με την παραμονή του στο πρόγραμμα υποκατάστασης αλλά και για τη φάση της κοινωνικής επανένταξης στην οποία βρίσκεται. Φαίνεται να κάνει έναν άτυπο διάλογο που ενδεχομένως έχει ήδη πραγματοποιηθεί είτε με το θεραπευτικό προσωπικό της μονάδας είτε με τους σημαντικούς άλλους στη ζωή του φέρνοντας στην επιφάνεια έναν αξιολογικό χαρακτήρα σε σχέση με το ποια είναι η κυρίαρχη αφήγηση σχετικά με τον προβλεπόμενο χρόνο παραμονής σε ένα πρόγραμμα υποκατάστασης. Τέλος, μέσα από την ιστορία του διαμορφώνονται οι διαφορετικές εννοιολογήσεις από διαφορετικές φωνές τόσο την δική του στο παρόν, στο παρελθόν αλλά και τη φωνή ενός προσώπου σε ισχυρή θέση σε σχέση με τι σημαίνει να είναι κάποιος στη χρήση, ως «ντοπέ».

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η κατασκευή του εαυτού του Τάσου στο σήμερα συγκριτικά με το παρελθόν μέσω της αναπαράστασης της εικόνας ενός «δούλου» σε αντιπαραβολή με έναν «πρίγκιπα» στην επόμενη ιστορία, επισημαίνοντας μέσω αυτής ποιες αλλαγές έχει πραγματοποιήσει αυτό το διάστημα.

«E: Μάλιστα ε είπες κάποια πράγματα για το πώς θα περιέγραφες τον εαυτό σου όταν ήσουν στη χρήση και τώρα πως θα περιέγραφες τον εαυτό σου, τώρα, σε αντίθεση με τον εαυτό σου τότε; Έτσι πως ..

Τάσος: Βασιλιά (γελώντας)

E: αχά

Τάσος: Ναι σε ένα βάθρο, ναι όπως το πες, σαν να βάζεις έναν σκλάβο και δίπλα έναν πρίγκιπα ξέρω γω να στο πω έτσι. Να σαι με τα μαύρα, τα μπαλωμένα τα ρούχα, μαύρος, κακομοίρης, πεινασμένος και να σαι πρίγκιπας, να σαι όχι με τις κορόνες απλά να σαι ευθυτενής και να σαι καλά. E είναι μεγάλη υπόθεση. Άμα βάλεις την εικόνα δίπλα είναι ακριβώς αυτό το πράγμα, ακριβώς.

E: χμ μεγάλη η διαφορά

Τάσος: ναι όπως το ακούς, ακριβά ε ακριβώς. Ένα δούλο, ένα δούλο να τον βάζεις, να τον κάνεις άρχοντα. Όχι να τον αλλάξεις τα ρούχα του, να τον κάνεις άρχοντα. Και βάλε την εικόνα δίπλα είναι ακριβώς το ίδιο πράγμα, ακριβώς

E: πολύ χαρακτηριστική εικόνα

Τάσος: ναι ακριβώς

E: πολύ παραστατική

Τάσος: δε ξέρω ναι έτσι πιο έντονα να στο δώσω, ναι ακριβώς έτσι. Είσαι δούλος, δούλος και μετά γίνεσαι άρχοντας. Δηλαδή ας πούμε αυτό που λέγανε κάποτε που χα ακούσει που λεγε το αφεντικό σου ξέρω γω τι είναι, είναι δούλος σου ή υπηρέτης, υπηρέτης σου ή αφεντικό σου; Εμένα το αφεντικό μου ήτανε μια, εγώ ήμουν μια ζωή (παύση) το αφεντικό μου. Εγώ ήμουν μια ζωή υπηρέτης, ήταν αφεντικό το μυαλό μου. Τώρα είναι ε δεν μπορώ να πω υπηρέτης αλλά ναι μπορώ να πω ότι πλέον κατευθύνω τον εαυτό μου κατά πως θέλω εγώ και κατά πως, συγγνώμη, θα μου τη δώσει εκείνη την ώρα. Δεν έχω πλέον αχ δε μπορώ ή ας πούμε πολλές φορές πήγαινα και πήγαιναν τα πόδια μου μόνα τους και κλάμα στο δρόμο, να κλαίω στο δρόμο. Να χω τα λεφτά και να κλαίω γιατί πήγαινα να πάρω κι όμως πήγαινα. Τώρα πλέον όχι δε θα πάω, δηλαδή όχι δεν, για κάτι που θέλω να κάνω και θα σκεφτώ τι μπορεί να γίνει αυτό μπορεί να γίνει το άλλο, τέλος. Ωραία και; Έχω περάσει και στο άλλο στάδιο και ξέρω γω τέλος και τώρα τι κάνω;, τέλος, τι μπορώ να κάνω αυτό, αυτό. Φτιάχνω πράγματα, ναι. Τι μπορώ να κάνω, αυτό. Δεν φτιάχνει; Τέλος. Φτιάχνει; Μπορώ να κάνω αυτό και αυτό. Τέλος, σταματάω να αγχώνομαι, το βάζω πίσω και προχωράω.

E: το βλέπεις κάπως διαφορετικά

Τάσος: ναι, ναι, ναι, αυτό, αυτό. Η αντιμετώπιση όχι το βλέπω. (παύση) Ναι και το βλέπω διαφορετικά αλλά και η αντιμετώπιση βασικά

Ε: το βιώνεις και διαφορετικά

Τάσος: η αντιμετώπιση, ναι η αντιμετώπιση. Γιατί πολλά πράγματα είναι αυτό που λέω πολλές φορές, τότε λέγαμε ότι θα χαρώ και εγώ λιγάκι ε δε γίνεται. Και είναι αυτό που μου είπε ξέρω γω και η Γωγώ μήπως δε θέλεις μου λέει να χαρείς; Ναι γιατί τη φοβάμαι και αυτό που μου λεγε και η Έφη μήπως φοβάσαι τη χαρά; Και μου λέει όχι μήπως, τη φοβάσαι τη χαρά μου λέει. Έχεις μάθει να ζεις, έχω μάθει να ζω πιστεύω χώρια με όλες τις εκφάνσεις και με όλα τα χρώματα ξέρεις. Τη χαρά δεν την έχω μάθει να τη ζω και όταν χαίρομαι δε ξέρω το το φοβάμαι πολύ γιατί φοβάμαι να σηκωθώ και να πέφτω.»

Διαμορφώνεται η ταυτότητα στο τώρα ως ενεργού και δραστήριου πολίτη που είναι σε θέση να κατευθύνει ο ίδιος την πορεία της ζωής του αντιμετωπίζοντας τα πράγματα με διαφορετικό τρόπο. Στο λόγο του Τάσου αποτυπώνεται η μετάβαση της αντίληψης του εαυτού στην εξάρτηση και στην ανάκαμψη από μια αρνητική σε μια περισσότερο θετική εικόνα αντίστοιχα. Προκειμένου να ανοικοδομήσει ένα άτομο στη φάση της ανάκαμψης μια ταυτότητα με θετικά χαρακτηριστικά απαιτείται να διανύσει μια πορεία εσωτερικού αναστοχασμού. Έχει υποστηριχτεί ότι μέσα από την ανάληψη της προσωπικής ευθύνης απέναντι στη χρήση και στη ζωή ενός ατόμου στην εξάρτηση δημιουργείται η βάση προκειμένου να ανασχηματιστεί η ταυτότητα του ως «μη-χρήστη» (Mackintosh & Knight, 2012).

Στην παρακάτω ιστορία του Σάκη σχετικά με την παρούσα φάση ως μέλους στη μονάδα της κοινωνικής επανένταξης διαμορφώνεται η εικόνα ενός ανθρώπου που έχει αφήσει πίσω τη ζωή στη χρήση και ανακατασκευάζει τις βάσεις προκειμένου να πραγματοποιήσει αλλαγές τόσο στον εαυτό του όσο και στο περιβάλλον του.

«Σάκης: Τώρα κατά τα άλλα τι να σου πω τα πράγματα είναι εντάξει αλλά ποτέ δεν πρέπει να επαναπαύεσαι γιατί..όταν δηλαδή φτάσεις και να πεις ότι εγώ είμαι καλά

τώρα και δεν εκεί πάνω ένα μικρό γλίστρημα τριών τεσσάρων ημερών δηλαδή μπορεί να σε πάει δέκα χρόνια πίσω. Αυτό είναι ότι εγώ ας πούμε για πάντα για μένα θα είμαι χρήστης απλά θα απέχω ας πούμε από εδώ και στο εξής για όσα μπορώ ας πούμε μέχρι να πεθάνω (γελώντας) παραδείγματος χάρη ή δεν ξέρω τι μπορεί να γίνει και στο μέλλον γιατί είναι όπως το αν δεν το έχεις δοκιμάσει κάτι ε γιατί και αυτό ας πούμε αν δεν είχε κάποιο γούστο να το πούμε δεν θα το, δεν θα το, δεν θα έπινε κανένας. Αλλά και αυτό έχει κάποιο.. μ'άρεσε ένα κομμάτι του έτσι άσχετα οι συνέπειες και το μετέπειτα. Τώρα το θέμα είναι να αποβάλλω από μέσα μου ας πούμε αυτό το ότι ναι μωρέ εντάξει μια μέρα καλά ας πούμε και πέντε μέρες χάλια; Γιατί αυτό συνέχεια πρέπει να βρίσκεσαι σε αυτή την κατάσταση αλλιώς ταλαιπωρείς τον εαυτό σου. Δηλαδή αν .. γιατί ξέρω τώρα ανθρώπους που πίνουν μια φορά κάθονται 4-5 μέρες δεν πίνουν μετά ξαναπίνουν μετά και αυτό είναι χειρότερα για τον οργανισμό σου ας πούμε, γενικά ότι χειρότερο. Το θέμα είναι ας πούμε να αποβάλλεις από το μυαλό σου ότι αυτό μου κάνει κακό τελείωσε, τέλος δηλαδή να πέφτει η τελεία που λέμε σε κάτι.»

Μέσα από τον τρόπο που εκφράζεται ο Σάκης ως προς την φάση της ανάκαμψης που διανύει αποτυπώνεται η απομάκρυνση από την ομάδα των χρηστών καθώς φαίνεται να συνδέεται περισσότερο με την ομάδα των μελών θεραπευτικών προγραμμάτων.

Ως προς τον τρόπο που κατανοεί τον εαυτό του ο Σάκης με βάση τη χρήση μέσα από τα λεγόμενά του αναδύεται η θέαση του εαυτού του ως «για πάντα χρήστη» ο οποίος θα απέχει από τη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών μέχρι να πεθάνει. Ως εκ τούτου απαιτείται μια συνεχής εγρήγορση προκειμένου να μην επαναπαυτεί και υποτροπιάσει. Στο λόγο του Σάκη παρά το γεγονός ότι κατασκευάζεται η ταυτότητα του ως «χρήστη για πάντα» διαχωρίζει τον παροντικό του εαυτό από τους τους ενεργούς χρήστες.

Επιπλέον, απεκδύεται της πρότερης ταυτότητας του στη χρήση καθώς στο παρόν αποτυπώνει τις αλλαγές που έχει υλοποιήσει και την προσπάθειά του να αλλάξει τον τρόπο που αντιμετωπίζει τα πράγματα γύρω του διακόπτοντας παράλληλα σχέσεις με άτομα στη χρήση.

«Σάκης: Κοίταξε είναι ένας καθημερινός αγώνας τώρα, δηλαδή εντάξει προσπαθώ να γεμίσω τη μέρα μου με πράγματα άλλα τα οποία γίνονται. Έχω σταματήσει να είμαι αναβλητικός, ήμουνα πολύ αναβλητικός δηλαδή αυτό θα το κάνω αύριο θα.. και μετά συσσωρευόταν όλα και σου δημιουργούσανε τριπλό άγχος. Τώρα δηλαδή την κάθε δουλειά κοιτάω εκείνη την ώρα επιτόπου να το, να το ξεμπερδεύω και αυτό με έχει βοηθήσει πάρα πολύ ας πούμε. Και αρχίζω να σκέφτομαι κάποια πράγματα που λέω εντάξει σε ένα χρόνο ας πούμε δυο μπορεί να έχω κάνει ας πούμε κάτι το οποίο να μπορέσω να επιβιώσω και να ζήσω..»

E: Βάζεις κάποια σχέδια

Σάκης: Να ζήσω μια ζωή ας πούμε..ναι χωρίς ας πούμε να βρεθούμε στο δρόμο ας πούμε στα παγκάκια που λέμε. Ντάξει αυτά.. αυτά σε γενικές γραμμές. Τώρα αν θέλεις να με ρωτήσεις τίποτα άλλο, ρωτάς.»

Έτσι, λοιπόν, σε αντιδιαστολή με τον εαυτό στη χρήση ο εαυτός στην ανάκαμψη διαμορφώνεται μέσα από την ιστορία του Σάκη ως ενεργός και δραστήριος πραγματοποιώντας έναν καθημερινό αγώνα προκειμένου να διαχειριστεί την αναβλητικότητά του. Παράλληλα, ωστόσο, επιχειρεί να σχεδιάσει το πως βλέπει το μέλλον του.

Στην επόμενη ιστορία που διατυπώνεται από την πλευρά του Δημοσθένη σημειώνεται μια διαφορετική θέση, αντιπαραβάλλοντας την ταυτότητα του ως χρήστη και την ταυτότητα του ως μέλους ενός θεραπευτικού προγράμματος.

«Ε: Έτσι ποιες προκλήσεις αντιμετωπίζει ένας άντρας κατά την είσοδό του σε ένα πρόγραμμα, σε ένα θεραπευτικό πρόγραμμα; Έτσι από τη δική σου εμπειρία;

Δημοσθένης: Η μείωση που τρώει στην ψυχολογία του, του τύπου.. πάλι και αυτό δεν είναι.. δεν μπορώ να στο γενικέψω γιατί ..

Ε: και από την δική σου έτσι εμπειρία, το πως το έχεις βιώσει εσύ δεν είναι απαραίτητο να ισχύει για όλους.

Δημοσθένης: επειδή εγώ ήμουν σε ένα μεταίχμιο δυο πραγματικοτήτων δηλαδή ήμουν και πρεζάκιας αλλά ήμουν και ένα άτομο το οποίο είχε μια ενεργή θέση ας πούμε στην κοινωνία, ήμουν παραγωγικός, η μείωση που τρώει με το γεγονός ότι πως να στο πω.. καταρχήν φεύγει από τα χέρια σου ο έλεγχος του εγώ αποφασίζω. Και αυτό είναι ένα μεγάλο, δύσκολο κομμάτι για κάποιον που έχει μάθει έστω και στα πιο άσχημα να υποτίθεται επιλέγει αυτός το τι κάνει. Όταν μπαίνεις μέσα σε ένα πρόγραμμα αναγκαστικά θα ακολουθήσεις του προγράμματος τον ρυθμό. Ε όταν κάποιος έχει συνηθίσει, έχει μάθει και του έχει γίνει βίωμα να είναι αντιδραστικός είναι μεγάλο πρόβλημα. Εγώ ήμουν σε ένα μεταίχμιο αλλά επειδή είχα και αυτό που σου είπα την υπομονή του να αντέχω ας πούμε το χαστούκι ρε παιδί μου και τον πόνο και το οτιδήποτε, τα κατάπια όλα, κάπως έτσι. »

Αναδύονται οι πολλαπλές και αντικρουόμενες ταυτότητες που διατηρούσε στη χρήση. Από την μια πλευρά, κατασκευάζεται η εικόνα του εαυτού ως «πρεζάκια» παράλληλα με την ταυτότητα ενός ανθρώπου που παρά τη χρήση παραμένει «παραγωγικός με ενεργή θέση στην κοινωνία» βρισκόμενος σε ένα «μεταίχμιο δύο πραγματικοτήτων», όπως σημειώνει συγκεκριμένα.

Αναφερόμενος ο Δημοσθένης στην ταυτότητα του ως «παραγωγικού», καθώς όλα τα χρόνια της χρήσης συνέχιζε να εργάζεται χωρίς διακοπή, επιχειρεί να φέρει ένα περισσότερο θετικό πρόσημο στην κατασκευή της προσωπικής του ταυτότητας

ως χρήστη. Αυτή η διαδικασία υπό την οποία ένας χρήστης ουσιών συγκρίνει τον εαυτό του με άλλα άτομα της ίδιας στιγματισμένης ομάδας τα οποία αντιμετωπίζουν διπλό στίγμα λειτουργεί ως μια στρατηγική προκειμένου να διαχειριστεί τη στιγματισμένη του ταυτότητα (Furst, & Evans, 2014).

Υπό αυτό το πρίσμα, η πορεία του Δημοσθένη από την χρήση στην εξάρτηση και μετέπειτα στην ανάκαμψη προσιδιάζει σε μια προσπάθεια να ακροβατήσει και να ισορροπήσει τις διαφορετικές ταυτότητες του εργαζόμενου, του συντρόφου, του γιού, του χρήστη και του εξαρτημένου σε ανάκαμψη που ενσαρκώνει. Ο Δημοσθένης φαίνεται να ταυτίζεται συγχρόνως με όλες αυτές τις διαφορετικές ομάδες. Αρχικά, η ομάδα με την οποία φαίνεται να βρίσκεται σε άμεση σχέση είναι η ομάδα των ατόμων με προβλήματα εξάρτησης και των μελών θεραπευτικού προγράμματος. Αναπτύσσεται, λοιπόν, στο λόγο του ένα συλλογικό «εμείς» που συνθέτει τη βάση για τα κοινά σημεία που μοιράζονται οι χρήστες ψυχοτρόπων ουσιών. Ο Darcy (2017) διατυπώνει την έννοια της συλλογικής διάστασης της αρρενωπότητας μέσα από την κοινή εμπειρία της χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών. Παράλληλα, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι μέσα από το «εμείς» που αναδύεται στο λόγο του Δημοσθένη κατασκευάζεται η κοινωνική ταυτότητα του ως χρήστη καθώς μοιράζεται με τους άλλους χρήστες κάποια κοινά χαρακτηριστικά που καθορίζουν την ταυτότητα και τη συμπεριφορά τους (Brookfield, Fitzgerald, Selvey & Maher, 2019).

Επιπρόσθετα, στην παρακάτω ιστορία αναδεικνύεται ως σημαντική η αξία της διατήρησης του ελέγχου των αποφάσεων που καλείται να πάρει ένας άνδρας. Αυτή η αξία φαίνεται να κλονίζεται κατά την συμμετοχή ενός άνδρα σε ένα θεραπευτικό πρόγραμμα γεγονός που την καθιστά ως πρόκληση. Τα ευρήματα της έρευνας του Darcy (2017) αναδεικνύουν μια παράμετρο που φαίνεται να ανταποκρίνεται στα λεγόμενα που διατυπώνει ο Δημοσθένης στην παραπάνω ιστορία. Πρόκειται για την

αντίληψη που υποστηρίζει ότι εκείνοι οι χρήστες που διατηρούν μια «καλή δουλειά» ή συντηρούν το ρόλο του «κουβαλητή» αντιμετωπίζονται με ευνοϊκότερους όρους σε αντιδιαστολή με εκείνους που δεν το επιτυγχάνουν. Ως εκ τούτου η εργασιακή κατάσταση ενός άνδρα στην χρήση αναπαρίσταται ως αντίβαρο στις αρνητικές συνυποδηλώσεις της χρήσης παράνομων ψυχοτρόπων ουσιών.

5.3.1. Κύριες αφηγήσεις ως προς την ανδρική ταυτότητα στην ανάκαμψη

Ο εαυτός στο παρόν στις ιστορίες των συμμετεχόντων κατασκευάζεται σε αντιδιαστολή με τον εαυτό στο παρελθόν. Η συμμετοχή στο θεραπευτικό πρόγραμμα και ειδικότερα στην κοινωνική επανένταξη λαμβάνει τη θέση μιας μεταβατικής φάσης κατά την οποία τα μέλη είτε έχουν ήδη υλοποιήσει ορισμένες σημαντικές αλλαγές είτε σχεδιάζουν να πραγματοποιήσουν στο άμεσο μέλλον (Brookfield et al., 2019· Kerr, Deane & Crowe, 2019). Έτσι, λοιπόν, ο εαυτός σκιαγραφείται στο παρόν ως ενεργός και δραστήριος δείχνοντας παράλληλα ενδιαφέρον και νοιάξιμο στους σημαντικούς άλλους στη ζωή του σε αντιδιαστολή με τον εαυτό ως αδρανής κατά το παρελθόν (Nettleton et al., 2012).

Συμπληρωματικά υπογραμμίζεται η σημασία της διαχείρισης των συναισθημάτων στο παρόν χωρίς τη χρήση, με νηφάλιο τρόπο. Μια μερίδα των συμμετεχόντων παραθέτουν με παραστατικό τρόπο τον εαυτό στη χρήση σε αντίθεση με τον εαυτό στην ανάκαμψη. Ένας εκ των συμμετεχόντων αξιοποίησε την εικόνα αυτής της μετάβασης από την εξάρτηση στην ανάκαμψη κάνοντας λόγο για «δούλο» και «πρίγκιπα» αντίστοιχα. Ως εκ τούτου, η εξάρτηση θα μπορούσε να ιδωθεί ως μια κατάσταση που καθιστά το άτομο αδύναμο και απογυμνωμένο από ελεύθερες επιλογές με αποτέλεσμα να αισθάνεται παγιδευμένο σε έναν φαύλο κύκλο. Αντίστοιχα, κατά τη διαδικασία της ανάκαμψης ανακατασκευάζεται η ταυτότητα του

ατόμου καθώς επαναπροσδιορίζει συνειδητά τους όρους ζωής του (Nettleton et al., 2012).

Ως εξέχουσα ταυτότητα των συμμετεχόντων κατά το παρόν αναδύεται εκείνη του μέλους του προγράμματος κοινωνικής επανένταξης. Ειδικότερα, βασικός πυρήνας στην κατασκευή της ταυτότητας των συνεντευξιζόμενων αποτελεί η εννοιολόγηση της εξάρτησης με όρους μιας υποτροπιάζουσας «αρρώστιας», με στοιχεία χρονιότητας. Προκύπτει η αποτύπωση της ταυτότητας ως «για πάντα χρήστη» ο οποίος θα απέχει από τη χρήση μέχρι το τέλος της ζωής του μέσα από καθημερινό αγώνα.

Η ταυτότητα κατασκευάζεται ως εξαρτημένος σε ανάκαμψη ή ως πρώην χρήστης ουσιών. Αυτή η κατάσταση μπορεί να ιδωθεί μέσα από τον φακό της θεωρίας της μεταιχμιακή κατάστασης (liminality) σε σχέση με την αναδόμηση της ταυτότητας. Αυτή η μεταιχμιακή κατάσταση συνιστά μια φάση κατά την οποία η ταυτότητα του ατόμου δεν έχει λάβει ακόμη ξεκάθαρη μορφή. Αντιθέτως, όπως έθεσε ο Genper (1960), το άτομο βιώνει ένα πέρασμα από τη μια ταυτότητα σε μια άλλη περνώντας από τρεις φάσεις. Η πρώτη φάση συνιστά τον διαχωρισμό, καθώς το άτομο απομακρύνεται από την προγενέστερη ταυτότητα του, ενώ η δεύτερη φάση αποτελεί την μεταιχμιακή κατάσταση κατά την οποία το άτομο δεν έχει ακόμη οριστικοποιήσει τη νέα του ταυτότητα. Τέλος, η τρίτη φάση σχετίζεται με την ολοκλήρωση αυτής της μετάβασης κατά την οποία το άτομο καλείται να υιοθετήσει συγκεκριμένες συμπεριφορές, οι οποίες είναι άμεσα συνδεδεμένες με την νέα του ταυτότητα, μέσα από ένα τελετουργικό χαρακτήρα (όπως αναφέρεται στον Beech, 2010).

Στις ιστορίες δυο εκ των αφηγητών, του Άλκη και του Τάσου, διαμορφώνεται ο τρόπος με τον οποίο κατασκευάζεται η επιθυμητή ταυτότητα του καθарού στο μέλλον με απώτερο στόχο την πλήρη αποχή. Ενώ αντίστοιχα στο λόγο του Δημοσθένη αναδεικνύεται η προσπάθεια ισορρόπησης μεταξύ των διαφορετικών και αντικρουόμενων ταυτοτήτων κατά την φάση της ανάκαμψης. Ως εκ τούτου, η παρούσα φάση ανάκαμψης που διανύουν οι συμμετέχοντες, όπως αποτυπώνεται μέσα από τις ιστορίες τους, μπορεί να ερμηνευθεί ως μια μεταιχμιακή κατάσταση εντός της οποίας διακυβεύονται ζητήματα αναδόμησης μιας νέας ταυτότητας (Beech, 2010).

5.4. Διαθέσιμοι αφηγηματικοί πόροι

5.4.1. Λόγος των θεραπευτικών προγραμμάτων

Διατυπώνοντας τα διαλογικά ερωτήματα σε σχέση με τους διαθέσιμους αφηγηματικούς πόρους στις ιστορίες των ατόμων ανακύπτουν διάφορες κυρίαρχες αφηγήσεις μέσα από τις οποίες τα άτομα διαμορφώνουν τις ιστορίες που εξιστορούν.

Πιο συγκεκριμένα, φαίνεται να έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο έχουν κατασκευαστεί οι ιστορίες του Αναστάση γύρω από τη χρήση ο λόγος των στεγνών θεραπευτικών προγραμμάτων στα οποία είχε συμμετάσχει κατά το παρελθόν σε προηγούμενες προσπάθειες του. Ένας από τους βασικούς πυλώνες των στεγνών θεραπευτικών προγραμμάτων συνιστά η ενδοσκόπηση του ατόμου όσον αφορά στους λόγους που συνέβαλαν στην εδραίωση της εξάρτησης μέσα από τις ατομικές και ομαδικές θεραπευτικές διεργασίες. Στο λόγο του αποτυπώνεται η οικογένειά του ως ο βασικός αιτιακός παράγοντας που επέδρασε στην εκκίνηση της χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών.

«Αναστάσης: Ντάζει σίγουρα δε ζυπνάει ένας έφηβος ένα πρωί και λέει σήμερα θα ξεκινήσω τη χρήση. Υπήρχε ένα, μια ιστορία πίσω από αυτό. Στο σπίτι τα πράγματα

ήταν λίγο κάπως. Εε αυστηρός πατέρας, λίγο έτσι ένιωθα και εγώ πίεση και ήταν έτσι ένα μέσο απόδρασης για μένα.»

Παράλληλα, όμως, μέσα από τις ιστορίες του ατόμου διαπλέκεται ο λόγος και άλλων θεραπευτικών προγραμμάτων με κύριο προσανατολισμό τη χορήγηση υποκαταστάτου (πρόγραμμα υποκατάστασης) ή την σωματική αποτοξίνωση (Detox).

Άλλη μια φράση που παραπέμπει σε μια διαδεδομένη έκφραση της γλώσσας των θεραπευτικών προγραμμάτων, και πιο συγκεκριμένα στεγνών προγραμμάτων, παρατηρείται στο παρακάτω απόσπασμα ιστορίας του Τάσου. Αυτή η φράση αποτελεί «*καταρχήν σου λέω κατάλαβα ότι χρειάζεσαι βοήθεια, δε γίνεται μόνος σου*» η οποία προσιδιάζει στην εξής έκφραση που αποτελεί σήμα κατατεθέν της γλώσσας των θεραπευτικών κοινοτήτων στεγνών προγραμμάτων «*μόνο εσύ μπορείς, αλλά όχι μόνος σου*».

Τόσο ο Αναστάσης όσο και ο Περικλής αποτυπώνουν στα παρακάτω σημεία των ιστοριών τους τις ακόλουθες εκφράσεις οι οποίες συνιστούν «ατάκες» που αναπαράγονται στη γλώσσα ορισμένων μελών θεραπευτικών προγραμμάτων.

«Αναστάσης: υπάρχει μια ατάκα που λέει δεν φέρεις ευθύνη για την αρρώστια σου, φέρεις ευθύνη για την ανάκαμψη.»

«Περικλής: Και λέω ας πούμε ότι δεν είχα δεν, δεν ευθύνομαι εγώ για το πιάμα που έκανα, για τη χρήση και τον αλκοολισμό μου ούτε για τον δυσλειτουργικό τρόπο σκέψης. Απλά τώρα εγώ είναι χρέος μου ας πούμε να με προστατεύω, να με φροντίζω, να με αγαπήσω ξανά από την αρχή, να αλλάξω τρόπο σκέψης εκεί που χρειάζεται.»

Ειδικότερα, στο λόγο του Περικλή μπορούν να εντοπιστούν οι διαθέσιμες πηγές αφηγήσεων οι οποίες επιδρούν στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται και ο ίδιος την πορεία του στη χρήση και στην ανάκαμψη. Διαφαίνεται η θέση που

υποστηρίζει ότι από την μια πλευρά τα άτομα δεν φέρουν την ευθύνη της αρρώστιας της εξάρτησης αλλά από την άλλη πλευρά έχουν ως χρέος και ευθύνη να ανακάμψουν πραγματοποιώντας σημαντικές αλλαγές τόσο στους ίδιους όσο και στο περιβάλλον τους. Σημαντικό ρόλο σε αυτό έχει διαδραματίσει η γλώσσα των ομάδων αυτοβοήθειας με κεντρικό πυρήνα την έννοια της ευθύνης στην ανάκαμψη.

Η επίδραση του λόγου των προγραμμάτων, και ειδικότερα του προγράμματος υποκατάστασης του οποίου είναι μέλη στο παρόν οι συμμετέχοντες, διαφαίνεται από την κατανόηση της εξάρτησης από την πλειοψηφία των συμμετεχόντων με όρους «αρρώστιας» και πιο συγκεκριμένα μιας χρόνιας και υποτροπιάζουσας νόσου. Η αφήγηση της εξάρτησης ως μιας υποτροπιάζουσας εγκεφαλικής νόσου, έχοντας ως βάση το βιοϊατρικό μοντέλο, συνιστά την κυρίαρχη θέαση της εξάρτησης τις τελευταίες δεκαετίες στην πλειονότητα του ερευνητικού πεδίου των εξαρτήσεων (Leshner, 1997· Leshner, 1997· Volkow, Koob & McLellan, 2016).

Αυτή η διάσταση της γλώσσας των προγραμμάτων έχει αποτυπωθεί και στην μελέτη των Hammer, Dingel, Ostergren, Nowakowski & Koenig (2012) η οποία επισημαίνει την επίδραση των κυρίαρχων αφηγήσεων ερμηνείας και κατανόησης της εξάρτησης μέσα από τον εκφερόμενο λόγο των προγραμμάτων και το ιδεολογικό τους πλαίσιο στον τρόπο με τον οποίο οι θεραπευόμενοι αντιλαμβάνονται και κατασκευάζουν την ταυτότητα τους ως εξαρτημένοι.

Επιπρόσθετα, μέσα από το λόγο του Περικλή ανακύπτουν κάποιες ακόμη εκφράσεις και συνδέσεις που παραπέμπουν στο λόγο ομάδων αυτοβοήθειας. Μία από αυτές συνιστά η έννοια της «*συνεξάρτησης*» που αναφέρει στην ιστορία του Περικλή σχετικά με τη σχέση με τη μητέρα του και τη σημασία της οριοθέτησης από πλευράς

του. Αναφέρει και την παρακάτω έκφραση «πλήρης ανισχυρότητα με έναν άνθρωπο» που ο ίδιος την χαρακτηρίζει «προγραμματική».

«Περικλής: Και βλέπω ας πούμε ότι.. πάλι βλέπω έχω μια συνεξάρτηση, το σπάω βέβαια μιλάω, εκφράζομαι, βάζω όρια αλλά πολλές φορές το κάνω όχι με αυτοπεποίθηση, άνετος, με δισταγμό. Το δουλεύω και αυτό. Βέβαια δεν θέλω να το δουλέψω με τη μάνα μου αυτό γιατί έχει και κάποια επιρροή τόσα χρόνια μάνα μου είναι είναι ε αλλιώς είμαι πιο άνετος με έναν ξένο άνθρωπο παρά με τη μάνα μου. Εντάξει έχω μάθει έναν τρόπο να..ό,τι δε λύνεται με συζήτηση να κόβεται ας πούμε. Έτσι να πω και μια λέξη προγραμματική από το άλλο πρόγραμμα που πηγαίνω (ομάδες αυτοβοήθειας) ε πλήρη ανισχυρότητα με αυτόν τον άνθρωπο εφόσον δεν μπορώ να τον διαχειριστώ, πλήρη ανισχυρότητα, είμαι ανίσχυρος να έχω επαφή με αυτόν τον άνθρωπο. Δεν μπαίνω στη διαδικασία να έχω επαφή όπως με τον αδερφό μου.»

Πρόκειται για εκφράσεις που αναπαράγονται εντός των κόλπων των ομάδων αυτοβοήθειας και πιο συγκεκριμένα στους Ανώνυμους Αλκοολικούς μέλος της οποίας είναι και ο Περικλής. Η επίδραση του λόγου των ομάδων αυτοβοήθειας φαίνεται να είναι ιδιαίτερα σημαντική στον τρόπο κατανόησης της ταυτότητας του Περικλή τόσο σε σχέση με την ανάκαμψη όσο και ως πρώην χρήστη.

Σύμφωνα με τους Shinebourne & Smith (2010), ορισμένες εκφράσεις που χρησιμοποίησαν στο λόγο τους οι συμμετέχουσες στην έρευνα αναδείχθηκαν ως κοινές στο λόγο της εξάρτησης και άλλων ατόμων με παρόμοια προβλήματα. Ειδικότερα, έχει υποστηριχθεί από τον Reinerman (2005) ότι τα άτομα με προβλήματα εξάρτησης εκπαιδεύονται μέσα από το λεξιλόγιο της ασθένειας και της ανάκαμψης που εκφέρουν οι θεραπευτές, άλλοι χρήστες, εκτελεστικοί φορείς προκειμένου να ερμηνεύσουν αναδρομικά το προσωπικό τους βίωμα με όρους «ασθένειας».

Επιπρόσθετα, σε σχέση με την παρούσα φάση της ανάκαμψης του ο Περικλής διατυπώνει μια ακόμη θέση η οποία θέτει ότι «εκείνο το σημείο δεν με αφήνει να πω, εκείνο το σημείο ήταν έτσι το..ο μεγαλύτερος πάτος που έπιασα». Αυτή η φράση που αναφέρει ο Περικλής φαίνεται να συμφωνεί με τη θέση των ομάδων αυτοβοήθειας των 12 βημάτων σε σχέση με το ρόλο των οδυνηρών εμπειριών στις οποίες τα άτομα ένιωσαν ότι «έπιασαν πάτο» ως προαπαιτούμενο για τη διατήρηση της διαδικασίας ανάκαμψης. Ως εκ τούτου, η διαρκής υπενθύμιση αυτών των βασανιστικών εμπειριών υποστηρίζεται ότι δρα ανασταλτικά προκειμένου αποφευχθεί μια ενδεχόμενη υποτροπή, καθώς η επαναταύτιση με τον εαυτό στη χρήση ελλοχεύει διαρκώς (Sellner, 1981 όπως αναφέρεται στους Shinebourne & Smith, 2010).

Ο λόγος του προγράμματος αναπαρίσταται και μέσα από τις εσωτερικευμένες φωνές των εργαζομένων του θεραπευτικού προγράμματος στις ιστορίες του Τάσου αφήνοντας να αναδυθεί η θεραπευτική σχέση που έχει αναπτυχθεί μεταξύ του ίδιου και της θεραπεύτριας που αποτελεί το πρόσωπο αναφοράς του, μέσα από τη συμμετοχή του στις ατομικές και ομαδικές συναντήσεις αντίστοιχα.

Τάσος: Αυτό που μου λεγε η Ελπινίκη (ψυχολόγος της μονάδας) ξέρω γω γιατί το να ρθω εγώ στην ομάδα, εγώ ήθελα να φύγω σε άλλη μονάδα να σου πω την αλήθεια γιατί εγώ ας πούμε ακόμη παίρνω χασίς, παίρνω ακόμη χασίς και έλεγα εγώ δεν θέλω να σταματήσω και μου λεγε κοίταζε έλα και θα δεις και κάτσε και άμα δε σ' αρέσει φεύγεις, πας στην άλλη μονάδα. Η άλλη μονάδα είναι το μόνο εύκολο, πας και τώρα. Έλα δεσ και.. δε μ' αρέσει, εγώ δεν κάνω ομάδα, δεν μ' αρέσουνε αυτά τα πράγματα. Βασικά γελάω ακόμη με εκείνο το για πες, λοιπόν για πες μου πως πέρασε η μέρα σου, γυρνάνε τα μυαλά μου σου λέω τρελαίνομαι δε μπορώ (γελάμε και οι δύο). Ξέρεις γιατί το ακούς χιλιάδες φορές»

Παράλληλα, στο λόγο των ατόμων επισημαίνεται η σημασία των συνιστωσών που δρουν βοηθητικά στην φάση της κοινωνικής επανένταξης όπως η εργασία, η ενασχόληση με δραστηριότητες, η δημιουργία νέων σχέσεων εκτός χρήσης.

«Τάσος: Τι βοηθητικό θα τανε για τα παιδιά που είναι τώρα να μπορούν να τους βρίσκουν κάτι, εργασία. Είναι πολύ πάρα πολύ βασικό, πάρα πολύ βασικός κανόνας του να κόψεις και πάρα πολύ βασικός κανόνας στο να ζαναμπείς στα ναρκωτικά, το να μην έχεις δουλειά. Είναι μεγάλη βοήθεια και είναι μεγάλη, δηλαδή όταν σταματάς τα ναρκωτικά αν δεν έχεις κάτι να κάνεις, αν δε σε βοηθήσει δηλαδή το κράτος, η κοινωνία, ο κόσμος, δηλαδή κάπου ξέρω γω μπουχτίζεις και λες και; τι κάνω και ωραία και σταμάτησα και;»

«Άλκης: Και κοιτάω να κάνω παρέες που να μην έχουν σχέση με τα ναρκωτικά.»

«Σάκης: «Και βασικό ρόλο παίζει ας πούμε και η δουλειά αν δηλαδή έχεις κάποια δουλειά να γεμίσεις τη μέρα σου, να τρέχεις όπως λέμε, ή δραστηριότητες ή κάτι σε βοηθάνε στο να μην σκέφτεσαι, να είσαι αλλού, να περνάει η μέρα σου διαφορετικά.»

[...] Βασικά όταν σταματήσεις τα πάντα, το κίνητρο δηλαδή κάποια δουλειά ας πούμε μπορεί να .. δεν ξέρω δεν ξέρω κάτι. Κυρίως και εκπαίδευση αλλά και δουλειά. Αυτό που κάναμε παραδείγματος χάρη με την κυρία Μάγδα με τα.. με το discourage τα μαθήματα (καλλιτεχνική ομάδα) εμένα με ενδιαφέρει δηλαδή φτάσαμε σε ένα σημείο που κάναμε κάποιο ένα έργο αλλά με ενδιαφέρει να δω την.. πάνω πως γίνεται στο ζύλο έτσι ώστε να το χρησιμοποιήσω λίγο αργότερα να δω αν μπορεί να γίνει στην αρχή ας πούμε ερασιτεχνικά και αργότερα μπορεί και επαγγελματικά να συνεχιστεί αυτό ας πούμε να γίνει κάτι.»

5.4.2. Κοινωνικά προσφερόμενες αντιλήψεις της αρρενωπότητας

Όσον αφορά στις διαθέσιμες πηγές σε σχέση με τις αρρενωπότητες και την ανδρική ταυτότητα αναδύθηκε μια από τις κυρίαρχες παραδοσιακές κοινωνικές

αντιλήψεις που αφορά στη μη εκδήλωση των συναισθημάτων από την πλευρά των ανδρών (Lampropoulou & Archakis, 2015). Αυτή η κοινωνική επιταγή φέρει στην επιφάνεια τα χαρακτηριστικά τα οποία καλείται κοινωνικά να διατηρήσει ένας άνδρας. Ένας άνδρας οφείλει να διατηρεί την εικόνα του δυνατού, του συναισθηματικά απαθή καθώς και του σκληρού ο οποίος είναι άτρωτος προς επίρρωση του ανδρικού του ρόλου (Himmelstein et al., 2019).

Μέσα από την ιστορία του Αναστάση αναπαρίσταται ως κυρίαρχη η παραπάνω αφήγηση για το τι συνίσταται ως ανδρικό με άμεση επίδραση στο πως διαμορφώνει την ταυτότητά του αλλά και το κοινωνικό του φύλο. Πιο συγκεκριμένα, στο παρακάτω παράδειγμα αποτυπώνεται μια από τις αφηγήσεις ως προς το ποια θεωρείται κοινωνικά αποδεκτή μορφή εκδήλωσης των συναισθημάτων από την πλευρά των ανδρών, η μη εκδήλωση συναισθημάτων συγκίνησης και ευαισθησίας.

«Αναστάσης: τώρα ξέρεις γιατί εντάζει έχω και εγώ τα δικά μου ότι πχ που λένε ότι οι άντρες δεν κλαίνε ή πρέπει λίγο να, ντάζει έχω και εγώ τα δικά μου τα κόμπλεξ, μη λέμε..

E: κάπως να σπάσει η εικόνα πιο..

Αναστάσης: ναι ναι, δεν είναι, το να το να αφήσεις τον εαυτό σου ελεύθερο και να εκφραστεί καμιά φορά θέλει μεγαλύτερη δύναμη από το να, να το (παύση) καταπιείς απλά και ναι, δεν..οκ»

Συγχρόνως αναδεικνύεται και μια εσωτερική σύγκρουση που βιώνει ο Αναστάσης καθώς διατυπώνει στη συνέχεια μια αντιθετική θέση που αφορά στην ελευθερία και στην ανοιχτή έκφραση των συναισθημάτων ως ενδείξεις δύναμης παρά αδυναμίας. Με αυτόν τον τρόπο διακρίνονται στην ιστορία του οι πολλαπλές φωνές γύρω από το τι συνιστά για τον ίδιο μια αρρενωπή συμπεριφορά.

Μια άλλη καθοριστική παράμετρος σε σχέση με τις προσφερόμενες αφηγηματικές πηγές που διατίθενται προκειμένου να διαμορφωθεί η ανδρική

ταυτότητα παρουσιάζονται στην ιστορία του Άλκη περιγράφοντας τα χαρακτηριστικά που αποδίδονται στον πατέρα του.

«Άλκης: Δεν ξέρει τι θα πει..δηλαδή καταλαβαίνετε τι εννοώ. Είναι ένας πολύ τίμιος άνθρωπος (το τονίζει) για εμένα. Και δε το λέω επειδή είναι πατέρας μου. Το βλέπω, το βλέπω. Και ένα άλλο πάλι είναι ότι τον παραδέχομαι που στον εαυτό του έχει ένα μέτρο. Με λίγα λόγια κάπνιζε, όχι παθητικά και παθητικά μπορείς να το βάλεις γιατί έπαιρνε πακέτο, ωραία; Μου λέει κόβω το κάπνισμα, τώρα. Ε σιγά του λέω. Την άλλη μέρα κομμένο το κάπνισμα ο πατέρας μου. Μέτρο, να βγει στο καφενείο. Σαν άνθρωπος πιο πολύ έβγαινε για να δει ξες τους χωριανούς, κανέναν ξάδελφό του, συγγενείς στο χωριό εκεί. Έβγαινε για να κεράσει παρά να πιεί, γιατί έπινε μια μύρα (γελώντας ελαφρώς) και τέλος. Ή τον καφέ του και μια μύρα. Δεν το συνέχιζε για να τέτοιο μέχρι που τελευταία του κανα και αυτή την ερώτηση ρε πατέρα του λέω συγγνώμη μια φορά στη ζωή σου δεν έκανες κεφάλι, να μεθύσεις του λέω. Τι; να μεθύσω εγώ λέει για να γίνω κουρέλι έτσι ακριβώς και τι να με κοιτάνε οι άλλοι που είμαι κουρέλι λέει. Δε το δέχομαι λέει (τονίζοντας το). Έχω κάνει κεφάλι λέει αλλά μόλις έχω κάνει κεφάλι το σταμάτησα λέει και δεν το ξανάκανα. Έχω μέτρο στον εαυτό μου. Πίνω μια μύρα και αν καταλάβω ότι η μισή με πειράζει θα την αφήσω στην άκρη. Δε θα συνεχίσω να πιω. Με λίγα λόγια. Ε γι αυτό και του βγάζω το καπέλο δηλαδή για τη συγκράτηση που έχει στον εαυτό του.»

Αποτυπώνεται στο λόγο του Άλκη ένας διάλογος μεταξύ των φωνών του ίδιου και του πατέρα του, θέτοντας τα προσωπικά χαρακτηριστικά του εαυτού του σε αντιπαραβολή με εκείνα του πατέρα του. Σημειώνονται ως κύριες αξίες, τόσο για τον ίδιο όσο και για το ευρύτερο πλαίσιο στο οποίο μεγάλωσε, η διατήρηση του αυτοελέγχου και του μέτρου σε σχέση με το αλκοόλ σε έναν άνδρα σε συνδυασμό με την εικόνα που οφείλει να διατηρεί στον κοινωνικό του περίγυρο ως αδιάβλητου και περήφανου. Η χρήση υπό αυτό το πρίσμα φαίνεται να κατασκευάζεται ως η αιτία

προκειμένου να διαβληθεί το κύρος και η περηφάνια ενός ανθρώπου σε μια μικρή επαρχιακή κοινωνία τόσο του ίδιου του χρήστη όσο και της οικογένειάς του με αποτέλεσμα να φέρνει ντροπή και ατίμωση στο όνομά του.

Σε σχέση με τον παράγοντα του φύλου στην χρήση προβάλλεται ο ρόλος των ανδρικών κοινωνικών προτύπων μέσω της μίμησης πράξεων ανθρώπων που ανήκουν στον περίγυρο του ατόμου. Αναδεικνύεται η αφήγηση που απεικονίζει τους άνδρες στο καφενείο πίνοντας ούζο, επιτελώντας με αυτόν τον τρόπο έμπρακτα τον ανδρικό ρόλο.

«Περικλής: Αυτό με το αλκοόλ είναι το πρότυπο ας πούμε ότι οι άντρες πίνουν ούζο το μεσημέρι στο μαγαζί και ως μιμητικό ον μιμήθηκα αυτούς τους μεγάλους γιατί βιαζόμουν ήθελα να μεγαλώσω.»

Αντίστοιχα, στο λόγο του Τάσου και του Σάκη αποτυπώνονται οι πηγές αφηγήσεων σχετικά με την αναπαραγωγή του παραδοσιακού προτύπου αρρενωπής συμπεριφοράς που βασίζεται στην επίδειξη δύναμης ως ένδειξη «μαγκιάς» και επικύρωσης της αρρενωπότητας μεταξύ των ανδρών προκειμένου να μην απορριφθεί από το συλλογικό «εμείς» που διαμορφώνεται. Βάσει αυτών των κοινωνικών προτύπων και νορμών καθορίζεται αντίστοιχα ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζονται τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες.

«Σάκης: Και τον καιρό που ξε.. δηλαδή μεγάλωνα εγώ σαν παιδί υπήρχανε, υπήρχε μια άλλη νοοτροπία σε σχέση με το τώρα, ε λίγο της μαγκιάς το, ότι ήταν πιο λίγο πιο βίαια τα χρόνια με συμμορίες μεταξύ, ζυλοδαρμούς είχαμε.»

Κεφάλαιο 6^ο : Συμπεράσματα

6.1. Σύνοψη και συμπεράσματα

Στόχος της συγκεκριμένης έρευνας αποτέλεσε η διερεύνηση του τρόπου κατασκευής της ανδρικής ταυτότητας των μελών μιας μονάδας του ΟΚΑΝΑ Θεσσαλονίκης στη φάση της κοινωνικής επανένταξης μέσα από την εξιστόρηση των ιστοριών της μετάβασης τους από την εξάρτηση στην ανάκαμψη. Επιλέχθηκε η Διαλογική Αφηγηματική Ανάλυση (DNA) προκειμένου να αναδειχθεί ο διαλογικός χαρακτήρας των ιστοριών των συμμετεχόντων μέσω των οποίων εκφράζονται οι πολλαπλές εσωτερικές και εξωτερικές φωνές που φέρουν. Μέσω αυτών των φωνών καθίσταται δυνατή η διαμόρφωση της ανδρικής ταυτότητας στη φάση της ανάκαμψης. Παράλληλα, προσφέρεται η δυνατότητα να εντοπιστούν οι κυρίαρχες αφηγήσεις που διατίθενται κοινωνικά και λειτουργούν ως σκελετός για την δόμηση των προσωπικών ιστοριών των ατόμων.

Συνοψίζοντας, λοιπόν, τα αποτελέσματα που περιγράφηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο ανάλυσης, μέσα από την εφαρμογή των στρατηγικών της Διαλογικής Αφηγηματικής Ανάλυσης, αναδεικνύεται η κατασκευή της ταυτότητας των ανδρών σε ένα αντιθετικό πόλο μεταξύ παρελθόντος-παρόντος, αποτυπώνοντας τον παρελθοντικό εαυτό ως χρήστη σε αντιδιαστολή με τον παροντικό εαυτό στην ανάκαμψη.

Κατά την επεξεργασία και ανάλυση των ιστοριών των συμμετεχόντων ανέκυψαν τρία βασικά θέματα. Το πρώτο θέμα αποτέλεσε η ανδρική ταυτότητα σε σχέση με τη χρήση και την εξάρτηση. Πιο συγκεκριμένα, αναδύθηκαν τα κυρίαρχα αρρενωπά χαρακτηριστικά τα οποία αποτυπώνονται ως άρρηκτα συνδεδεμένα με την ηγεμονική αρρενωπότητα τα οποία φάνηκαν να επέδρασαν στην εκκίνηση της χρήσης

ψυχοτρόπων ουσιών (Reeser & Gottzen, 2018· (Verona & Kilmer, 2007· Patulny et al., 2017· Lampropoulou & Arxchakis, 2015). Παραδείγματα αυτών συνιστούν η επίδειξη θάρρους, η δύναμη, η υπεροχή, η μη συναισθηματική εκδήλωση και οι βίαιες πράξεις, με τη χρήση να αποτελεί το μέσο επικύρωσης της ανδρικής ταυτότητας προκειμένου το άτομο να μην απορριφθεί από τους συνομηλικούς και να αναδειχθεί ως πιο ισχυρό. Αυτά τα στοιχεία ηγεμονικής αρρενωπότητας φαίνεται να ξεθωριάζουν σταδιακά με την εδραίωση της εξάρτησης, καθώς επικρατεί ο φόβος, η ντροπή, η αδράνεια, η δυσκολία και η αδυναμία με συνέπεια να διαταράσσεται η κυρίαρχη εικόνα του δυνατού άνδρα, καθώς η ένδειξη αδυναμίας λαμβάνεται ως θηλυπρεπές χαρακτηριστικό και άρα το αντίθετο της αρρενωπότητας (Patulny et al., 2017· Jansz, 2000· McCarty et al., 2014).

Οι παραδοσιακές και ηγεμονικές αρρενωπές αντιλήψεις έχουν βρεθεί να δημιουργούν εμπόδια κατά την θεραπευτική διεργασία με αποτέλεσμα να αναδύονται συγκρουσιακά στοιχεία σε σχέση με τη διατήρηση της ανάκαμψης (Dwyer, 2014). Αντίστοιχα, σύμφωνα με τους Klingemann & Gomez (2010) η αναδιαμόρφωση των παραπάνω αρρενωπών αντιλήψεων εντός του θεραπευτικού πλαισίου δύναται να συμβάλλει στην γενική ικανοποίηση των εξυπηρετούμενων από την θεραπεία.

Το επόμενο θέμα αφορούσε στα σημεία καμπής που λειτούργησαν ως κίνητρο της ανάκαμψης με συνεπακόλουθο την συμμετοχή των συμμετεχόντων στο θεραπευτικό πρόγραμμα κατά τη φάση της κοινωνικής επανένταξης. Στις ιστορίες των ανδρών οι εμπειρίες στις οποίες ένιωσαν ότι «έπιασαν πάτο» αποκτούν ένα ρόλο αφύπνισης και συνειδητοποίησης της φθαρμένης ταυτότητας ως εξαρτημένων αλλά και των επιπτώσεων της εξάρτησης τόσο σε ατομικό όσο και σε διαπροσωπικό επίπεδο. Εντός του θεραπευτικού πλαισίου, τα μέλη καλούνται να αναστοχαστούν σε σχέση με τις επώδυνες εμπειρίες τους εντός χρήσης και να αναλάβουν την προσωπική

τους ευθύνη προκειμένου να πραγματοποιήσουν τις απαραίτητες αλλαγές προκειμένου να ανακατασκευάσουν την ταυτότητά τους (Mackintosh & Knight, 2012).

Το τρίτο θέμα συνθέτει την ανδρική ταυτότητα στο παρόν στην ανάκαμψη που κατασκευάζεται σε αντιδιαστολή με τον παρελθοντικό εαυτό μέσα σε ένα αντιθετικό πόλο. Ο εαυτός στο τώρα αποτυπώνεται ως ενεργός και δραστήριος παράλληλα με τη διαχείριση των συναισθημάτων με νηφάλιο τρόπο εν αντιθέσει με τον εαυτό στη χρήση. Η αφήγηση με όρους μετάβασης από μια παρελθοντική σε μια νέα ταυτότητα απαντάται και βιβλιογραφικά στην έρευνα του Dwyer (2014) με την απώλεια των κυρίαρχων ηγεμονικών αρρενωπών χαρακτηριστικών, όπως συνιστούν ο έλεγχος και η δύναμη, να δρουν ως το βασικό κίνητρο για την ανάκαμψη των συμμετεχόντων.

Συνεπώς, η ανάκτηση του ελέγχου στη ζωή των συμμετεχόντων μέσα από την πραγματοποίηση συνειδητών επιλογών φάνηκε να αποκτά ιδιαίτερη αξία τόσο για την διαδικασία ανάκαμψης όσο και για την ανδρική ταυτότητα. Ενδυναμώθηκε η αίσθηση δύναμης, η αυτο-πεποίθηση και αυτοεκτίμηση των ατόμων παράλληλα με τη υιοθέτηση μιας αισιόδοξης ματιάς για το μέλλον.

Η κύρια ταυτότητα των συμμετεχόντων στο παρόν διαμορφώνεται ως μελών ενός θεραπευτικού προγράμματος υποκατάστασης στη φάση της κοινωνικής επανένταξης, με άμεσο συνεπακόλουθο την υιοθέτηση της κυρίαρχης θέασης της εξάρτησης ως «αρρώστιας», μιας χρόνιας υποτροπιάζουσας νόσου του εγκεφάλου. Ως εκ τούτου, κατασκευάζεται η ταυτότητα του αρρώστου, ο οποίος απαιτείται να είναι συνεχώς σε επιφυλακή προκειμένου να προλάβει μια ενδεχόμενη υποτροπή. Μέσα από την υιοθέτηση της ταυτότητας του «αρρώστου» επιχειρείται από μέρους

των συμμετεχόντων μια προσπάθεια αποποίησης της προσωπικής τους ευθύνης σε σχέση με τις αρνητικές συνέπειες που επέφερε η εδραίωση της εξάρτησης στη ζωή τους. Με αυτό τον τρόπο, η ιστορία της εξάρτησης ως «αρρώστιας» λειτουργεί ανακουφιστικά για τους ίδιους, καθώς αφαιρεί τον αρνητικό ηθικολογικό χαρακτήρα της θέασης του εξαρτημένου ως «κακού ατόμου» (Leshner, 1997). Παράλληλα, αναδεικνύεται και μια προσπάθεια ισορρόπησης μεταξύ των πολλαπλών και αντικρουόμενων ταυτοτήτων στη φάση της ανάκαμψης, καθώς τα άτομα βρίσκονται σε μια μεταιχμιακή κατάσταση (Beech, 2010). Έχει υποστηριχθεί ο ρόλος των θεραπευτικών προγραμμάτων ως ασφαλών πλαισίων μέσα στα οποία μπορεί να αντιμετωπιστεί αυτή η κρίση που βιώνουν οι άνδρες κατά την ανάκαμψη, ως αποτέλεσμα της σύγκρουσης μεταξύ των διαφορετικών ταυτοτήτων, παράλληλα με την αναδιαμόρφωση των αντιλήψεων περί αρρενωπότητας (Wilton et al., 2013).

Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των ιστοριών των συμμετεχόντων σε σχέση με την κατασκευή της ταυτότητας τους στην ανάκαμψη φάνηκε να διαδραμάτισε η γλώσσα του θεραπευτικού προγράμματος είτε κατά τη συμμετοχή τους στο παρελθόν είτε στην παρούσα φάση. Στην κατασκευή της ταυτότητας των ατόμων σημαντικό ρόλο φαίνεται να διαδραματίζουν η γλώσσα και οι κυρίαρχες ετεροκανονικές ιδεολογίες της ελληνικής κοινωνίας (Ιωαννίδου, 2017). Μέσα από το λόγο των συμμετεχόντων επισημάνθηκε επίσης και η επίδραση του ιστορικού και κοινωνικού πλαισίου ανατροφής τους (δεκαετία του 80') στη διαμόρφωση των αντιλήψεων περί αρρενωπότητας αλλά και στην υιοθέτηση των κυρίαρχων παραδοσιακών αρρενωπών συμπεριφορών από την πλειονότητα των συμμετεχόντων (Anderson, 2014 όπως αναφέρεται στους Anderson & McCormack, 2016). Οι συγκεκριμένες προσδοκίες σε σχέση με τους αρρενωπούς ρόλους είναι άμεσα συνδεδεμένες με την έννοια του κοινωνικού φύλου που συνιστά παράγωγο των κοινωνικών, ψυχολογικών και

πολιτισμικών διαστάσεων του να είναι κάποιος άνδρας (Klingemann & Gomez, 2010).

Επιπλέον, αναδείχθηκε στο λόγο των συμμετεχόντων η σημασία της κατασκευής της ανδρικής ταυτότητας ως εργαζόμενου τόσο στην εξάρτηση όσο και στην ανάκαμψη. Αποτυπώνεται ως μια καθοριστική παράμετρος που ενισχύει την ανδρική ταυτότητα, αποβάλλει την στιγματισμένη και φθαρμένη ταυτότητα του «πρεζάκια» και παράλληλα λειτουργεί ως αρωγός στη διαδικασία ανάκαμψης και πρόληψης μιας ενδεχόμενης υποτροπής. Όπως έχει υπογραμμιστεί στο πλαίσιο λειτουργίας του OKANA (2012), μια από τις βασικές παραμέτρους της φάσης της κοινωνικής επανένταξης αποτελεί η επαγγελματική αποκατάσταση. Συνεπώς, η ενίσχυση της ιδιότητας των ατόμων ως εργαζόμενων καθίσταται κομβικής σημασίας για την θετική εξέλιξη της πορείας ανάκαμψης των εξυπηρετούμενων.

Μέσα από τις ιστορίες των συμμετεχόντων αναδείχθηκε η επίδραση των κυρίαρχων χαρακτηριστικών της ηγεμονικής αρρενωπότητας στην εμπλοκή με τη χρήση και στην εδραίωση της εξάρτησης (DiMuccio et al., 2016). Αντίστοιχα, κατά την παρούσα φάση της ανάκαμψης οι συμμετέχοντες διατύπωσαν θέσεις που παραπέμπουν στην υιοθέτηση μιας κατεύθυνσης προς την σταδιακή αποδυνάμωση των παραδοσιακών και άκαμπτων αντιλήψεων περί αρρενωπότητας. Σε αυτό το πλαίσιο, διαφαίνονται τα πρώτα βήματα που υλοποιούν οι συγκεκριμένοι άνδρες προς μια κατεύθυνση σταδιακής αποστασιοποίησης από εκείνα τα χαρακτηριστικά που προσιδιάζουν σε μια περισσότερο άκαμπτη ηγεμονική αρρενωπότητα (Courtenay, 2000· Levant et al., 2015· Mahalik et al., 2006· Miller, 2008· Himmelstein et al., 2019).

Έχει υποστηριχθεί από τα ευρήματα των Himmelstein και συνεργατών (2019) ότι η εξασθένιση των περισσότερο άκαμπτων ηγεμονικών μορφών αρρενωπότητας στους άνδρες που υποστηρίζουν ένθερμα αυτές τις θέσεις μπορεί να λειτουργήσει ως προστατευτικός παράγοντας για την υγεία των ανδρών. Συνεπώς, είναι δυνατό να αποφευχθεί το βίωμα του έντονου στρες λόγω της αισθανόμενης απειλής απώλειας της αρρενωπότητας που επιφέρουν οι προκλήσεις της εξάρτησης και της ανάκαμψης αντίστοιχα. Θα μπορούσε αυτή η προσέγγιση να υιοθετηθεί από τα προσφερόμενα θεραπευτικά προγράμματα, εντοπίζοντας αρχικά τα άκαμπτα εκείνα αρρενωπά χαρακτηριστικά που αποτελούν τροχοπέδη για την πορεία ανάκαμψης των εξυπηρετούμενων και στη συνέχεια ανακατασκευάζοντας τις ηγεμονικές νόρμες με περισσότερο συμπεριληπτικές και λιγότερο άκαμπτες αρρενωπές ταυτότητες. Αυτή η προτεινόμενη παρέμβαση καθίσταται χρήσιμη προκειμένου να αρθεί η σύγκρουση των έμφυλων ρόλων των ανδρών που φέρουν αρνητικές συνέπειες τόσο στους ίδιους όσο και στους άλλους.

Η παρούσα μελέτη επιχείρησε να φωτίσει εκείνες τις πτυχές των κοινωνικών παραμέτρων του φύλου και των στοιχείων της αρρενωπότητας που διαδραματίζουν καίριο ρόλο τόσο στην εδραίωση της εξάρτησης όσο και στην διαδικασία της ανάκαμψης. Προσφέρθηκε η δυνατότητα να αποτυπωθούν οι κυρίαρχες αντιλήψεις που είναι κοινωνικά διαθέσιμες σε σχέση με τα παραδοσιακά αρρενωπά χαρακτηριστικά όπως αυτές εκφέρονται στις ιστορίες των μελών ενός θεραπευτικού προγράμματος. Αναδείχθηκε η ανάγκη διερεύνησης του τρόπου με τον οποίο είναι δυνατό να επηρεαστούν τα πιθανά θεραπευτικά αποτελέσματα και η επιτυχής θεραπευτική έκβαση της ανάκαμψης των εξυπηρετούμενων μέσα από την εστίαση στην οπτική της αρρενωπότητας εντός των θεραπευτικών προγραμμάτων (Klingemann & Gomez, 2010).

Τα παραπάνω συμπερασματικά σχόλια δεν συνιστούν αποκρυσταλλωμένες και άκαμπτες θέσεις που εμπερικλείουν τους συμμετέχοντες-αφηγητές σε οριστικοποιημένες και μονολογικές αφηγήσεις. Αντιθέτως, αξιοποιώντας την διαλογική έννοια της μη οριστικοποίησης (Bakhtin 1984 όπως αναφέρεται στην Mangan, 2017), οι συμμετέχοντες προσεγγίζονται ως όντα σε διαρκή εξέλιξη με αποτέλεσμα την δυνατότητα συνεχούς αναπροσαρμογής του τρόπου κατανόησης και κατασκευής της ταυτότητας τους.

6.2. Προσωπική αναστοχαστικότητα – ο ρόλος μου ως ερευνήτρια

Σύμφωνα με τις αρχές της ποιοτικής μεθοδολογίας και ειδικότερα της Διαλογικής Αφηγηματικής Ανάλυσης ο ρόλος της ερευνήτριας δεν είναι αντικειμενικός και ουδέτερος αλλά αντιθέτως η υποκειμενικότητα του προσώπου της ερευνήτριας δύναται να επιδράσει και να χρωματίσει κάθε πλευρά της μελέτης (Mauthner & Doucet, 2003· Mangan, 2017). Έτσι, λοιπόν, το παρόν κεφάλαιο, που αφορά στην προσωπική αναστοχαστικότητα σε σχέση με τον ρόλο μου ως ερευνήτρια, συνιστά μια προσπάθεια προκειμένου να αναγνωριστεί ο τρόπος με τον οποίο επέδρασαν τα βιώματα και οι εμπειρίες μου στο ερευνητικό αποτέλεσμα της παρούσας μελέτης (Etherington, 2004 όπως αναφέρεται στην Mangan, 2017).

Αρχικά, μια καίρια παράμετρο αποτέλεσε ο διπλός μου ρόλος τόσο ως ερευνήτρια όσο και ως ψυχολόγος-μεταπτυχιακή φοιτήτρια υλοποιώντας την πρακτική μου άσκηση στην θεραπευτική δομή που έλαβε χώρα η εν λόγω έρευνα. Η πρώτη γνωριμία με τους συμμετέχοντες διεξήχθη στο πλαίσιο της εκπόνησης της πρακτικής μου άσκησης ως ψυχολόγος. Ενώ αντίστοιχα, σε δεύτερο χρόνο επιχείρησα να προσεγγίσω τα μέλη της συγκεκριμένης δομής προσκαλώντας τους να συμμετάσχουν εφόσον το επιθυμούσαν και στην εν λόγω μελέτη. Ως εκ τούτου, στη σχέση μεταξύ

ορισμένων συνεντευξιαζόμενων και ερευνήτριας ενυπήρχαν ψήγματα μιας ήδη υπάρχουσας συνδιαλλαγής υπό θεραπευτικούς όρους. Ενδέχεται, λοιπόν, η οικειότητα και η εμπιστοσύνη που καλλιεργήθηκε σε αυτό το πλαίσιο να συνέβαλαν στον τρόπο με τον οποίο μερικοί εκ των συμμετεχόντων αφηγήθηκαν την προσωπική τους ιστορία. Επιπρόσθετα, η θέση μου ως γυναίκα στο ρόλο της ερευνήτριας είναι πιθανό να επέδρασε στον τρόπο με τον οποίο κατασκεύασαν οι συμμετέχοντες στο λόγο τους τις ιστορίες τους αλλά και τις θέσεις τους γύρω από το ζήτημα της αρρενωπότητας. Αντίστοιχα, κατά την αναλυτική διαδικασία αναγνώρισα την επίδραση της θέσης μου και της ματιάς μου ως γυναίκα στην κατασκευή ερμηνειών σε σχέση με τις αναδυόμενες ιστορίες των βιωμάτων των ανδρών.

Επιπρόσθετα, οι δυσκολίες που ανέκυψαν ως απόρροια των συνεπειών της πανδημίας του κορονοϊού (covid-19) διαδραμάτισαν καίριο ρόλο στον τρόπο προσέγγισης των συμμετεχόντων αλλά και στις συνθήκες διεξαγωγής των τελευταίων τριών συνεντεύξεων της παρούσας έρευνας. Σημειώθηκε σημαντική καθυστέρηση στις προγραμματισμένες συνεντεύξεις με ορισμένους εκ των συμμετεχόντων ενώ παράλληλα υπήρξαν αρκετές ακυρώσεις στις συναντήσεις που είχαν οριστεί από πλευράς κάποιων συμμετεχόντων. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε μια ιδιαίτερα ψυχοφθόρα συνθήκη για μένα σε σχέση με το προβλεπόμενο χρονοδιάγραμμα εκπόνησης της μελέτης. Επομένως, κρίνεται σημαντικό να υπογραμμιστούν και να ληφθούν υπόψιν οι παραπάνω παράμετροι κατά την μελέτη της παρούσας έρευνας.

6.3. Περιορισμοί της έρευνας και προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Η εν λόγω έρευνα επεδίωξε να διερευνήσει τον τρόπο με τον οποίο κατασκευάζεται η αρρενωπή ταυτότητα ανδρών, οι οποίοι είναι μέλη ενός θεραπευτικού προγράμματος υποκατάστασης στη φάση της κοινωνικής επανένταξης,

στις ιστορίες που αφηγούνται. Επισημάνθηκαν εκείνες οι παράμετροι του φύλου που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην εμπλοκή με τη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών, στην μετέπειτα εδραίωση της εξάρτησης καθώς και στην ανάκαμψη. Ωστόσο, είναι σημαντικό να επισημανθούν ορισμένοι περιορισμοί που ανέκυψαν ώστε να αποτελέσουν αντικείμενο εκτενέστερης διερεύνησης στο μέλλον.

Αρχικά, σε σχέση με την ερμηνεία και την αναγωγή των ευρημάτων και σε αντίστοιχους πληθυσμούς απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή καθώς πρόκειται για μια ποιοτική έρευνα η οποία δεν έχει ως στόχο την γενίκευση των αποτελεσμάτων. Αντιθέτως, η επιδίωξη της παρούσας μελέτης, υπό τον φακό των αρχών της ποιοτικής μεθοδολογίας και ειδικότερα της διαλογικής αφηγηματικής ανάλυσης, αποτέλεσε η σε βάθος διερεύνηση των αφηγούμενων ιστοριών των ανδρών που συμμετείχαν στην έρευνα.

Παρόλα αυτά, σε μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να ληφθεί υπόψη και να συμπεριληφθεί μεγαλύτερος αριθμός ανδρών-συμμετεχόντων οι οποίοι είτε έχουν ολοκληρώσει την φάση της κοινωνικής επανένταξης, είτε έχουν συμπληρώσει μεγαλύτερο διάστημα συμμετοχής στο πρόγραμμα και παράλληλα βρίσκονται σε πλήρη αποχή από όλες τις ψυχοδραστικές ουσίες συμπεριλαμβανομένου και του υποκαταστάτου. Ο εν λόγω περιορισμός σε σχέση με τον μικρό αριθμό των συμμετεχόντων της παρούσας μελέτης συνδέεται επίσης με τον μειωμένο αριθμό μελών στη μονάδα που έλαβε χώρα η παρούσα έρευνα κατά την περίοδο διεξαγωγής των συνεντεύξεων καθώς συνιστούσε μια νεοσύστατη δομή.

Ένας επιπλέον περιορισμός θα μπορούσε να αποτελεί η ηλικιακή ομάδα των συμμετεχόντων καθώς ο μέσος όρος ηλικίας τους κυμάνθηκε στα 43 έτη. Προκειμένου να υπάρξει μια πληρέστερη διερεύνηση του ρόλου των αρρενωποτήτων

στην ανδρική ταυτότητα τόσο στην εξάρτηση όσο και στην ανάκαμψη αντίστοιχα, θα ήταν σκόπιμο να συμπεριληφθούν και άνδρες νεότερης ηλικίας σε αντίστοιχη μελλοντική έρευνα. Με αυτόν τον τρόπο θα καταστεί εφικτό να εξεταστεί εκτενέστερα η συμβολή του σύγχρονου ιστορικού και κοινωνικο-πολιτισμικού πλαισίου στη διαμόρφωση των αρρενωπών προτύπων που λαμβάνονται ως κυρίαρχα κατά την τρέχουσα ιστορική συνθήκη.

Επιπρόσθετα, ο ρόλος μου ως γυναίκα στη θέση της ερευνήτριας, και ειδικότερα ως αρκετά μικρότερη ηλικιακά από τους συμμετέχοντες, ενδέχεται να αποτέλεσε έναν περιοριστικό παράγοντα σε σχέση με την άνεση των συμμετεχόντων να μιλήσουν ανοιχτά και απερίφραστα για πράξεις και συμπεριφορές που λαμβάνονται ως καθαρά αντρικές και ενδεχομένως δεν θεωρούνται κοινωνικά αποδεκτές παρά μόνο μεταξύ ανδρών (Williams, & Heikes, 1993).

Ένας προτεινόμενος τρόπος περαιτέρω εμπλουτισμού της μεθοδολογικής προσέγγισης της παρούσας έρευνας θα μπορούσε να αποτελεί η διεξαγωγή μιας επιπρόσθετης δεύτερης συνέντευξης με τον κάθε συμμετέχοντα προκειμένου να καλυφθούν εκτενέστερα και σε περισσότερο βάθος οι πτυχές των αναδυόμενων ταυτοτήτων. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν κατέστη δυνατό στην συγκεκριμένη μελέτη λόγω των δυσκολιών που ανέκυψαν σε σχέση με τις ιδιαίτερες συνθήκες που επέφερε το πρώτο κύμα της πανδημίας του κορονοϊού (covid-19) κατά την περίοδο μεταξύ των μηνών Μαρτίου-Μαΐου του 2020 στην Ελλάδα.

Η συγκεκριμένη μελέτη, συμπλέοντας με τις αρχές της Διαλογικής Αφηγηματικής Ανάλυσης, δεν επιδιώκει να αποτυπώσει οριστικοποιημένα συμπεράσματα ως προς το υπό εξέταση θέμα. Ως εκ τούτου, θα μπορούσε να νοηθεί ως συμβολή της παρούσας έρευνας το ξεκίνημα ενός διαλόγου σε σχέση με τον ρόλο

αρρενωποτήτων τόσο στην εδραίωση της εξάρτησης όσο και στην κατασκευή της ανδρικής ταυτότητας των ατόμων που βρίσκονται στην πορεία ανάκαμψης εντός της ελληνικής επικράτειας, δημιουργώντας ένα γόνιμο έδαφος για περαιτέρω ανάλυση.

Βιβλιογραφία

- Anderson, E. & McCormack, M. (2016). Inclusive Masculinity Theory: overview, reflection and refinement. *Journal of Gender Studies*, 27(5), 547-561.
<https://doi.org/10.1080/09589236.2016.1245605>
- Berggren, K. (2014). Sticky Masculinity: Post-structuralism, Phenomenology and Subjectivity in Critical Studies on Men. *Men and Masculinities*, 17(3), 231–252. <https://doi.org/10.1177%2F1097184X14539510>
- Best, D., Beckwith, M., Haslam C., Haslam S. A., Jetten J., Mawson, E. & Lubman, D. I. (2016). Overcoming alcohol and other drug addiction as a process of social identity transition: the social identity model of recovery (SIMOR). *Addiction Research & Theory*, 24(2), 111-123.
<https://doi.org/10.3109/16066359.2015.1075980>
- Beech, N. (2010). Liminality and the practices of identity reconstruction. *Human Relations*, 64(2), 285-302. <https://doi.org/10.1177/0018726710371235>
- Bosson, J. K., Vandello, J. A., Burnaford, R. M., Weaver, J. R. (2009). Precarious Manhood and Displays of Physical Aggression. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 35(5), 623-634.
<https://doi.org/10.1177%2F0146167208331161>
- Bridges, T. (2014). A very "gay" straight? : Hybrid masculinities, sexual aesthetics, and the changing relationship between masculinity and homophobia. *Gender & Society*, 28(1), 58–82. <https://doi.org/10.1177%2F0891243213503901>

- Bridges, T. & Pascoe, C. J. (2014). Hybrid masculinities: new directions in the sociology of men and masculinities. *Sociology Compass*, 8(3), 246–258.
<https://doi.org/10.1111/soc4.12134>
- Brookfield, S., Fitzgerald, L., Selvey, L. & Maher, L. (2019). Turning points, identity, and social capital: A meta-ethnography of methamphetamine recovery. *International Journal of Drug Policy*, 67, 79–90.
<https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2019.02.002>
- Caddick, N. (2016). Doing Narrative Analysis. In (2nd ed.) Lyons, E., & Coyle, A. *Analysing Qualitative Data in Psychology* (pp. 222-239). London, U.K: SAGE Publications.
- Caddick, N., Phoenix, C. & Smith, B. (2015). Collective stories and well-being: Using a dialogical narrative approach to understand peer relationships among combat veterans experiencing post-traumatic stress disorder. *Journal of Health Psychology*, 20(3), 286-299. <https://doi.org/10.1177/1359105314566612>
- Connell, R., & Messerschmidt, J. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender and Society*, 19(6), 829-859.
<http://www.jstor.org/stable/27640853>
- Conner, K. O. & Rosen D. (2008) “You're nothing but a junkie”: Multiple Experiences of Stigma in an Aging Methadone Maintenance Population. *Journal of Social Work Practice in the Addictions*, 8(2), 244-264.
<https://doi.org/10.1080/15332560802157065>
- Courtenay, W. H. (2000). Constructions of masculinity and their influence on men’s well-being: a theory of gender and health. *Social Science & Medicine*, 50(10), 1385–1401. [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(99\)00390-1](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(99)00390-1)

- Cruwys, T., Alexander Haslam, S., Dingle, G. A., Jetten, J., Hornsey, M. J.,
Desdemona Chong, E. M., & Oei, T. P. (2014). Feeling connected again:
interventions that increase social identification reduce depression symptoms in
community and clinical settings. *Journal of affective disorders*, *159*, 139–146.
<https://doi.org/10.1016/j.jad.2014.02.019>
- Darcy, C. (2019). A psychoactive paradox of masculinities: cohesive and competitive
relations between drug taking Irish men. *Gender, Place & Culture: A Journal
of Feminist Geography*, *27*(2), 175-195.
<https://doi.org/10.1080/0966369X.2019.1609427>
- Darcy, Clay (2017). Making the invisible visible: Masculinities and men's illicit
recreational drug use. *Irish Journal of Sociology*, *26*(1) 5-24.
<https://doi.org/10.1177%2F0791603517735772>
- Delforterie, M. J., Creemers, H. E., Agrawal, A., Lynskey, M. T., Jak, S., & Huizink,
A. C. (2015). The influence of age and gender on the likelihood of endorsing
cannabis abuse/dependence criteria. *Addictive Behaviors*, *42*, 172-175.
<https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2014.11.029>
- DeVisser, R. O. & Smith, J. A. (2007). Alcohol consumption and masculine identity
among young men. *Psychology and Health*, *22*(5), 595–614.
<https://doi.org/10.1080/14768320600941772>
- DeVisser, R. O., Smith, J. A., McDonnell, E. J. (2009). 'That's not masculine':
Masculine Capital and Health-related Behaviour. *Journal of Health*

Psychology, 14(7), 1047–1058.

<https://doi.org/10.1177%2F1359105309342299>

Dingle, G. A., Cruwys, T., & Frings, D. (2015). Social Identities as Pathways into and out of Addiction. *Frontiers in Psychology*, 6 1-12.

<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01795>

Dwyer, D. (2014). The Lived Experiences of Men in 12-Step Recovery against a Backdrop of Hegemonic Masculinity. *Irish Probation Journal*, 11, 177-195

[The lived experiences of men in 12-Step recovery against a backdrop of hegemonic masculinity. - Drugs and Alcohol](#)

DiMuccio, S. H., Yost, M. R., & Helweg-Larsen, M. (2016). A qualitative analysis of perceptions of precarious manhood in U.S. and Danish men. *Psychology of Men & Masculinity*, 18(4), 331–340.

<https://doi.org/10.1037/men0000062>

Emslie, C., Hunt, K., & Lyons, A. (2013). The role of alcohol in forging and maintaining friendships amongst Scottish men in midlife. *Health Psychology*, 32(1), 33–41.

<https://doi.org/10.1037/a0029874>

Emiliussen, J., Morrison, A. D. (2017). Alcohol use and generational masculinity.

Nordic Studies on Alcohol and Drugs, 34(4), 314–329.

<https://doi.org/10.1177%2F1455072517709654>

Ettorre, E. (2004). Revisioning women and drug use: gender sensitivity, embodiment and reducing harm. *International Journal of Drug Policy*, 15(5-6), 327–335.

<https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2004.06.009>

Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγείας (ΕΠΙΨΥ) (2020). Η

κατάσταση του προβλήματος των ναρκωτικών και των οιοπνευματωδών

στην Ελλάδα: Ετήσια Έκθεση 2019. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης & Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά (ΕΚΤΕΠΝ).

Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά (ΕΚΤΕΠΝ) (2020). *Αποκατάσταση και κοινωνική επανένταξη απεξαρτημένων και υπό απεξάρτηση ατόμων*. Ανακτήθηκε Ιανουάριος 2020, από ιστοσελίδα <https://www.ektepn.gr/activities/interventions/apokatastasi-kai-koinoniki-epanentaxi-apexartimenon-kai-ypo>

Ezzell, M. B. (2012). “I’M IN CONTROL”: Compensator y Manhood in a Therapeutic Community. *GENDER & SOCIETY*, 26(2), 190-215. DOI: 10.1177/0891243211434611

Ferkul, S. (2018). Masculinity, poststructuralism, and recovery: moving beyond theory to practice. *Men and Masculinities*, 22 (4), 595-602. <https://doi.org/10.1177%2F1097184X18796103>

Fomiatti, R., Moore, D., & Fraser, S. (2017). Interpellating recovery: The politics of “identity” in recovery-focused treatment. *International Journal of Drug Policy*, 44, 174–182. DOI: 10.1016/j.drugpo.2017.04.001

Frank, A. W. (2012). Practicing dialogical narrative analysis. In Holstein, J. A., & Gubrium, J. F. *Varieties of narrative analysis* (pp. 33-52). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.

Frank, A. W. (2006). Health stories as connectors and subjectifiers. *Health: An Interdisciplinary Journal for the Social Study of Health, Illness and Medicine*, 10(4), 421–440. <https://doi.org/10.1177%2F1363459306067312>

Freeman, M. (2011). Stories, big and small: Toward a synthesis. *Theory &*

- Psychology*, 21(1), 114–121. <https://doi.org/10.1177%2F0959354309354394>
- Furst, R. T., & Evans, D. N. (2014). An Exploration of Stigma in the Lives of Sex Offenders and Heroin Abusers. *Deviant Behavior*, 36(2), 130–145.
<https://doi.org/10.1080/01639625.2014.915673>
- Gadsby, J. (2016). *A Dialogical Narrative Analysis of Voice Hearers and Emotions*. (Ανέκδοτη διδακτορική διατριβή). Birmingham City University, Birmingham.
- Goldstein, J. S. (2004). War and gender. In C. R. Ember & M. Ember (Eds), *Encyclopedia of sex and gender men and women in the world's cultures topics and cultures a-k - volume 1; cultures l-z - volume 2* (pp 107-116). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Gray, K. L. (2018). Masculinity Studies. *Feminist Media Histories*, 4 (2), 107–112.
<https://doi.org/10.1525/fmh.2018.4.2.107>
- Grover, S., Mattoo, S., Pendharkar, S., & Kandappan, V. (2014). Sexual dysfunction in patients with alcohol and opioid dependence. *Indian Journal of Psychological Medicine*, 36(4), 355-365. <https://doi.org/10.4103%2F0253-7176.140699>
- Gueta, K., Gamliel, S., Ronel, N. (2019). “Weak Is the New Strong”: Gendered Meanings of Recovery from Substance Abuse among Male Prisoners Participating in Narcotic Anonymous Meetings. *Men and Masculinities*, 1-23.
<https://doi.org/10.1177%2F1097184X19849449>
- Gunn, A. J., & Canada, K. E. (2015). Intra-group stigma: examining peer relationships among women in recovery for addictions. *Drugs:Education*,

Prevention and Policy, 22(3), 281–292.

<https://doi.org/10.3109/09687637.2015.1021241>

Hall, M. (2017). Marginalized Masculinities: Contexts, Continuities and Change.

NORMA: International Journal for Masculinity Studies, 13(1), 73-75.

<https://doi.org/10.1080/18902138.2017.1363312>

Hammer, R. R., Dingel, M. J., Ostergren, J. E., Nowakowski, K. E., & Koenig, B. A.

(2012). The Experience of Addiction as Told by the Addicted: Incorporating Biological Understandings into Self-Story. *Culture, Medicine, and Psychiatry*,

36(4), 712–734. <https://doi.org/10.1007/s11013-012-9283-x>

Hansen, H. (2012). The “new masculinity”: addiction treatment as a reconstruction of gender in Puerto Rican evangelist street ministries. *Social Science &*

Medicine, 74(11), 1721-1728. DOI: [10.1016/j.socscimed.2011.06.048](https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2011.06.048)

Hennessy, E. A. (2017): Recovery capital: a systematic review of the literature.

Addiction Research & Theory, 1-12.

<http://dx.doi.org/10.1080/16066359.2017.1297990>

Himmelstein, M. S., Kramer, B. L., & Springer, K. W. (2019). Stress in strong

convictions: Precarious manhood beliefs moderate cortisol reactivity to masculinity threats. *Psychology of Men & Masculinities*, 20(4), 491–502.

<https://doi.org/10.1037/men0000187>

Hinchliff, S. (2001). The meaning of ecstasy use and clubbing to women in the late 1990s. *International Journal of Drug Policy*, 12(5-6), 455–468.

[https://doi.org/10.1016/S0955-3959\(01\)00113-X](https://doi.org/10.1016/S0955-3959(01)00113-X)

- Hughes, K. (2007). Migrating identities: the relational constitution of drug use and addiction. *Sociology of Health & Illness*, 29(5), 673–691.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9566.2007.01018.x>
- Iwamoto, D. K., Cheng, A., Lee, C. S., Takamatsu, S., & Gordon, D. (2011). “Man-ing” up and getting drunk: The role of masculine norms, alcohol intoxication and alcohol-related problems among college men. *Addictive Behaviors*, 36(9), 906–911. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2011.04.005>
- Ιωαννίδου, Ο. (2017). Αγάπη μου συρρίκνωσα τον ανδρισμό σου: Ετεροκανονικότητα και ομοερωτική επιθυμία εντός του κοινωνικού θεσμού του γάμου. *Aegean Working Papers in Ethnographic Linguistics*, 1, 23-51.
<https://doi.org/10.12681/awpel.14417>
- Ιωσηφίδης, Θ. (2008) *Ποιοτικές Μέθοδοι Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.
- Jansz, J. (2000). *Masculine identity and restrictive emotionality*. In A. H. Fischer (Ed.), *Studies in emotion and social interaction: Second series. Gender and emotion: Social psychological perspectives* (p. 166–186). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511628191.009>
- Karapetyan, A. (2019). *Απόψεις πρώην εξαρτημένων ατόμων αναφορικά με τους παράγοντες που εκείνοι θεωρούν ότι σχετίζονται με την εξάρτηση από ψυχοτρόπες ουσίες, τη θεραπεία απεξάρτησης και την υποτροπή*. (Ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία). ΑΠΘ: Θεσσαλονίκη.
- Κασσέρη, Ζ. & Αυδή, Ε. (2008). Ουσιοεξάρτηση, ταυτότητα, και φύλο: Αφηγηματική μελέτη μιας περίπτωσης. *Hellenic Journal of Psychology*, 5, 1-32.

- Kerr, D. J. R., Deane, F. P. & Crowe, T. P. (2019). Narrative identity reconstruction as adaptive growth during mental health recovery: a narrative coaching boardgame approach. *Frontiers in Psychology: Psychology for Clinical Settings*, 10(994), 1-10. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00994>
- Kewley, S. (2019). Changing identities through Staging Recovery: The role of community theatre in the process of recovery. *The Arts in Psychotherapy*, 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.aip.2019.02.002>
- Klingemann, H. & Gomez, V. (2010). Masculinity issues in addiction treatment in Swiss inpatient alcohol programs: bringing men's treatment needs back to the research agenda. *Journal of Men's Health*, 7(3), 211–220. <https://doi.org/10.1016/j.jomh.2010.04.003>
- Kim, J. (2017). “*What did you call me?*” *The effect of masculinity threat on men and likelihood of engaging in risk-taking behaviors*. (Ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία). University Of Hawai‘i At Mānoa, Hawaii.
- Kulis, S., Marsiglia, F. F. & Hurdle, D. H. (2003). Gender identity, ethnicity, acculturation, and drug use: Exploring differences among adolescents in the Southwest. *Journal of Community Psychology* Volume, 31(2), 167-188. <https://doi.org/10.1002/jcop.10041>
- Λαζάρου, Δ. (2018). *Ουσιοεξάρτηση, μητρότητα και στίγμα: περιπτώσεις γυναικών υπό το πρίσμα της διαθεματικότητας*. (Ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία). Πανεπιστήμιο Κρήτης: Κρήτη.
- Λαϊνάς, Σ. (2013). *Ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις και αυτοβοήθεια στον τομέα των εξαρτήσεων: Το παράδειγμα του Προγράμματος Προαγωγής Αυτοβοήθειας στο Α.Π.Θ.* (Ανέκδοτη διδακτορική διατριβή). ΑΠΘ: Θεσσαλονίκη.

- Lampropoulou, S. & Archakis, A. (2015). Constructing hegemonic masculinities: evidence from Greek narrative performances. *Gender and Language*, 9(1), 83-103. DOI: [10.1558/genl.v9i1.18348](https://doi.org/10.1558/genl.v9i1.18348)
- Lebreton, F., Peralta, R. L., Allen-Collinson, J., Wiley, L. C., Routier G. (2016). Contextualizing students' alcohol use perceptions and practices within french culture: an analysis of gender and drinking among sport science college students. *Sex Roles*, 76(3-4), 218–235. <https://doi.org/10.1007/s11199-016-0652-8>
- Lemle, R. & Mishkind, M. E. (1989). Alcohol and Masculinity. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 6(4), 213-222. [https://doi.org/10.1016/0740-5472\(89\)90045-7](https://doi.org/10.1016/0740-5472(89)90045-7)
- Leshner, A. I. (1997). Addiction is a brain disease, and it matters. *Science*, 278(5335), 45-47. <https://doi.org/10.1126/SCIENCE.278.5335.45>
- Leshner, A. I. (1997). Introduction to the special issue: The National Institute on Drug Abuse's (NIDA's) Drug Abuse Treatment Outcome Study (DATOS). *Psychology of Addictive Behaviors*, 11(4), 211–215. <https://doi.org/10.1037/0893-164X.11.4.211>
- Levant, R. F., Rankin, T. J., Williams, C. M., Hasan, N. T. & Smalley (2010). Evaluation of the Factor Structure and Construct Validity of Scores on the Male Role Norms Inventory—Revised (MRNI–R). *Psychology of Men & Masculinity* 11,(1), 25–37. <https://doi.apa.org/doi/10.1037/a0017637>
- Levant, R. F., Parent, M. C., McCurdy, E. R., & Bradstreet, T. C. (2015). Moderated mediation of the relationships between masculinity ideology, outcome

expectations, and energy drink use. *Health Psychology*, 34(11), 1100–1106.

<https://doi.apa.org/doi/10.1037/hea0000214>

Lindblom, K. M. (2015). *Constructing a recovering self: Identity presentation through narratives in the context of addiction*. (Ανέκδοτη διδακτορική διατριβή). University Of California (UCLA), Los Angeles.

Lozano-Verduzco, I., Marin-Navarrete, R., Romero-Mendoza, M., Tena-Suck, A. (2016). Experiences of power and violence in mexican men attending mutual-aid residential centers for addiction treatment. *American Journal of Men's Health*, 10(3), 1-13. <https://doi.org/10.1177%2F1557988314565812>

Lumsden, K. (2010). Gendered performances in a male-dominated subculture: 'girl racers', car modification and the quest for masculinity. *Sociological Research Online*, 15(3) 75-85. <https://doi.org/10.5153%2Fsro.2123>

Mackintosh, V. & Knight, T. (2012). The Notion of Self in the Journey Back From Addiction. *Qualitative Health Research*, 22(8), 1094-1101. <https://doi.org/10.1177%2F1049732312450325>

Magovcevic, M., & Addis, M. E. (2005). Linking gender-role conflict to nonnormative and self-stigmatizing perceptions of alcohol abuse and depression. *Psychology of Men & Masculinity*, 6(2), 127–136. <https://doi.org/10.1177/1455072517709654>

Mahalik, J. R., Lagan, H. D., & Morrison, J. A. (2006). Health behaviors and masculinity in Kenyan and U.S. male college students. *Psychology of Men & Masculinity*, 7(4), 191–202. <https://doi.apa.org/doi/10.1037/1524-9220.7.4.191>

- Mangan, D. (2017). *Understandings of identities among university students from forced migrant backgrounds: a dialogical narrative analysis*. (Ανέκδοτη διδακτορική διατριβή). University of Manchester, Manchester.
- Μάτσα, Κ. (2006). *Η περίπτωση Ευριδίκη: Κλινική της τοξικομανίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Άγρα.
- Mauthner, N. S. & Doucet, A. (2003). Reflexive accounts and accounts of reflexivity in qualitative data analysis. *Sociology*, 37(3), 413-431. [Mauthner-Doucet-Reflexive-Accounts.pdf \(andreadoucet.com\)](#)
- McCarty, M. K., Kelly, J. R., Williams, K. D. (2014). The Cognitive Costs of the Counter-Stereotypic: Gender, Emotion, and Social Presence. *The Journal of Social Psychology*, 154(5), 447–462.
<https://doi.org/10.1080/00224545.2014.933160>
- McIntosh, J. & McKeganey, N. (2000). Addicts' narratives of recovery from drug use: constructing a non-addict identity. *Social Science & Medicine*, 50(10), 1501–1510. [https://doi.org/10.1016/s0277-9536\(99\)00409-8](https://doi.org/10.1016/s0277-9536(99)00409-8)
- Miller, K. E. (2008). Wired: Energy Drinks, Jock Identity, Masculine Norms, and Risk Taking. *Journal of American College Health*, 56(5), 481–490.
<https://doi.org/10.3200/JACH.56.5.481-490>
- Moller, M. (2007). Exploiting Patterns: A Critique of Hegemonic Masculinity. *Journal of Gender Studies*, 16(3) 263–276. DOI: 10.1080/09589230701562970

- Morrow, S. L. (2005). Quality and Trustworthiness in Qualitative Research in Counseling Psychology. *Journal of Counseling Psychology*, 52(2), 250-260.
<https://doi.apa.org/doi/10.1037/0022-0167.52.2.250>
- Nettleton, S., Neale, J. & Pickering, L. (2012). ‘I just want to be normal’: An analysis of discourses of normality among recovering heroin users. *Health: An interdisciplinary journal for the social study of health, illness and medicine*, 17(2), 174–190. <https://doi.org/10.1177%2F1363459312451182>
- O’Brien, K. S., Forrest W., Greenlees I., Rhind D., Jowett S., Pinsky I., et al. (2018). Alcohol consumption, masculinity, and alcohol-related violence and anti-social behaviour in sportspeople. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 1-16. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jsams.2017.06.019>
- O’Brien, R., Hunt, K. & Hart, G. (2009). ‘The average Scottish man has a cigarette hanging out of his mouth, lying there with a portion of chips’: prospects for change in Scottish men’s constructions of masculinity and their health-related beliefs and behaviours. *Critical Public Health*, 19(3–4), 363–381.
<https://doi.org/10.1080/09581590902939774>
- O’Loughlin, J. I., Cox, D. W., Ogrodniczuk, J. S., & Castro, C. A. (2020). The association between traditional masculinity ideology and predictors of military to civilian transition among veteran men. *The Journal of Men’s Studies*, 28(3), 318-338. <https://doi.org/10.1177/1060826520911658>
- Οργανισμός Κατά των Ναρκωτικών (2015). Οδηγός για την έγκυρη παρουσίαση θεμάτων σχετικά με τα ναρκωτικά. Αθήνα: ΟΚΑΝΑ.
- Οργανισμός Κατά των Ναρκωτικών (2012). Πλαίσιο Λειτουργίας των Θεραπευτικών Δομών του ΟΚΑΝΑ: προσαρμοσμένο στην πραγματικότητα των νέων

εξελιξων μεταφορας μεγαλου μερους των υπηρεσιων σε χωρους του Εθνικου Συστηματος Υγειας. Αθηνα: ΟΚΑΝΑ.

Πανταζή, Σ. (2012). *Η ομαδική θεραπεία στην “απεξάρτηση” από ψυχοτρόπες ουσίες: το παράδειγμα της ομάδας στο πρόγραμμα του ΠΕΘΕΑ Αργώ*. (Ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία). ΑΠΘ: Θεσσαλονίκη.

Patulny, R., Smith, V. & Soh, K. (2017). Generalising men’s affective experiences. *NORMA: International Journal for Masculinity Studies*, 12(3-4), 1-20.
<https://doi.org/10.1080/18902138.2017.1363483>

Peralta, R. L. (2007). College alcohol use and the embodiment of hegemonic masculinity among European american men. *Sex Roles*, 56, 741–756. DOI 10.1007/s11199-007-9233-1

Peralta, R. L., Steele, J. L., Nofziger, S., Rickles, M. (2010). The impact of gender on binge drinking behavior among U.S. college students attending a midwestern university: an analysis of two gender measures. *Feminist Criminology*, 5(4), 355–379. <https://doi.org/10.1177%2F1557085110386363>

Plant, M. L., Plant, M. A. & Mason, W. (2002). Drinking, smoking and illicit drug use among British adults: gender differences explored. *Journal of Substance Use*, 7(1), 24–33. <https://doi.org/10.1080/14659890110110392>

Quintero, G. A. & Estrada, A. L. (1998). Cultural models of masculinity and drug use: “machismo,” heroin, and street survival on the U.S.-Mexico border. *Contemporary Drug Problems*, 25(1), 147–168.
<https://doi.org/10.1177%2F009145099802500107>

- Phoenix, C. & Sparkes, A. C. (2009). Being Fred: big stories, small stories and the accomplishment of a positive ageing identity. *Qualitative Research*, 9(2), 219–236. <https://doi.org/10.1177%2F1468794108099322>
- Reeser, T. W. & Gottzén L. (2018). Masculinity and affect: new possibilities, new agendas. *NORMA, International Journal of Masculinity Studies*, 1-13. <https://doi.org/10.1080/18902138.2018.1528722>
- Reinarman, C. (2005). Addiction as accomplishment: The discursive construction of disease. *Addiction Research & Theory*, 13(4), 307–320. <https://doi.org/10.1080/16066350500077728>
- Rhodes, T. & Coomber, R. (2010). Qualitative methods and theory in Addictions Research. In P. G. Miller, J. Strang, P. M. Miller (Eds), *Addictions Research Methods* (pp. 59-78) New York: Wiley-Blackwell.
- SAMHSA (2013). *A treatment improvement protocol: Addressing the Specific Behavioral Health Needs of Men*. Rockville: HHS Publication. <http://atforum.com/documents/SMA13-4736.pdf>
- Sanders, J. (2011). Coming of Age: How Adolescent Boys Construct Masculinities via Substance Use, Juvenile Delinquency, and Recreation. *Journal of Ethnicity in Substance Abuse*, 10(1), 48–70. <https://www.researchgate.net/deref/http%3A%2F%2Fdx.doi.org%2F10.1080%2F15332640.2011.547798>
- Shinebourne, P., & Smith, J. A. (2010). The communicative power of metaphors: An analysis and interpretation of metaphors in accounts of the experience of addiction. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 83(1), 59–73. <https://doi.org/10.1348/147608309X468077>

- Simmonds, L., & Coomber, R. (2009). Injecting drug users: A stigmatised and stigmatising population. *International Journal of Drug Policy*, 20(2), 121–130. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2007.09.002>
- Smith, B. (2016). Narrative analysis. In E. Lyons & A. Coyle (Eds.). *Analysing qualitative data in psychology* (2nd ed) (pp. 202-221). London: Sage.
- Smith, B. & Monforte, J. (2020). Stories, new materialism and pluralism: Understanding, practising and pushing the boundaries of narrative analysis. *Methods in Psychology*, 2, 1-8. <https://doi.org/10.1016/j.metip.2020.100016>
- Sparkes, A. C., Partington, E. & Brown, D. H. K. (2007). Bodies as bearers of value: the transmission of jock culture via the ‘Twelve Commandments’. *Sport, Education and Society*, 12(3), 295–316. <https://doi.org/10.1080/13573320701464150>
- Stokes, M., Schultz, P. & Alpaslan, A. (2018). Narrating the journey of sustained recovery from substance use disorder. *Substance Abuse Treatment, Prevention and Policy*, 13(1), 35. <https://doi.org/10.1186/s13011-018-0167-0>
- Torres-Quintero, A., Palacios-Doncel, D. L., Dominguez-Torres, M. T., Gáfarobarrera, M. E., & Burbano-Valente, J. (2019). Masculinities at play: A sociocultural approach to the practices of risky riding among male motorcyclists in Valledupar, Colombia. *Journal of Transport & Health*, 14, 1-12. <https://doi.org/10.1016/j.jth.2019.100599>
- Vandello, J. A. & Cohen, D. (2008). Culture, gender, and men’s intimate partner violence. *Social and Personality Psychology Compass* 2(2), 652–667. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2008.00080.x>

- Vandello, J. A., Bosson, J. K., Cohen, D., Burnaford, R. M., & Weaver, J. R. (2008). Precarious manhood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95(6), 1325–1339. <https://doi.org/10.1037/a0012453>
- Verona, E. & Kilmer, A. (2007). Stress exposure and affective modulation of aggressive behavior in men and women. *Journal of Abnormal Psychology*, 116(2), 410–421. DOI: 10.1037/0021-843X.116.2.410
- Volkow, N. D., Koob, G. F., & McLellan, A. T. (2016). Neurobiologic advances from the brain disease model of addiction. *New England Journal of Medicine*, 374(4), 363–371. <https://doi.org/10.1056/NEJMra1511480>
- Waling, A. (2018). Rethinking masculinity studies: feminism, masculinity, and poststructural accounts of agency and emotional reflexivity. *The Journal of Men's Studies*, 27(1), 89-107. <https://doi.org/10.1177%2F1060826518782980>
- Walker, L., Butland, D., Connell, R. (2000). Boys on the Road: Masculinities, Car Culture, and Road Safety Education. *The Journal of Men's Studies*, 8(2), 153–169. <https://doi.org/10.3149%2Fjms.0802.153>
- Waldorf, D. (1983). Natural Recovery from Addiction: Some Social-Psychological Processes of Untreated Recovery. *Journal of Drug Issues*, 13(2), 237–280.
- Waldorf, D. & Biernacki, P. (1981). The Natural Recovery from Opiate Addiction: Some Preliminary Findings. *Journal of Drug Issues*, 11(1), 61–74. <https://doi.org/10.1177%2F002204268101100104>
- Weaver, J. R., Vandello, J. A., Bosson, J. K. (2013). Intrepid, imprudent, or impetuous? The effects of gender threats on men's financial decisions. *Psychology of Men & Masculinity*, 14(2), 184–191. DOI: 10.1037/a0027087

- Wells, S., Flynn, A., Tremblay, P. F., Dumas, T., Miller, P., Graham, K. (2014). Linking masculinity to negative drinking consequences: the mediating roles of heavy episodic drinking and alcohol expectancies. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 75(3), 510–519. <https://doi.org/10.15288/jsad.2014.75.510>
- West, L. A. (2001). Negotiating Masculinities in American Drinking Subcultures. *The Journal of Men's Studies*, 9(3), 371-392. <https://doi.org/10.3149%2Fjms.0903.371>
- Williams, C. L., & Heikes, E. J. (1993). The importance of researcher's gender in the in-depth interview. *Gender & Society*, 7(2), 280–291. <https://doi.org/10.1177%2F089124393007002008>
- Willott, S. & Lyons, A. C. (2012). Consuming male identities: masculinities, gender relations and alcohol consumption in aotearoa New Zealand. *Journal of Community & Applied Social Psychology* Volume, 22(4), 330-345. <https://doi.org/10.1002/casp.1115>
- Wilsnack, R. W., Wilsnack, S. C. & Obot, I. S. (2005). Why study gender, alcohol and culture? In I. S. Obot & R. Room (Eds), *Alcohol, Gender and Drinking Problems Perspectives from Low and Middle Income Countries* (1-24). Geneva: WHO.
- Wilton, R., DeVerteuil, G. & Evans, J. (2013). 'No more of this macho bullshit': drug treatment, place and the reworking of masculinity. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 291-303. doi: 10.1111/tran.12023
- Χουντάλας, Μ. (2018). *Επαγγελματικές ταυτότητες των ανδρών νηπιαγωγών: αρρενωπότητες και στιγματισμός*. (Ανέκδοτη διπλωματική εργασία). Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών/ University College London.

Χριστουλάκη, Δ. Ν. (2017). Μια φορά με είχε ρωτήσει εμένα τι άνδρες μ'αρέσουν:
Συγκρότηση του έμφυλου εαυτού και (ανα)παραγωγή της ετεροκανονικότητας
μέσω του λόγου. *Aegean Working Papers in Ethnographic Linguistics, 1*, 1-
22. <https://doi.org/10.12681/awpel.14416>

Παράρτημα

Παράρτημα Ι: Έντυπο ενημέρωσης

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΡΗΤΗΣ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΩΝ
ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ

ΕΝΤΥΠΟ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Ποιοτική έρευνα: Ατομικές συνεντεύξεις με άτομα που παρακολουθούν ή έχουν ολοκληρώσει τη Μονάδα Κοινωνικής Επανάταξης

Στο πλαίσιο του Εργαστηρίου Ψυχολογίας των Εξαρτήσεων του Τμήματος Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης σε συνεργασία με τον Οργανισμό κατά των Ναρκωτικών (ΟΚΑΝΑ) διεξάγονται μια σειρά μελετών με τίτλο «Παράγοντες που εμπλέκονται στη χρήση και κατάχρηση ψυχοτρόπων ουσιών, οικογένειες και θεραπεία: Αναζητώντας τις βέλτιστες συστημικές θεραπευτικές πρακτικές». Πιο συγκεκριμένα, η παρούσα μελέτη αφορά στο «Φύλο, Ταυτότητα και Κοινωνική Επανάταξη: αφηγήσεις ζωής ανθρώπων στη φάση της κοινωνικής επανάταξης». Έχει εγκριθεί από τον Οργανισμό κατά των Ναρκωτικών (ΟΚΑΝΑ) (αρ. πρωτ.,16431 22/4/2019) και την Επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας του Πανεπιστημίου Κρήτης (αρ. πρωτ. 113/20.06.2019). Στόχος της μελέτης είναι η διερεύνηση των απόψεων και των εμπειριών των ατόμων που παρακολουθούν ή έχουν ολοκληρώσει τη Μονάδα Κοινωνικής Επανάταξης του ΟΚΑΝΑ γύρω από τη θεραπευτική τους προσπάθεια. Η συμμετοχή σας στην έρευνα αυτή είναι απολύτως εθελοντική. Μπορείτε να αρνηθείτε να συμμετάσχετε χωρίς καμία αιτιολογία. Αν όμως δεχτείτε να συμμετάσχετε σας παρακαλούμε να διαβάσετε προσεκτικά το έντυπο αυτό.

Στο πλαίσιο της έρευνας αυτής θα γίνουν κάποιες συνεντεύξεις. Αν δεχτείτε να παραχωρήσετε μια συνέντευξη θα κληθείτε να μιλήσετε για την προσωπική σας ιστορία γύρω από την εξάρτηση και την πορεία σας στη φάση της κοινωνικής

επανένταξης. Θα συμπεριληφθούν ερωτήσεις που αφορούν στην πορεία σας στη Μονάδα, την ατομική προσπάθεια που έχετε κάνει για να φτάσετε στην φάση της κοινωνικής επανένταξης, τις δυσκολίες και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζετε στην παρούσα φάση. Είναι σημαντικό να γνωρίζετε ότι δεν προβλέπεται χρηματική αμοιβή ή κάποιο άλλο υλικό κίνητρο για τη συμμετοχή σας στην έρευνα. Η καταγραφή των απόψεων και των εμπειριών σας, ωστόσο, είναι πολύ σημαντική γιατί με τη συμμετοχή σας θα συμβάλετε στο να γίνουν οι υπηρεσίες του OKANA πιο αποτελεσματικές και χρήσιμες για τους ανθρώπους που θα απευθυνθούν στον φορέα στο μέλλον.

Η συνέντευξη θα πραγματοποιηθεί από την κ. *Κατερίνα Κατρατζή* ψυχολόγο/ μεταπτυχιακή φοιτήτρια και θα έχει διάρκεια περίπου μια ώρα. Θα πραγματοποιηθεί δε, στον χώρο της Μονάδας Κοινωνικής Επανένταξης του OKANA. Η συνέντευξη θα ηχογραφηθεί και θα απομαγνητοφωνηθεί από μέλος της ερευνητικής ομάδας. Πρόσβαση στο ηχητικό αρχείο της συνέντευξης, στο απομαγνητοφωνημένο κείμενο και σε όλα τα έντυπα που σας αφορούν θα έχουν μόνο τα μέλη της ερευνητικής ομάδας, τα οποία δεσμεύονται για την εμπιστευτικότητα όλων των πληροφοριών που θα μας δώσετε. Είναι σημαντικό επίσης να γνωρίζετε ότι στο ενδεχόμενο μιας μελλοντικής δημοσίευσης ή παρουσίασης της έρευνας, όλα εκείνα τα στοιχεία που θα μπορούσαν να μαρτυρήσουν την ταυτότητά σας ή την ταυτότητα τρίτων προσώπων θα ανωνυμοποιηθούν κατά τρόπο που να μην είναι αναγνωρίσιμα. Τα αρχεία της έρευνας/δεδομένα που σας αφορούν θα διατηρηθούν για 5 χρόνια σε κατάλληλα φυλασσόμενο χώρο του Εργαστηρίου Ψυχολογίας των Εξαρτήσεων (Τμήμα Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης) και μετά το πέρας αυτού του διαστήματος θα καταστραφούν.

Σας ευχαριστούμε προκαταβολικά για τον χρόνο σας. Εάν έχετε απορίες μπορείτε να απευθυνθείτε οποιαδήποτε στιγμή κατά την διάρκεια της συμμετοχής σας στην ερευνητική ομάδα του Τμήματος Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης. Συγκεκριμένα, μπορείτε να μιλήσετε με την Επιστημονικά Υπεύθυνη κ. Σοφία Τριλίβα, Καθηγήτρια Κλινικής Ψυχολογίας, Διευθύντρια του Εργαστηρίου των Εξαρτήσεων (τηλέφωνο 28310-77542, ηλεκτρονική διεύθυνση: triliva@uoc.gr) ή με την Προϊστάμενη του Τμήματος Έρευνας και Αξιολόγησης του OKANA, την Δρ.

Παρασκευή Καρακούλα, Στέλεχος Τμήματος Έρευνας και Αξιολόγησης ΟΚΑΝΑ
(τηλέφωνο: 2108898225, ηλεκτρονική διεύθυνση: pkarakoula@okana.gr).

Για τυχόν παράπονα ή καταγγελίες σχετικά με οποιοδήποτε στοιχείο της διαδικασίας παρακαλούμε επικοινωνήστε με την Επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας του Πανεπιστημίου Κρήτης στην ηλεκτρονική διεύθυνση: ehde@uoc.gr, ενώ για τυχόν παράπονα ή καταγγελίες σχετικά με τη διαχείριση προσωπικών δεδομένων παρακαλούμε επικοινωνήστε με την υπεύθυνη προστασίας δεδομένων του Πανεπιστημίου Κρήτης στην ηλεκτρονική διεύθυνση: dpo@uoc.gr και σε κάθε περίπτωση στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (complaints@dpa.gr)

Παράρτημα II: Έντυπο συγκατάθεσης

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ

Εγώ ο/η
(ονοματεπώνυμο)

Επιβεβαιώνω ότι

(Παρακαλούμε συμπληρώστε με V τα αντίστοιχα τετραγωνίδια για να δηλώσετε συναίνεση)

Έχω διαβάσει και έχω κατανοήσει το περιεχόμενο του Εντύπου Πληροφόρησης **ΝΑΙ** **ΟΧΙ**

Μου δόθηκε αρκετός χρόνος για να αποφασίσω αν θέλω να λάβω μέρος στην έρευνα **ΝΑΙ** **ΟΧΙ**

Έχω λάβει ικανοποιητικές εξηγήσεις για τη διαχείριση των προσωπικών μου δεδομένων **ΝΑΙ** **ΟΧΙ**

Καταλαβαίνω ότι η συμμετοχή μου είναι εθελοντική και μπορώ να αποχωρήσω οποιαδήποτε στιγμή χωρίς να δώσω εξηγήσεις και χωρίς καμία συνέπεια. **ΝΑΙ** **ΟΧΙ**

Κατανοώ ότι αν αποχωρήσω από την έρευνα τα δεδομένα μου θα καταστραφούν. **ΝΑΙ** **ΟΧΙ**

Κατανοώ ότι μπορώ να ζητήσω να καταστραφούν οι πληροφορίες που έδωσα στο πλαίσιο της έρευνας μέχρι και το 2024 **ΝΑΙ** **ΟΧΙ**

Γνωρίζω με ποιόν μπορώ να επικοινωνήσω αν επιθυμώ περισσότερες πληροφορίες για την έρευνα **ΝΑΙ** **ΟΧΙ**

Γνωρίζω σε ποιόν μπορώ να απευθυνθώ για παράπονα ή καταγγελίες **ΝΑΙ** **ΟΧΙ**

Γνωρίζω με ποιόν μπορώ να απευθυνθώ για να ασκήσω τα δικαιώματά μου. **ΝΑΙ** **ΟΧΙ**

Θα λάβω το πλήρες αντίγραφο του εντύπου συγκατάθεσης μετά από την ενημέρωση που αναφέρεται πιο πάνω, συμπεριλαμβανομένης της υπογεγραμμένης δήλωσης.

Ονοματεπώνυμο συμμετέχοντος:	
Υπογραφή	Ημερομηνία
Ονοματεπώνυμο ερευνητή:	
Υπογραφή	Ημερομηνία

Παράρτημα III: Ενδεικτικές ερωτήσεις οδηγού συνέντευξης

Αφηγηματικό έναυσμα:

Στην παρούσα έρευνα ενδιαφερόμαστε για τις προσωπικές ιστορίες ανδρών που έχουν αντιμετωπίσει προβλήματα εξάρτησης και βρίσκονται στη φάση της κοινωνικής επανένταξης. Με ενδιαφέρει να ακούσω την προσωπική σας ιστορία γύρω από τη χρήση και το πώς καταφέρατε να ανακάμψετε. Θα μπορούσατε να ξεκινήσετε με όποιον τρόπο επιθυμείτε την ιστορία σας. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε όσο χρόνο θέλετε. Εγώ δε θα σας διακόπτω κάνοντας ερωτήσεις και, αν θέλω να σας ρωτήσω κάτι, θα το κάνω όταν τελειώσετε.

Άξονας σε σχέση με την ανδρική ταυτότητα κατά τη χρήση

- Πως ξεκίνησε η σχέση σας με τη χρήση;
- Πως συνδέεται το ξεκίνημα της χρήσης με το φύλο σας/με το ότι είστε άνδρας;
- Θα μπορούσατε να μου περιγράψετε ένα περιστατικό μιας μέρας σας εντός χρήσης;
- Πως θα σκιαγραφούσατε τον εαυτό σας εντός χρήσης;

Άξονας σε σχέση με τη διατύπωση αιτήματος υποστήριξης και απόφαση για ένταξη στο θεραπευτικό πρόγραμμα

- Πώς φτάσατε εδώ στο πρόγραμμα; Ήταν δική σας επιθυμία να έρθετε στο πρόγραμμα; Μιλήστε μου για εκείνη την περίοδο που πάρθηκε αυτή η απόφαση.
- Ποιες προκλήσεις αντιμετωπίζει ένας άνδρας κατά την είσοδό του σε ένα θεραπευτικό πρόγραμμα;

Άξονας σε σχέση με την ανδρική ταυτότητα στη φάση επανένταξης

- Πως είναι να είσαστε ένας άνδρας στη φάση της κοινωνικής επανένταξης;

- Πως ανταποκρίθηκε το ευρύτερο κοινωνικό σας πλαίσιο κατά την προσωπική σας πορεία ανάκαμψης;
- Αν σας ζητούσα να περιγράψετε τη μέχρι τώρα πορεία σας πως θα το κάνατε;
- Πως θα περιγράφατε τον εαυτό σας τώρα σε αντιδιαστολή με τον εαυτό σας όταν κάνατε χρήση;
- Παρατηρήσατε αλλαγές στον εαυτό σας κατά τη διάρκεια της επαφής σας με το πρόγραμμα;

Άξονας σε σχέση με την πορεία στο θεραπευτικό πρόγραμμα

- Σε ποιες ομάδες ή δραστηριότητες έχετε λάβει μέρος κατά τη διάρκεια της επαφής σας με το πρόγραμμα; Μιλήστε μου για τη μέχρι τώρα εμπειρία σας.
- Τι σημαίνει για σας «επανάταξη»;

Άξονας που αφορά και σε άλλα θέματα (ελεύθερες διατυπώσεις, σχόλια, επισημάνσεις)

- Υπάρχει κάτι άλλο που θα θέλατε να αναφέρετε σχετικά με τα ζητήματα που κουβεντιάζουμε;
- Πώς ήταν για σας η εμπειρία της συμμετοχής σας στην έρευνα; Υπάρχει κάτι που σας άρεσε ή σας δυσκόλεψε;